

INSTITUT ZA NOVEJŠO ZGODOVINO

D

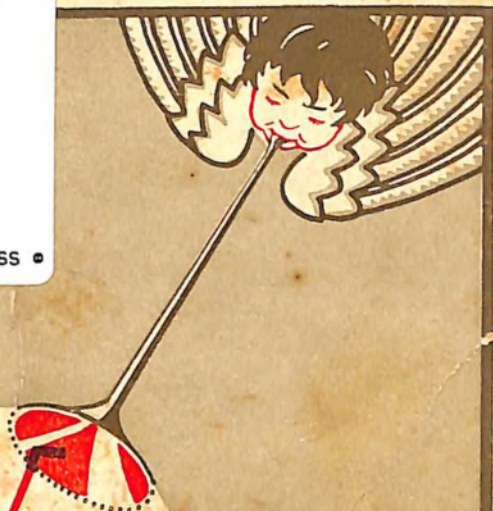
3132

200001166

COBISS

1966

Mir Vam Slovenci!

of Tolboug

a
35

Mir Vam – Slovenci!

Glas z Nemškega.

Pismo rojakom iz tujine.

»Minuli so časi, ko se je smatral boj med cerkveno in civilno oblastjo za potreben. Danes je nujna potreba po harmoniji obeh za moralni preporod našega naroda.«

Ljubljanski župan dr. Puc 14. 7. 1929.

quodlibet

no

1.2

D3132

6. Juni 1949 / 1166

Pregled.

Slovenija iz daljave	5
Kako je na Nemškem?	9
In na Slovenskem?	11
Mir Vam, Slovenci!	14
Minuli so časi...	19
Pa klerikalizem?	24
Klerikalizem v slov. zgodovini	25
Klerikalizem med drugimi narodi	27
Klerikalizem sam na sebi	35
Kaj klerikalizem je	35
Kaj klerikalizem ni	46
Ljubezen nad vse!	53
Ali — ali!	59
Če ne...	67
Če pa...	71
Pa zakaj ne?	83
In vendar!	85
Torej!	92
Čiste vode!	97
Zakaj se streljamo?	106
Odkod je prišlo?	107
Sugestija	112
Če ne tako, tedaj kako?	119
Kmetskim pokretašem	148
Socialistom	154
Mir! Mir! Mir!	157
Kako sem pisal	167

Slovenija iz daljave.

Gledam Vas iz Nemčije. In poslušam tudi.

V mestu Essen stojim. Največje industrijsko mesto v Evropi. 52 rudnikov šteje v svojem področju. 22 kolodvorov. Sredi mesta Kruppova tovarna. Evropa nima večje. Sama je celo mesto, in ne majhno. Več javnih cest vodi skozi njo. 650.000 ljudi šteje Essen danes. Pred sto leti jih je imel 3000. Urno je širil kvišku.

Tu okoli je vse veliko. Zemlje dosti podolgem in počez. Kmetije velike. Industrija nepregledna. Več ko 300 rudnikov. Vsak z najmanj 2000 delavci. Dimnikov kakor drevja v gozdu. Kolonija za kolonijo, vsaka po več sto hiš. Mesto pri mestu. Komaj veš, kje se eno neha in drugo začne. In vse še vedno raste. Železnice speljane vsekrižem. Vlaki drdrajo drug za drugim. Le po eni progi več ko 300 na dan. Ogromen promet. Vrvenje in šumenje ljudstva po cestah, po železnicah, po tramvajih, povsod.

To je dežela, v kateri bivam. Daleč je od Slovenije. 25 do 30 ur hitimo z brzim vlakom, preden smo od tam tu. Na Jesenicah zapustimo Slovenijo, od Beljaka dalje sama nemška zemlja. Nad 20 ur brzimo po nji, pa še nismo na koncu.

Od tu te gledam, mati Slovenija. Kako daleč si tam doli na jugu! In kako majhna si!... Če povem, odkod da sem, vprašujejo, kje približno bi bilo to... Majhna si bila še vedno. Svetovna vojna te je ob-

strigla, da si še manjša. Posekla ti je roke; še več: odtrgala ti je skoro pol telesa!... Dober milijonček šteješ svojih otrok. Manj ko dva Essena!

In majhne so vse tvoje razmere. Zemlje premalo. Visoke gore, krasne planine. A kaj, ko ne morejo preživljati tvojih otrok! Trumoma jih pošiljaš po svetu v druge dežele. Ali jih boš še kdaj videla? Večinoma ne. V tujini se ti bodo zgubili, potonili... Lepe, prijetne vasice. O, koliko dražje mojemu srcu, kakor te puste delavske kolonije! A majhne in ne bogate. In tvoja mesta? Mesta s 500 do 2000 ljudmi! Ne enega velemesta. Stoji, stoji Ljubljanca, Ljubljanca — dolga vas. Nemčija ima 55 velemest, Anglija menda še več. Berlin sam je za štiri Slovenije, London za sedem.

Slovenija, ti ljuba deželica, majhna si... Majhna je tudi tvoja družinica v primeri z družinami drugih narodov.

Pa to ni največja nesreča. Dober je domek, če ga je le za en bobek. Če je hišica tudi ozka in nizka, se lahko prijetno v njej živi. Morebiti prijetneje kakor v veliki palači. Saj pravi naša pesmica:

Kaj maram, da nimam srebra, ne zlata,
L j u b e z e n goreča tudi nekaj velja!
Kaj maram, da nimam na gričku gradu,
saj v hišici nizki še več je m i r u!

Lepo je na Slovenskem! O kolikokrat v tujini človeku uhajajo misli domu! Kolikokrat se mu zatoži po domačih lepih snežnikih in gričih, dolinah in ravnéh.

Tud tukaj solnce gre okrog,
dolino vidim hrib in log;
pa solnce naše bolj blišči
in hrib naš lepše zeleni.

Skoz mesta hodim in vasi,
povsod drugač se govori,
jaz tujc nikogar ne poznam
in sred ljudi povsod sem sam.

Dežela ljuba, kje ležiš,
ki jezik moj mi govoriš,
kjer znanci moji še žive,
prijatelji moji v grobih spe?!

Kadar to pesmico »Popotnikovo« na tujem za-
pojemo, zaigrajo ljudem solze v očeh ...

Da, na Slovenskem je lepo! V malokateri deželi
je tako lepa razlika in toliko spremembe kakor na
Slovenskem: globoke doline, visoke goré, vinske go-
rice in ravno poljé. Kje je dežela, ki bi se dala pri-
merjati slovenski Gorenjski? Kje je kotiček zemlje,
enak našemu Bledu?! Bil sem v lepi Švici in stal na
višini nad mestom Lucernom ob štirikantonskem je-
zeru, motril gorsko panoramo, a reči sem moral sam
sebi: Ne, Gorenjska je lepša!

Pozdravljam te, gorenjska stran,
in tebe Bled, široko znan,
snežnikov sivih množica,
pristrčno bod pozdravljena!

Da, na Slovenskem je lepo in prijetno, — če —
če le vladata tam ljubezen in mir ...

Toda kaj slišim?! ...

Kaj slišim?

Prav, ko sem do tukaj napisal, je prišel 6. januar
leta 1929. In kaj je bilo v Jugoslaviji tega dne.
veste ... V celi deželi mir ...

In od tega dne do danes politično orožje počiva. Ni več streljanja z desne na levo in z leve na desno. Ni vsakdanjega zbadanja, očitanja in podtikanja, ki smo ga brali po časnikih dan za dnem že 60 let! Kakor bi bil odrezal, je vsega konec.

Slovenci, — ali Vam zdaj česa manjka? Ali pogrešate vsakdanje kanonade? Surovosti in sovražnosti proti lastnim bratom, ki se je je cedilo po slovenskih časnikih?

Kdo si je želi nazaj? Kdo ni vesel, da je hrup utihnil? Ali ste kaj na slabšem, ko se ne prepirate med seboj? Odgovorite, prosim, odgovorite! — Nobenega glasu!...

Mir nad Slovenijo. Hvala Bogu, mir. Kaj je lepšega, kakor mir v hiši? Kaj dražjega, kakor ljubezen med brati?

Mir ljudem na zemlji, ki so dobre volje! Da bi ta mir nad Slovenijo tudi ostal!...

Ko je po 6. januarju politični prepir na Slovenskem utihnil, tedaj sem pero, ki sem ga bil ravnokar pomočil, da bi napisal tole pismo Slovencem, odložil. Zdaj je to pisanje odveč, sem si mislil. Kaj pa hočeš? Saj je mir! Pišimo rajši kaj drugega! Bolj potrebna! In porinil sem popisane tri strani globoko doli pod druge papirje.

Pa mi je prišla spet druga misel. Mir je na Slovenskem. Ali bo pa tako ostalo?... Ogenj sovraštva res ne plapola, — ali pa ne tli žerjavica pod pepelom?... Da, prejel sem nedavno iz domovine izrečno sporočilo: »Osebnih napadov po časnikih zdaj seveda ni, ker so prepovedani, a medsebojna mržnja traja nezmanjšana dalje«... Ali ne bo torej ogenj znova na dan udaril, kakor hitro bo dobil spet duška?...

O, ga že vidim, kako je švignil kvišku! Že slišim prasketanje in pokanje: medsebojno prerekanje, podtikavanje, zbadanje, zabavljanje. Dan na dan. Brez konca in kraja. — Prav gotovo se bo spet vse to ponovilo in ponavljalo brez konca, kakor se je ponovilo še vselej, kadar je za nekaj časa prenehalo, — če ne pride prej pravo spoznanje. Če pijanec ne pije, kadar nima za kaj, — oprostite primeru! — je njegovo poboljšanje malo vredno. Ne mir, ki ga zahteva vnanja sila, ampak mir, ki prihaja iz proste dobre volje, tak mir kaj velja.

Zato je morda ravno zdaj, ko orožje nehote počiva, najbolj ugoden čas, da skušamo zaceliti rano na telesu Slovenije, ki ji jo neprestano sekajo njeni otroci v medsebojnem klanju sami.

Mir Vam, Slovenci!

Kako je na Nemškem.

Pet let sem že v tuji deželi — jaz, ki sem bil tako zaljubljen v slovensko zemljo, in v narod, ki na tej zemlji biva, da bi bil dal zanj srce iz telesa.

In nič posebnih ugodnosti nimam tukaj. Vedno sem bil velik prijatelj narave, življenja in zelenja na deželi. Tukaj sem zašel v živo nasprotnost. Samo mesto, kolonija, tovarna, dimnik in dim, črnoba in puščoba. Lepo mesto se Essen ne more imenovati, razen na eni strani, kjer je novi del mesta, za njim pa velik mestni log. A to je dve uri od mene in nimam časa tja hoditi. In vendar se v nekem oziru živi tukaj mnogo prijetneje kakor na Slovenskem. V katerem? Mir je. Zabavljanja, nagajanja, sovraštva ne poznamo.

Na Nemškem sta dve veri: katoliška in luteranska. Drug poleg drugega stanujejo katoličani in luterani: v istem mestu, isti ulici, isti hiši. Vsak živi

po svoje, — kakega trenja, grdogledanja ali nasprotovanja med njimi pa ni. Poleg dveh glavnih veroizpovedi je še polno verskih drobcev, s e k t. In ne veste, kako goreči so pristaši teh novih ver! Kako neugnano raznašajo, ponujajo in vsiljujejo svoje spise! Kako pridno vabijo na svoje shode! A kakega osebnega nasprotovanja ali celo sovraštva do drugovercev nobenega! Vsi so prijazni, dostojni, vljudni drug do drugega.

Na Nemškem je tudi polno političnih strank. Več velikih in mnogo malih. Pri neki volitvi je bilo 51 list. V državni zbornici se dajejo kakor povsod. Največja napetost je med monarhisti in republikanci. Pri volitvah agitira vsak po svoje, časih jako živahno. Vsaka stranka ima svoje plakate, vsak kriči po svoje. A laži, medsebojnega zmerjanja in priimkov ne berem, o volivnih sleparijah ne slišim. Vsaka stranka nosi svoje oficielno ime; nobeden je drugače ne imenuje, kakor se imenuje sama. Socialisti nemški so sploh mirnejši od avstrijskih; so agilni, a ne tako surovi in nasilni; katoliški centrum in socialisti hodijo kot republikanci po vojski skoro vedno skupaj. Komunisti pač radi kako debelo užagajo; saj vemo, kaj komunisti znajo. Po zbornicah se ti možje že spopadajo, ko pridejo pa na cesto, so si dobri. V zasebnem življenju — tako slišim — občujejo tudi politični nasprotniki med seboj prijazno.

Čudno veliko je v Nemčiji Judov. V vsakem mestu imajo svojo sinagogo; tudi po vaseh so, kakor na Hrvaškem. A ti Judje so vam prijetni ljudje. In kulantni pa šarmanтни so. Ko je prišel v našo župnijo škof, mu je napravil eden teh Judov poseben slavolok z napisom: »Bin ich auch ein Israelit — so ehr ich doch den Bischof mit*.« Rekli boste: Jud že ve, zakaj to dela!

---

* Četudi sem Jud, škofa vendar častim.

O, najbrž ve! Vendar pa ni edino umazana sebičnost, ki tem ljudem narekuje take čine vljudnosti, marveč je tudi neka prirojena jim vljudnost in prijaznost. Saj tudi za dobre namene veliko darujejo; celo za katoliške. In tudi nekateri luterani. Ko je moj dober znanec, ustanovitelj nekega novega cerkvenega reda (Johannesbund), zidal nov samostan, je dobil večino materiala od judovskih in protestantovskih tovarnarjev. Sam sem gledal nabiralno knjigo in se čudom čudil, videč cele strani podpisov teh mož. Nekateri protestantje so celo tako prijazni, da ob procesijah sv. Telesa — ki se tukaj vršijo vse bolj veličastno: vsa cesta je v zastavicah in slavolokih, iz vseh hiš visijo zastave, in koliko! — celo nekateri protestantje okrasijo svoje hiše. Ti ljudje razumejo takt...

Pa ne smete misliti, da so v severni Nemčiji, kjer je sicer visoka kultura, ljudje pretirano vljudni. Kaj še! Precej hladni so. Posebno Vestfalci. Ne poznajo toliko titulatur, ne toliko komplimentov kakor bolj na jugu, tudi v Jugoslaviji. Pozdrava »Moj poklon« ali »Klanjam se« ne poznajo, niti »habe die Ehre« (avstrijsko) in tudi nobenih »milostnih« gospá. Sploh so v govorjenju in vedenju bolj preprosti. Toda dostojni so in takt poznajo.

In na Slovenskem ?

Bridka žalost me prešine,
ko se spomnim domovine,
vsemu svetu nepoznane,
same v sebi razcefrane.

Če se človek čez dalj časa pripelje skoz jeseniški predor, ga objame neki prijeten občutek, da je doma. Hoj! Gorenjska dolina, Sava, Mežaklja, Hrušica, Jese-

nice! Živio! ... Doma je le doma! Kjer ni mi tuj noben obraz, pozna me vsak, vsakogar jaz ...

A če sem prejšnja leta stopil, čakajoč vlaka proti Ljubljani, na Jesenicah v kolodvorsko restavracijo in pogledal tam na steni viseče časnike, me je takoj obšel neprijeten občutek: Oh, še vedno stara pesem! Ta večni prepir in zabavljanje! Dan za dnem! Nikoli konca ne kraja!

Če grem po ulici, če stopim v vlak ali kam drugam, imam občutek, da me marsikako oko od desne ali od leve ali od obeh grdo gleda: kaj toliko te črne svojati! Zgodi se pa tudi — ne sicer vsak dan, pač tako od časa do časa, da se ne pozabi — da mi prileti na uho mimogrede kak »preklet far!«. Pristno slovensko! Drugod po svetu nimam veselja, da bi me tako častili.

V tem ozračju medsebojne mržnje sem živel, dokler se nisem zopet odpeljal skozi jeseniški predor nazaj v nemško deželo ...

Pa ne samo nam se tako godi, ki smo obsojeni v to, da svet strašimo in solnce zatamnjujemo s svojimi črnimi suknjami. Tudi med navadnimi zemljani: meščani in v povojnih letih tudi vaščani, je dosti podobnih pojavov. Sosed grdo gleda soseda, znanec znanca, tovariš tovariša, tudi sorodnik sorodnika, morda brat brata, če ne celo oče sina in sin očeta. Kaj jim je? Zakaj se ne moreta? Ali se trgata za kos kruha? Ali se pravdata za dediščino? Ali se prepirata zaradi neveste? A to so posamezne privatne praske in prepirčki, ki so seveda povsod, v vsakem narodu in nazadnje lahko tudi v najboljši družini. Kar pa v mali Sloveniji razdvaja ves narod, kar se je zajedlo v vse javne in privatne razmere do zadnje špranjice, kar loči soseda od soseda, znanca od znanca, tovariša od tovariša, brata od brata, kar napolnjuje vso javnost, pa sega tudi v najintimnejše privatne zadeve, to je

politika, strankarska razcepljenost, strankarska strast in iz tega izvirajoča osebna mržnja. Tega pa, ljubi Slovenci, v drugih deželah ni, vsaj v toliki meri ne, kakor na Slovenskem. Že tudi kje, recimo zdaj nekaj let na Dunaju med socialisti in meščanskimi strankami. Splošno v svetu pa tega ni. Pojdite po deželah in boste videli! Stranke so povsod, tudi brez prepira niso nikjer, a v toliki meri in tako dolgo, kakor že traja to na Slovenskem, tega drugod ne boste kmalu našli. Politično nasprotje se je zaneslo v družabno in zasebno življenje. Vse ozračje je okuženo od tega nasprotstva. Ljubezni ni. Mržnja je. In zato je živeti na Slovenskem — mrzlo in neprijetno.

Kar pa je najgorje, je to, da se je strup tega sovraštva zanesel in zajedel celo med — otroke. Neki protestantski župan iz skoro čisto protestantskega kraja, kjer ni katoliške šole, mi je rekel, da ni bilo med luteranskimi in katoliškimi otroci, ki so hodili v isto šolo, nikdar nobenega prerekanja zaradi različne vere. Po krajih, kjer sta obe konfesiji številneje zastopani, so otroci po šolah ločeni. Sam pa vidim, da otroci obeh veroizpovedanj prijateljsko med seboj občujejo. (Še preveč — ker se potem preveč med seboj poročajo.) Na Slovenskem se pa otroci ene vere med seboj sovražijo, celo pretepajo. Zakaj? Zato, ker se ta razdor od odraslih sistematično goji. Četudi ne namenoma, a dejansko se goji. In to zastrupljanje nedolžne mladine se zove pedagogika!!

Sicer pa s tem ne povem nič novega. Kdo pa vsega tega ne ve? Kdo ne čuti? Kdo ne zdihuje nad takimi razmerami — že desetletja in desetletja?!

Čuti? Zdihuje? Da, vsak človek dobrega srca, vsak človek zdrave pameti, vsak človek z resnično domoljubnim srcem čuti in zdihuje. — Tisti pa, ki ta prepir netijo, ki to mržnjo gojijo, sovraštvo dan za

stajali drug za drugim in naraščali od leta do leta tako, da se nam je žugal po tem potu polagoma ves slovenski Štajer v nemškem morju potopiti. Za Koroškim in Štajerskim bi bila prišla na vrsto Kranjska. Na Gorenjskem se je to tudi že vršilo, na Goriškem ob železnici enako. Na vseh koncih nam je tekla voda v barko, ki bi se prej ali slej potopila. Hiša nam je gorela nad glavo. Mi pa pri vsem tem nismo imeli nujnejšega opravka, kakor da smo drug drugega pobijali, blatili, hoteli zadušiti. Kolika nespamet, kolika slepota, kolika — blaznost! Če človeku gre za življenje, mora vso skrb in vso moč v to obrniti, da bi sebe pri življenju ohranil — ne pa medtem, ko njemu preti smrt, gledati, kako bi svojega brata udušil. Podobni smo bili Judom v Jeruzalemu, ko ga je oblegal Tit in stiskal od vseh strani, oni pa so se, razcepljeni v stranke, med seboj strastno pobijali in klali. Potem pač ni čudno, če si je Rimljan Jeruzalem osvojil, Jude pa razgnal na vse vetrove sveta.

Čudno tudi ni, če je pri tem strastnem strankarstvu in medsebojnem pobijanju naša narodna moč pešala, da smo nazadovali, se krčili in šli narodni smrti nasproti. Kolika škoda za mal narod tak razkol, kolika nesreča za domovino!

Po vsem tem lahko z vso pravico rečemo: Kdor je tega razkola in boja kriv, je zagrešil velik zločin, hudodelstvo nad našo domovino.

Kako smo bili srečni, ko je med vojno ta krik in hrup nekoliko prenehal! In rekli smo: Ko bi vedno tako ostalo! Kako bi bilo lepo! Ali mar kaj pogrešamo vsakdanjega zbadanja in bevskanja po časopisih? Veseli smo, da so se nam od njega nekoliko ušesa ohladila. Morda se bodo pa ljudje vendar kdaj zmodrili in uvideli, da je taka politika neumna, grda, škodljiva, za narod pogubna. Vojska jim bo oči odprla, kam vodi sovraštvo. In če

bo vojska imela vsaj to dobro posledico, da se bomo odslej med seboj pomirili, dostojneje in prijazneje med seboj živeli, bo vendar vsaj nekaj dobrega rodila.

Kako smo se goljufali v teh nadah!... Komaj je svetovna vojna minula, že se je vnela z vso silovitostjo naša stara domača vojna. Zopet se razlega bojni krik in hrup, vpitje in divjanje po vseh naših poljanah. In valovi tega »gibanja« se širijo naokrog po vsej domovini: v mesta, trge in vasi, tja do gorskih koč. Sosed ne pogleda soseda in kuha v svojem srcu jezo do njega. Misli, da ga mora sovražiti, da je to njegova sveta dolžnost, ker ga tako uči, ker mu tako veleva njegov časopis, ki ga dobiva iz mesta.

Spet je cela naša domovina eno samo bojišče. Na njem gledamo vsak dan nove spopade, slišimo novo kanonado, čutimo strupene pline, gledamo bobneči ogenj. Še nam sovražnik na prsih kleči in nas za vrat drži — a mi gledamo, kako bi mogli drug drugega udušiti...

Nesrečna naša domovina!... Dvakrat nesrečna! Dvojno gorje jo tlači. Nesrečna, ker te nam trga vnanji sovražnik; nesrečna, ker ne moreš najti notranjega miru, ker te z notranjimi boji mesarijo tvoji lastni sinovi!...

Veste, kje je tako pisano? Če ne veste, Vam povem: V knjižici »Zločin nad domovino«, izišli leta 1920.

Knjižica je bila pisana prav iz istega namena kakor tale. Hotela je reči, četudi ni nosila tega naslova, kakor kliče ta: **M i r V a m , S l o v e n c i !**

Podpisan je na knjižici Domoljub. Ne časnik »Domoljub«, ampak živ domoljub. In ta domoljub sem — oprostite! — jaz. Nalašč sem si izbral to ime. Zakaj domišljam si, da sem domovino in narod svoj resnično

ljubil. In prav zato me je vedno bolelo in peklo, jezilo in dražilo, da se ta naš mali slovenski narod tako neusmiljeno kolje med seboj, da je življenje v domovini vsled tega tako zagrenjeno.

Ni bil moj namen, nasprotnika s knjižico osramotiti in ugnati. Mislil sem pa, da moram vso nedostojnost in škodljivost tega medsebojnega boja pokazati, razgaliti in ožigosati. Ko sem to storil, sem ponudil — spravo. A sprave seveda ni bilo. Knjižica je bila doposlana vsem uredništvom in kakim 70 vplivnejšim možem bivše narodno - napredne ali demokratske stranke. Dvakrat ali trikrat sem te gospode v »Slovincu« prosil in pozival, naj mi na to, kar sem pisal, in na mojo ponudbo odgovorijo. A na moje vse pozive — nobenega odziva.¹

Moj namen ni bil žaliti in dražiti, marveč samo konstatirati. Nobene surove besede nisem zapisal, pač pa precej ostrih in trpkih. Pa menda sem struno vendar precej preveč napel. Odgovora ni bilo nobenega. To je že nekaj! A zaželenega uspeha tudi ne...

Sicer si pa sam nisem obetal preveč uspeha. Bili smo v sredi, oziroma šele na začetku političnih bojev za notranjo ureditev nove države. In mislil sem si: dokler se tale povodenj ne odteče, ne bo miru. Reci lačnemu volku ali celo ovci, naj se premaguje in naj nikar ne je! V političnem boju vsaka stranka želi doseči, kar največ zase more, in tudi ne vprašuje veliko, na kak način da doseže. Tu so lepe besede o premagovanju, o miru in prijateljstvu — vržene v veter.

V desetih letih bi bila pa utegnila ta povodenj že nekoliko odteči. Če se ne motim, so boji za notranjo

---

¹ Rajni dr. Žerjav, ki sem ga pred leti, bivajoč nekaj dni v Begunjah na Gorenjskem, obiskal bolnega v Poljčah, kjer je pozneje umrl — govorila sva celo uro, bil je kljub svoji slabotnosti zelo zgovoren — mi je rekel: »Saj nismo neumni, da bomo na tako odgovarjali!«...

ureditev države zaenkrat vsaj v glavnem končani. Ta notranja ureditev — kaj je spet ta zahtevala črnila in tega, kar se črnila drži! Koliko novega prerekanja, podtikanja, strasti in sovraštva! In zdaj je to vprašanje rešeno.

Ta glavna sporna točka je torej izpod nog. In baš rešitev te točke — da je rešena in kako je bila rešena — nam daje misliti: Ali je vredno toliko streliva pognati v zrak za stvar, ki se nazadnje reši brez nas?

In zato se po desetih letih zopet obračam do slovenske javnosti, zlasti do vodilnih krogov, s klicem in prošnjo: Mir Vam, Slovenci! **Konec sovraštvu! Konec natolcevanju, zbadanju, priimkom! Konec vsakemu prepiru — vsaj v taki obliki kakor dosedaj!**

Minuli so časi . . .

Kaj pravite na to?

Kaj Vi, možje od desne in leve? Kaj zlasti Vi, prvaki in voditelji, ki gredo množice ljudstva za Vami? Kaj Vi možje peresniki, glasniki javnega mnenja, bolj prav: Vi, ki delate javno mnenje, ki vsak dan čakajo na Vaš glas, prisluškujejo Vašim besedam tisoči in jih za Vami ponavljajo?

Ali Vi ne čutite potrebe po miru v Sloveniji, kakor jo čutim jaz?

Moj črni plašč vam je v zasmeh?!

A ga umejete?

Umete solzo v teh očeh,

ki se jej smejete?

(Gregorčič.)

Toda ne! Kdo bi bil tako brez človeškega čuta, da bi ljubil nemir in prepir, ljubil mržnjo in sovraštvo in ga namenoma podžigal! **Sovrašvo je**

ogenj iz pekla. In sovraštvo namenoma gojiti, nekaj diaoličnega. — Ne, ne! Vi ne gojite sovraštva namenoma! To ni mogoče! Vi le mislite, da se morate boriti. Vi delate v dobri veri, da je tako prav in potrebno. Če je res potrebno, to bomo še videli. Za sedaj nam je dosti, da vemo, da ste v dobri veri, da hočete služiti dobri stvari. In če je to, potem se da z Vami govoriti...

Najprej nam torej narekuje mir in ljubezen naravni, človeški čut. Ali ni mir najdražje na svetu? Ali ni boljši ovsen kruh v miru kakor pogača v prepiru? Ali ni lepše življenje v nizki koči, v kateri vlada ljubezen, kakor v visoki palači, v kateri se kregajo in kolnejo?

Mir nam narekuje drugič **olika in izobrazba**. kako visoko se ceni olika v moderni družbi! Izobrazba — to je duševno bogastvo izobraženega človeka. Ali pa je izobrazba ali olika samo v elegantni obleki in finih kretnjah, v parketih in preprogah? Ali tudi samo v tem, da človek veliko ve? Najpreprostejša olika in izobrazba je v tem, da je človek do drugih dostojen in pravičen. Še bolj, da je do drugih dober. Da nikomur ne dela krivice, brez potrebe nobenega zla. Da stori dobro, komur more; če dobrega ne more, pa vsaj slabega ne. Ali je človek zato na svetu, da bi drugim delal hudo? Kako zgrešeno življenje! Naš poklic na svetu je, delati dobro, kolikor moremo in komur moremo. Zaskoleti nas pa mora v dno duše, če smo komu brez potrebe storili kaj žalega. To je najenostavnejša filozofija življenja. Kdor to ve, ve, zakaj je na svetu, kdor tega ne ve, ne ve nič. Mnogo znati, je lepo. A pri vsem mnogem znanju je človek lahko duševno netočan. Srce, oziroma značaj, to daje ceno člo-

veku, to tvori človeka, ne znanje. Ne koliko zna, ampak kakšen je, po tem človeka sodimo. Srčna izobrazba odtehta umsko. In baš srčne izobrazbe manjka modernemu svetu. Ker šola polni samo glavo, srce pa pušča prazno. Vsa moderna kultura s svojim vnanjim pompom je v tem oziru od muh! Koliko srčne surovosti med temi kultiviranimi ljudmi! Ali pa med slovenskim izobraženstvom res ni toliko srčne izobrazbe, da bi mogli med seboj strpno živeti?!...

Strpno! Nedavno sem dobil tukaj v Nemčiji v roke »Domovino« in bral v njej, kako se zavzema za versko strpnost, obrača pa proti zlorabi katoliške vere v politične namene. Bilo je o priliki blagoslovitve spomenika Gregorju Ninskemu. Versko strpnost, dobro! Toda dovolite vprašanje: ali se katoličani in pravoslavni le eno stotinko tega prepiramo, kolikor so se slovenske stranke med seboj? O kakih prepirih med katoličani in drugoverci ne slišimo sploh nič. Kje je torej treba strpnosti?!

In to med najožjimi brati po krvi in jeziku! Tretji moment, ki nam vелеva medsebojni mir in strpnost, je **narodni, domoljubni**. Prav zato sem si izbral v že imenovani knjižici ime »Domoljub«, ker je sovraštvo med rodnimi brati največje obsodbe vredno z domoljubnega stališča. Zato sem to imenoval »Zločin nad domovino«. In to res je! Te besede ne morem preklicati.

Tako malo Vas je Slovencev v primeri z drugimi narodi! Taka majhna narodna družina. Kolikor manjša, bi človek pričakoval, toliko bolj bo skup držala. Prav zato sem v uvodu tako poudarjal, kako majhna je Slovenija. Iz daljave se vidi posebno majhna. Zato se pa iz daljave, iz tujine, toliko živeje čuti blaznost — oprostite izraz, a ne morem

reči drugače — blaznost medsebojnega klanja v tej mali družini. Že prej me je ta ljuti boj med rojaki vedno bolel; v tujini živeč med velikim narodom, ki je pa sam v sebi bolj solidaren, sem še živeje občutil, kako je to klanje nespametno in nesrečno.

Ta mala družina vedno tako stiskana od sosedov! Pred vojno je bilo hudo, po vojni je v nekem oziru še mnogo hujše. Ali vam ni dosti, da vam je Italijan odtrgal skoro pol narodnega telesa, da je Koroška pripadla Nemški Avstriji, da en kosec Slovencev še tiči pod Madžari? Ali nimate s temi dosti skrbi in žalosti, da se morate še med seboj gnativi? Večkrat mi je že na misel hodilo vprašanje, ki ga bom zapisal, četudi mi ga boste zamerili: Ali je narodič, tako zatiran od drugih, pa vendar v takem ljutem boju med seboj, vreden življenja?...

Domovina ljubiti, se pravi, predvsem ljubiti svoje rojake. Kajti domovina niso samo hribje in doline, ampak predvsem ljudje, ki prebivajo po teh hribih in dolinah. Narod in narodnost, ali če je lepše: nacija in nacionalizem je mnogim največji ideal. A oprostite: kak nacionalizem je to, če več ko polovico naroda mrzite?!... Ali je nacionalizem ideja brez vsebine? Lupina brez jedra? Ali je nacija in nacionalizem mogoč brez naroda, brez večine naroda?!... Pomislite vendar! Vseh skupaj Vas je malo, pa hočete biti še manjši! Ne, nacionalizma brez naroda ni! Nacionalizem brez naroda je puhlica. Nacionalizem zahteva, da narod ljubimo. Ne narod samo po ideji, ampak tiste, ki narod tvorijo, to je rojake, in sicer vse. Ljubimo ne samo platonično, ampak dejansko, s tem, da jim prijaznost izkazujemo in pomoč naklanjamo, kolikor moremo. To, edino to je pravi nacionalizem in domoljubje, drugo so gole besede.

Toda zakaj se pa kregam? Kdo pa tega ne vidi in ne ve? Kdo pa ne prizna potrebe medsebojne strpnosti? Časi, ko smo se med seboj pobijali za žive in mrtve, so menda minuli. Samo da bi se nikoli več ne vrnili! Upajmo, da ne. Saj je ljubljanski župan dr. Dinko Puc 14. julija minulega leta izjavil: »Minuli so časi, ko se je smatral boj med cerkveno in civilno oblastjo za potreben. Danes je nujna potreba po harmoniji obeh za moralni prepород naroda.« Bravo, gospod župan! (Jaz bi gosp. župana popravil samo v toliko, da ta boj ni bil potreben nikoli.) To izjavo gosp. župana jemljemo na znanje z največjim veseljem. Pa tudi z vso resnobo! In ljubljanski župan je osebnost, ki pri svojih ljudeh nekaj odtehta. Če je govoril kot pooblaščenec svojih krogov, dobro. Če je pa govoril iz lastnega nagiba, ga njegovi somišljeniki gotovo ne bodo postavili na laž. Sicer mi je pa potrebo medsebojne strpnosti priznal vsak izmed mož z druge strani, s katerim sem o tem še govoril. In z marsikom sem načel ta pogovor. Vsak je medsebojno gonjo obžaloval in obsojal in izražal željo po mirnem sožitju. Med temi možmi je bil tudi gosp. Adolf Ribnikar, mož, ki ima v svojih krogih veliko besedo. V povojnih letih sem imel večkrat opraviti na socialnem poverjeništvu, katero je dalj časa vodil on, in nekoč je tudi prišel pogovor na to. Jaz sem rekel: Ali se Vam ne zdi žalostno, gospod poverjenik, da se med seboj tako po pasje gledamo? Ali bi se ne mogli tako razumeti, kakor se midva zdajle razumeva? In gosp. Ribnikar mi je pritrdil. Dostavil je še: »Saj ima vsak človek še nekaj vere.« Menda gosp. Ribnikar niste še pozabili na ta najin razgovor; ali če ste pozabili, se boste morda zdajle domislili, ko Vas na to spominjam.

Tako merodajni možje so torej za mirno sožitje. In toliko razlogov govori zanj. Kdo bi se hotel temu še upirati?

Pa klerikalizem ?

Aha, zdaj ga imamo! Tistega, ki zdražbo dela!

Ko bi tega ne bilo, saj bi bilo vse dobro. Edino klerikalizem je kriv strašne šestdesetletne borbe med Slovenci. Zato, če hočemo priti do kakega uspeha, si moramo ta kamen spotike natančneje ogledati, kaj je na njem. Če smo mi v tem na jasnem, potem dobro. Pa zakaj bi ne mogli priti na jasno, če je na obeh straneh dobra volja? Clara pacta — boni amici!

Če hočemo o kaki stvari govoriti, jo moramo najprej dobro poznati, sicer lahko deset let okoli nje hodimo, pa bomo tam, kjer smo bili. Poglejmo si torej klerikalizem: 1. z zgodovinskega stališča, 2. po drugih deželah, 3. samega na sebi.

Jaz bom prikazal stvar seveda v taki luči, v kakršni jo gledam; drugače tudi ni mogoče. Čitajte, prosim, do konca, četudi Vam kaj ne ugaja! Bomo nazadnje videli, če imam prav. Oziroma mi boste povedali, v čem nimam prav. Izrečno poudarjam, da s svojimi izvajanji ne želim nikogar žaliti. Nasprotno! Le ljubezen mi narekuje to pismo. In če mi izpod peresa priteče bolj ostra beseda, kakor sam želim, vedite, da tudi ta ostra in trda beseda prihaja iz ljubezni. Vsem in vsakemu bi rad uslugo storil in prijaznost izkazal, ko bi jo mogel. A ne morem ozdraviti rane, ki bi jo rad, ako je ne odkrijem. Moram torej resnico prikazati v taki luči, kakor jo vidim. Če se motim, me boste lahko popravili. Jaz

bom povedal, kako se svet vidi z našega brega. Če mislite, da imam slab razgled, boste pa povedali, kako se vidi z Vašega brega. Samo ne skoz rumeno, rdeče ali zeleno pobarvano steklo, ampak v naravni svetlobi!

a) Klerikalizem v slovenski zgodovini.

Šestdeset let je izpostavljena klerikalna trdnjava v Sloveniji neprestanim napadom. Vsak dan so se vsipale nanjo krogle. In trdnjava še stoji. Tako trdno kakor je. Ne — mnogo trdneje. Kdor pomni kakor jaz, ki sem poznal še Janeza Bleiweisa, ta more primerjati nekdanj in sedaj in pravilno soditi. Nikdar v teh dolgih letih ni imela bivša SLS na ljubljanskem magistratu tako močne pozicije, kakor v zadnji volivni dobi. Pri več volitvah v prejšnjih časih si še kandidatov ni upala postaviti, boječ se poraza na celi črti. — Župani po kmetskih občinah so bili mnogokje liberalni. Spominam se na kamniški okraj. Mengeš, Vodice, Radomlje, Lukovica, Dolsko, Drtija, Trojane so imele liberalne župane. In koliko drugih! Da ne govorim o Notranjski, ki je bila skoro vsa liberalna. — Več kmetskih volivnih okrajev je imelo liberalne poslance. Zopet vem o kamniškem okraju, ki ga je zastopal Janko K e r s n i k, zoper katerega sem moral kot kamniški kaplan še sam agitirati. In res smo ga vrgli. Oprostite mi! Saj sem imel osebno ž njim sočutje, ker je bil sicer — kavalir od nog do glave. Kaki strašni boji so se bili po kmetskih volivnih okrajih, preden jih je osvojila takratna »kato-liško-narodna« stranka! Z ozirom na te boje smo brali nekje o slovenskih kmetih lepo besedo: »Necédna drhal, ki je prilezla iz farovških hlevov in svinjakov.« In še mnogo drugih mokro-cvetočih rožic poezije... (Glej »Zločin nad domovino« str. 15—17!) Kako rodoljubno, kajne! Če namreč odšteješ sloven-

skega kmeta od slovenskega naroda — posebno še takrat — kaj pa ostane od naroda?! Če je cela kmečka drhal nečedna, kaj pa še ostane na narodu čednega?! In v kranjskem deželnem zboru je katoliško-narodna stranka bila nasproti nemško-liberalni zvezi v ponižni manjšini, prava pepelčica. — Na gimnaziji je iz celega velikega učiteljskega zbora morda volil klerikalno en civilni profesor (Žakelj). Kongregacije so bile prepovedane; o kakem katoliškem gibanju med dijaki ni bilo govora. Prvi, ki so se začeli katoliško »gibati«, so dobili — karcer. »Rimski katolik« je bil prepovedan. In jaz, ki nisem nikdar mislil postati kaj drugega kakor duhovnik, sem v osmi šoli med odmorom vedno bral »Slovenski Narod«. »Slovenca« smo gledali pomilovalno. Saj ga ni bilo skoro nikjer videti razen po župniščih.

In če pogledamo na kulturno polje: »Klerikalci« takrat še niso imeli ne Jugoslovanske tiskarne ne knjigarne, ki sta danes v svoji vrsti največji in najmodernejši na Slovenskem, ne svoje gimnazije, ne Prosvetne in Zadružne zveze, ne svojega hotela in svoje banke, ne svojih velikih posojilnic, ne Ljudskega doma, ne svoje velike zavarovalnice, in po deželi ne skoro v vsaki župniji svojih družb in društev, svojih društvenih domov, številnih posojilnic in vsakovrstnih zadrug. Nazadnje so dobili pa v svoje roke še radio — najmodernejšo napravo. Vse to je zraslo v letih, odkar se vodi boj zoper klerikalizem...

Primerjajte tedanje stanje z današnjim — in vprašati se morate: Ali so ti »uspehi« vredni smodnika?... Ali ni škoda črnila, časa in truda, ki ga trošimo v tem boju? Ali zato toliko prepira in sovraštva med nami, da nam klerikalizem takole čez glavo raste?...

b) Klerikalizem med drugimi narodi.

Zelo se motite, gospoda moja, liberalna kakor klerikalna, če mislite — kakor se splošno misli — da »klerikalizem« ni nikjer tako črn kakor na Slovenskem. In da je treba baš zato po njem tako udrihati. To je zmeta. Pridite enkrat pogledat v te kraje, kjer bivam jaz!

Začnimo s šolo! V Nemčiji je šola konfesionalna, za protestante protestantska, za katoličane katoliška. Verouk se poučuje po pet ur na teden. Poučujejo ga poleg duhovnikov tudi učitelji. Celó na prvo spoved pripravljajo otroke, in duhovniki mi zatrjujejo, da jih prav dobro pripravijo. Seveda, ker sami hodijo k spovedi. Vsi učitelji so verni in prijatelji duhovščine, vse učiteljice pobožne. Oboji delajo z duhovniki vzajemno. A nikomur ne pride na misel, da bi kdo to učiteljstvu očital ali jih zmerjal s »farovškimi hlapci«. Zdi se jim samo po sebi umevno, da učitelj in duhovnik delata roko v roki, ker imata oba opraviti z mladino. Pa so zato kaj na slabšem? Ali menite, da je morda nemška šola zato slabša od Vaše? Šolska maša je vsak dan poleti in pozimi. (Vsak posamezen otrok pa je obvezan biti pri maši le dvakrat na teden). In da bi Vi videli, kako vse učiteljstvo — po 30 v eni župniji — z otroki vred pri prvem sv. obhajilu pristopi k obhajilni mizi! S kako vnanko pobožnostjo, s kako sklenjenimi rokami! Obšla bi Vas zona! Saj je še mene, ko sem prvič gledal in primerjal z razmerami na Slovenskem... »Ali pri vas ni tako?« so me vprašali. »Ne,« sem odgovoril, »je malo drugače...«

Pa ne mislite, da so ti učitelji kake »uboge reve«, kakor se je enkrat »Učiteljski Tovariš« blagovolil norčevati iz Slomškarjev. To so gospodje, ki pridejo v cerkev k slovesnosti vsi v cilindrih. — Na srednjih

šolah, realki kakor gimnaziji, gredo vsi dijaki kakor na ljudski k spovedi vsak mesec — brez listkov. Pa pridejo skoro vsi. »Blažev žegen« je na Slovenskem mnogim v posmeh. Na Nemškem pridejo v cerkev otroci z učiteljstvom in prejmejo blagoslov. Sam sem jim ga že delil. Ti zarukani Nemci! Če to ni mračnjaštvo! In vendar pravijo, da Nemčija ni najbolj neumna dežela na svetu.

Rad bi videl, da Vi vidite, kako sploh hodijo tukaj moški k spovedi in sv. obhajilu. Kake trume, kake vrste jih je! In v kako krasnem redu, eden za drugim, lepo v vrsti, čisto po vojaško prihajajo in odhajajo. In s kako pobožnostjo to delajo! Vi bi strmeli. In sicer ljudje vseh stanov: delavci in prostaki, pa tudi meščani: trgovci in podjetniki, profesorji in fabrikantje. Ali da slišite, kako tukaj gospodje s cilindri in v glave-rokavicah pri procesiji glasno in krepko molijo rožni venec. Na vernih duš dan sem jih videl in slišal. Pa kaj bi rekli na to, da zdravnik nosi v procesiji nebo? V naši župniji ga je nosil dr. Tinnefeld. Kot član »cerkvenega odbora« (Kirchenvorstand), ki se voli kakor občinski odbor. Na Slovenskem nemogoče. Nagnali bi ga z »mežnarjem«. Tukaj se nikdo nad tem ne spotika. To je častna služba.

Tudi bolnišnice so tukaj vse »katoliške«. Vsaka večja župnija jo ima. Župnija jo zida in župnik s cerkvenim odborom je nje gospodar. Ta nastavlja zdravnike, ki so tudi bolj ali manj »klerikalni«, vsaj pa ne protiklerikalni. V Hambornu, kjer je največ naših rojakov, sta dve; obe je zidal župnik. Ena ima 600, druga 1000 postelj. Če ne verjamete, Vas povabim, da jih pridete pogledat!

Očividno znamenje, da je nemški klerikalizem močnejši od slovenskega, je tole: Kje na Slovenskem vidite katoliško (belo-rumeno) zastavo kakor na

cerkvah in župniščih? Na Nemškem plapola po vseh cestah iz mnogih hiš. Pred ogromnim razstavnim poslopjem »Pressa« v Kölnu je vihralo 11 mogočnih takih zastav.

In naš Essen, največje industrijsko mesto v Evropi, ni črn samo od dima, ampak tudi od klerikalizma, kakor malokatero mesto. Ima 45 župnij in vse cerkve so ob nedeljah natlačeno polne. Katoliških društev vse mrgoli, in tudi centrum pri volitvah v Essenu vedno dobro odreže. Pri zadnji volitvi 94.000 glasov. Vse druge stranke so bile daleč zadaj. (Pa je dve petini protestantov.) Kolinski nadškof kardinal Schulte sam je dal Essenu spričevalo, da je tudi, ko se je razvil v močno industrijsko mesto, ohranil »eine kirchliche Treue und kirchliches Leben, die vorbildlich sind«.* Vsi pogrebi so zjutraj z mašo; gospe molijo rožni venec pri pogrebih.

Vsi stanovi imajo svoja »katoliška« društva, katerih namen je, gojiti katoliško življenje, obenem seveda tudi pospeševati stanovske interese. Društva akademsko izobraženih (Akademikerverein) šteje kakih 25.000 članov, Katoliška uradniška društva (Beamtenverein) okoli 30.000, društva katoliških trgovcev (Kaufmännischer Verein) 40.000. Pri teh društvih je povsod duhovnik ali predsednik ali duhovni svetovalc. — Dnevnikov katoliških šteje Nemčija 450; vsako mesto ima svojega.

V celih mestih z nad 100.000 ali vsaj več ko 50.000 prebivalci imajo odločno katoliške župane. Köln (dr. Adenauer), Essen (dr. Bracht), München (dr. Scharnagl), Aachen, Bonn, Trier, Münster, Hamborn, Gladbeck, Recklinghausen in druga. Centrum po teh mestih nima povsod absolutne, ampak ponekod le relativno večino. Na Slovenskem bi se gotovo vse

---

* Vzgledno cerkveno zvestolbo in cerkveno življenje.

druge stranke zoper njega zedinile, na Nemškem ne. V mestu Münster ima pa centrum 28 občinskih svetnikov, vseh drugih sedem strank skupaj pa 20.

Tu je torej »klerikalizem« hujši kakor pri Vas. Pa ga li kdo zaradi tega napada? Nihče! Cerkvi neprijazni listi pišejo po svoje, — a o zabavljanju na »klerikalizem« kakor na Slovenskem, verjemite mi, ni ne duha ne sluha.

Z vsem tem nikakor nočem trditi, da na Nemškem ni tudi dosti proticerkvenih elementov. Saj berete številke iz Nemčije. Pozabiti vendar ne smete, da je Nemčija dvetretjinsko luteranska. Izstopov iz cerkve je pa v največji meri kriv cerkveni davek, ki je — kakor za katoličane tako za protestante — enako obvezen in izterljiv kakor državni davek. A protestantov izstopi šestkrat več kakor katoličanov. Tudi kak Slovenec izstopi, pa pravi: Saj kristjan sem še, le davka ne maram plačevati. To je pač nekaj žalostnega. — Kar pa sem tu zapisal, je vse resnično. Miljé je ves drug.

Na **Holandskem** pa je še vse hujše. Tam je črno, da je pri belem dnevu popolna tema. Tudi Holandija je dvetretjinsko protestantska dežela. Katoličanov šteje dva in pol milijona. Ti imajo 36 katoliških dnevnikov, 48 drugih političnih listov in — čujte! — nobenega liberalnega! Sem izrečno vprašal po njih. Gospodje liberalci na Slovenskem ste lahko zadovoljni, da Vam je tako dobro! ... Tudi katoliška Švica (1 milijon) ima 22 katoliških dnevnikov. — Šola je na Holandskem pa takale — čujte in strmite!: Država jo zida in vzdržuje, upravlja jo pa »cerkveni odbor«, na čelu mu župnik, ki je torej gospodar v šoli; on nastavlja učiteljstvo. Horribile dictu! V večini šol poučujejo redovnice. In vendar se Holandija ne podre, ampak prav dobro prospeva. **N a p r e d n a** dežela in **b o g a t a**! — Samostanov na Holandskem vse mrgoli.

Ob meji so jih zidali Nemci, ki jih je kulturni boj pognal čez mejo. Pa imajo Holandci že svojih dosti. Samih misijonišč, kakršno je na Slovenskem le eno, imajo 35. — Holandskim katoličanom ni dosti, da so katoličani; s poudarkom in ponosom se imenujejo »rimski katoličani«. Vsa društva nosijo ime »rimsko-katoliška«. Imajo »rimsko-katoliška« telovadna društva, pa tudi »rimsko-katoliške« posojilnice in »rimsko-katoliške« mlekarne. Slišal sem celo o rimsko-katoliških društvih za gojitev koz, kuncev, kokoši in podobnih koristnih stvari. Kaj porečete na to, moji prijatelji z drugega brega? ...

Vse to so gola dejstva, kakor sem jih neštokrat slišal in deloma sam videl. Brez pretiravanja! Spominam se, da se je neki list spotaknil tudi ob novi »dom duhovnih vaj« pri jezuitih v Ljubljani. Zdaj poslušajte! Na Holandskem je takih domov 11 in v teh domovih je opravilo duhovne vaje samo mož že 700.000, med njimi tudi ministri. Med temi tudi ministrski predsednik baron Ruys de Beerenbrouk; poznam ga kot abstinenta z mednarodnih kongresov že davno; vodil nas je v avdienco k papežu. Zelo simpatična osebnost, slok in visok, pravi gentleman. Čujem, da je tudi tretjerednik. Minister justice — imena nimam pri roki — je pa glavni pospeševalec duhovnih vaj in njihovih domov. — Dvesto mest in vasi je postavilo v svoji sredi kip Jezusovega Srca in je župan sam v imenu vseh posvetil mesto ali vas božjemu Srcu. V nekaterih mestih sem tak kip sam videl.

Baš zato, ker gledam po svetu take reči, ne da bi se kdo količkaj spotikal ob njih, me toliko bolj žali in boli, da na Slovenskem, tem malem narodiču, ki sam sebe komaj pri življenju ohranja, vlada taka ljuta borba proti cerkvi, kakor ne kmalu kje drugod.

Tudi v Belgiji je šola verska. In v flamskem delu

je katoliško življenje, alias klerikalizem, podobno kakor v Holandiji. Antwerpen, veliko trgovsko mesto, ima za župana izbornega katoličana. Leta 1927. so imeli za valonski del dežele velik katoliški mladeniški »dan« v Lüttichu (Liege), v katerem je korakalo po mestu 60.000 mladeničev, ki so manifestirali za katoliško idejo, vse drugače kakor manifestirajo na Slovenskem! Čujte! Križ so nosili na svojih ramah. Starejši so jim odsvetovali, naj ne izpostavljajo križa v mestu z mnogo tisoč socialistov v posmeh, a fantje se niso dali odvrniti. Pa ni bilo najmanjšega posmeha, solze so gledalcem stopile v oči, videč mlade ljudi tako goreti za krščanske ideale. Leto pozneje so imeli enak kongres za flamski del dežele v Antwerpenu, na katerem pa je bilo 100.000 mladeničev iz vse flamske dežele. Z vzkliki: Živela katoliška Flandrija! Živio papež, živeli naši škofje! Živio Kristus-kralj! Mi ga hočemo zopet ponesti v moderno družbo! in s podobnimi so korakali v tri ure trajajočem velikanskem sprevodu po mestu.

Letos poleti sem bil v **Budimpešti**. Na Madžarskem pa res nisem pričakoval kaj prida klerikalizma. A sem bil presenečen od tega, kar sem videl in slišal. Govoril sem s samim primasom-kardinalom. Čisto po domače sva se pomenila. Vprašal sem ga, če ima od strani vlade ali politikov kake težave. Drugih težav, je rekel, ne, kakor da časih ne znajo ločiti cerkvenega od ogrskega prava. Pa pride minister k meni in ga moram poučiti, pa se dá poučiti. — Neki drug gospod mi je pa podal o verskem in političnem življenju v Budimpešti tole sliko: V Budimpešti je »m o d a v c e r k e v h o d i t i«. Tako mi je rekel dobesedno. Ne samo preprosti ljudje hodijo, ampak tudi izobraženi. In to sem videl sam. Pa reci o Madžarih kdo, kar hočeš, Budimpešta je kraljevo-impozantno mesto, da mu ga ni kmalu para. Madžarski parlament pa je

sestavljjen takole: 1. vladna stranka, krščanska, obstoječa deloma iz katoličanov, deloma protestantov; 2. druga bolj strogo katoliška, ki vladno podpira; 3. 22 socialistov; 4. 5—6 pristašev stare liberalne stranke. Torej nobene pomembne protiklerikalne stranke. Letos je 52 poslancev delalo duhovne vaje. Jeseni, mi je rekel, pojde pa sto poslancev v Rim, da se poklonijo papežu.

To Vam ljubi moji liberalci, v tolažbo, da vidite, da slovenski klerikalizem še ni najhujši. Zato se nikar toliko ne vznemirjajte zaradi njega! Kaj bi rekli, če bi morali živeti na Holandskem! In vendar tam klerikalizma nobeden ne preganja. Drug živi poleg drugega mirno in ne čutijo nobene potrebe po medsebojnem boju.

Da je tudi na Italijanskem in Španskem mnogo »klerikalizma«, to mora biti znano. V Italiji političnega vpliva nima nobenega, a drugače ga ne manjka. Letošnje poletje sva bila s prijateljem v Italiji. V Assisiju, ko sva videla mnogo raznih redovnikov in redovnic, vprašava, koliko je samostanov. Kaj ima mestece prebivalcev? Kvečjemu 5000. Samostanov pa, če se ne motim, 25. Kaj neki delajo in od česa živijo? To sva se vpraševala tudi midva. A zakaj bi ne smeli živeti, kakor želijo, če le niso drugim v nadlego! Svoboda! Vsak naj živi, kakor ga veseli, da le drugim ni v škodo in težavo. To je pravi liberalizem! Tudi ni nič slišati, da bi v Assisiju redovnike kaj grdo gledali ali celo preganjali. Ali pa v Rimu, kjer je vsak deseti človek duhovnik ali redovnik v vseh mogočih oblekah in barvah!

Kako je s klerikalizmom na Irskem, je pa menda tudi znano. Nedavno sem čital o mestu Limerick s 40.000 prebivalci. Tam je že od leta 1868. družba svete družine z 8000 moškimi člani, možmi in mladeniči — to so skoro vsi, kar jih mesto ima — ki so izborni

disciplinirani in prežeti od katoliške ideje. Duševni kakor telesni delavci so zraven, delodajavci kakor delojemavci. Ustanovil je družbo oficir Belletable, zato ima prav vojaško disciplino. To niso udje samo na papirju, ampak polni življenja in gorečnosti. Vsak teden morajo priti k svojemu shodu — ker jih je toliko, na več krajih — in sicer vedno v delavnik. Prefekti skrbno pazijo, če koga od njih skupine manjka. Če kdo večkrat brez zadostnega vzroka izostane, ga izbrišejo. In tega se vsak najbolj boji, kajti izključeni skoro ne more dobiti ugodne službe v mestu ali okolici. Vsako leto imajo duhovne vaje vsi in večkrat nočno češčenje. Predlanskim so obhajali šestdesetletnico te družbe. Udeležile so se tudi sosednje družbe, 15.000 mož in mladeničev je korakalo v sprevodu s svetinjo sv. družine na prsih, glasno moleč rožni venec in pojoč svete pesmi ob spremljanju godbe. To ne v srednjem veku, ampak leta 1928. Gledavcev je bilo 30.000. Trideset posebnih vlakov jih je pripeljalo v mesto. Zvečer je bilo mesto bajno razsvetljeno.

Na Francoskem pa ni tako!, mi boste rekli. Da, na Francoskem pa ni tako. Francoski proletarec je brezverec in francoski kmet v nedeljo gnoj vozi. Sam sem videl v nedeljo popoldne ljudi s konji in vozovi na polju. Toda francoski inteligent je v znatnem delu veren, in ne samo veren, ampak zelo pobožen; oni, ki nekaj z n a j o, kakor oni, ki nekaj i m a j o. Rojaki v Parizu so mi kazali: Glejte, v tehle mestnih delih prebivajo sami dobri katoličani! In na Montmartru premolijo časih sami moški cele noči. Posebno umetnikov in pisateljev je velik del katoličanov. In veliki rudniki, po katerih delajo naši rojaki, so last samih katoliških družb. Zato tudi same vzdržujejo duhovnike, česar na Nemškem ni. In francoski vojak-prostak ne gre k spovedi, pač pa gre častnik, polkovnik

in general; ti grede. Zmagovalec F o c h je živel kakor napol svetnik. In s pomočjo inteligence upajo polagoma tudi kmeta in delavca francoskega dvigniti iz sedanjega stanja. Francoska se versko dviga. Saj je list »Sozialistische Monatshefte« sam zapisal: Če pojde tako dalje, bo Francija imela v desetih letih katoliško vlado.

Skratka: Dokler nisem šel po svetu, sem mislil tudi jaz, kakor se splošno misli, da je katoliško življenje, alias klerikalizem, na Slovenskem razmeroma najmočnejši. Ko sem pa pogledal v svet, sem se prepričal na svoje oči, da je po svetu mnogo več katoliškega življenja, kakor sem mislil. Da se bije boj proti cerkvi povsod, to smo vedeli; a da je še toliko in tako globoke vere na svetu, to nam ni bilo dosti znano. Zato pa tukaj povem.

c) klerikalizem sam na sebi:

Kaj klerikalizem je.

Končno pa, ko toliko govorimo o klerikalizmu, moramo vedeti, kaj prav za prav je klerikalizem. Jasni pojmi, to je prvi pogoj za vsako razpravljanje. Qui bene distinguit, bene docet*. Pridimo si s klerikalizmom na jasno, da ne bomo po zraku mahali!

Klerikalizem pomeni po svoji etimologiji **nadvlado duhovščine**.

Kar bom zdaj pisal, je tako samo po sebi umevno, da je skoro odveč, tako obče znane stvari ponavljati. Bojim se, da bi ne nosil vode v Savo in kamenja na Kras. In vendar jih je potrebno ponoviti, ako se hočemo razumeti, ker se zdi, da te tako jasne stvari niso jasne vsem.

* Kdor dobro razločuje, dobro poučuje.

Da kakor nobenemu stanu, tudi duhovščini ne gre več pravic, več oblasti, več vlade, kakor ji po pravici gre, ni treba zatrjevati. Vsak naj ima toliko moči in oblasti, kolikor mu res gre; to je zahteva narave ali zdrave pameti. Če torej zahteva duhovščina, da se morajo samo po njeni volji čevlji meriti, obleka krojiti, hiše zidati, polje obdelovati, živina krmiti, ceste posipati, železnice graditi, davki odmerjati, plače določevati, uradniki avanzirati, vojaki nabirati in eksercirati, vojske napovedovati in voditi, in kako vojni plen deliti, ter milijon podobnih reči, ki nimajo z vero nič opraviti, je jasno, da to sega preko njih poklica in delokroga. In če hočejo, da se to le po njihovi glavi uravnava, jim smete zaklicati: Čevljar, drži se svojih kopit! Kot državljani imajo duhovniki tudi pri takih stvareh nekaj govoriti, a samo v razmerju s svojim številom.

Toda v zadevah vere in vesti — kdo naj odločuje? V vsaki zadevi ima merodajno besedo edino strokovnjak. Če hočeš izvedeti veljavno sodbo o obleki, vprašaj krojača, če o čevljih, čevljarja; v zdravstvenih zadevah ima govoriti zdravnik, ne konjedec, v pravnih advokat in sodnik, ne zakotni pisar, v tehničnih inženir, ne tesar. In tako dalje. V verskih pa kdo? Kdo — če ne duhovnik? A zdi se, da tu hoče biti vsak strokovnjak, vsak vedeti, kaj je prav in kaj ni prav. Teologijo je treba študirati kakor jus, filozofijo in medicino; le potem je mogoče imeti o teoloških vprašanjih nepoprečno sodbo. Če zdravniki ne morejo dovoliti, da bi si vsak »mazač« prisvajal pravico, segati v njih delokrog, tudi teologi ne moremo biti zadovoljni, ako kak »mazač« — oprostite izraz! — hoče v teoloških stvareh več in bolje vedeti nego mi, ki smo stvar študirali. — Prosim lepo, ali ne drži primera? — In ne samo v strogo verskih zadevah je duhovnik poklicani

strokovnjak, ampak v vseh, v kolikor se tičejo vere. Ali ne? S hudodelcem ima opraviti sodnik; a kar se tiče njegovega zdravstvenega, duševnega stanja, v toliko ga presoja sodni zdravnik. In podobno povsod. Ena stroka sega neštetokrat v drugo in za vsako je treba posebnega strokovnjaka. Vera pa sega na marsikako drugo polje. Gotovo! Sicer bi pa vera ne bila vera: ne bila to, kar je in kar ima biti. Vera (religio) namreč uravnava naše razmerje do Boga. V vseh okoliščinah. To treba vedeti; to je namreč namen in bistvo vere. Vera sega v družino, v zakon, v šolo, v vse življenje, pa tudi v zakonodajo, v — politiko. Ali stvar ni jasna? Jasna kot beli dan — tistemu, ki ve, kaj je vera. Kakor zrak napolnjuje vso zemljo, najmanjšo luknjico in najožjo špranjico, podobno mora vera naše življenje. Če je namreč Bog gospodar vsega stvarstva in vsega življenja — in ipso enim vivimus et movemur et sumus,* pravi sv. Pavel — potem je vse življenje, v kolikor je duhovno, ne samo snovno, v nekem razmerju do njega. In to razmerje uravnava ravno vera. Zato vera ni niti samo za praznik, niti samo za med cerkvene stene, ampak mora obvladovati zasebno in javno življenje, v kolikor je duhovno. Tudi politiko.

Aha, zdaj smo pa pri sporni točki! V politiko! Da, vera sega tudi v politiko! Pravite, da ne? Prosim, gospodje, ali sami verjamete, kar trdite?! »Vera nima s politiko nič opraviti.« Ta trditev, ki se je v slovenskem jeziku tisočkrat ponavljala, je — oprostite! — tako debela in tako očividna laž, da se moramo čuditi, kako morejo ljudje, ki hočejo veljati za resne,

---

* V njem namreč živimo, se gibljemo in smo.

kaj takega trditi. Nič lažjega dokazati kakor to. Vera nima s politiko nič opraviti? Kje se pa sklepa, se bo li mladina versko vzgajala ali ne, če se bo zakon krščansko sklepal ali ne, če se bo dan Gospodov praznoval ali ne, — kje, če ne v politiki? Prosim, ali nismo imeli v Jugoslaviji posebnega ministra za vero? In zdaj, ko ni posebnega ministra za to, je verstvo prideljeno drugemu ministrstvu. Ali ni to z rokami zgrabljiv dokaz, da ima vera nekaj s politiko opraviti, ali pa politika z vero? In še veliko opraviti, če je potrebno za to celo ministrstvo, ali vsaj en oddelek ministrstva! Drug nič manj v oči bodeč dokaz je ta: Zakaj sedi papežev nuncij v Belem gradu in zakaj jugoslovanski poslanik pri Vatikanu? Tukaj država glasno izpovedava, da ima vera ž njo kaj opraviti, ona pa z vero. Tretji enako kričeč dokaz je konkordat, ki se obeta že dolgo tudi Jugoslaviji. Čemu konkordat, če nimata vera in politika med seboj nič opraviti? Prav zato, ker imata opraviti, in sicer veliko opraviti, zato čuti cerkev, pa čuti tudi država potrebo, konkordate sklepati, medsebojne razmere, medsebojno dotikanje urediti. Kakor se dotikata duša in telo, tako se dotikata duhovno in civilno polje, ali cerkev in država, v mnogih točkah.

Prosim, kdo more ovreči te trditve?! Pa saj to niso le trditve, to so dejstva. Če jih pa nikdo ne ovrže, kako je bilo mogoče na Slovenskem cela desetletja ponavljati to kričečo neresnico? V kakem drugem jeziku je namreč nisem slišal ali čital. Celó Francija priznava, da država, to je politika, ima z vero kaj opraviti, ker ima zopet svojega zastopnika pri Vatikanu, kakor ima Vatikan svojega nuncija v Parizu.

Res pa je, da prave meje med območjem cerkve in države ni vselej lahko

določiti. Meja med enim in drugim se lahko prekorači. Vprašanje je samo, kdo jo večkrat prekorači: cerkev ali država. Cerkev ima samo moralno moč, kateri se ukloni, kdor se ji hoče. Država ima fizično moč, kateri se mora ukloniti vsak, kdor noče iti v luknjo. Baš zato so potrebni dogovori, konkordati. — In tudi v posameznih, bolj drobnih slučajih, kjer se dotika vera zgolj posvetnih zadev, ni lahko vselej določiti, kako daleč segajo pravice enega ali drugega. Tu je mogoče, da duhovnik prekorači pravo mejo. Če bi zahteval, da morajo ljudje voliti občinske može ali župana, ki so njemu po volji, češ, da so krščanski, ki jih pa ljudje ne marajo, to bi bil klerikalizem, duhovniška nadvlada.

Tako torej: zdaj smo pri klerikalizmu!

In kjer tega zasledite, ga smete grajati in zavračati. Te pravice Vam nihče ne odreka in ne brani.

Taki slučaji so mogoči. Vendar bodo pa taki slučaji vedno bolj redki, čim bolj izobrazba ljudstva napreduje. Ako si je duhovnik malo več pravice dovolil, dokler so bili ljudje bolj neuki in nezavedni, je to umljivo, naravno; z večjo zavednostjo ljudstva bodo taki slučaji bolj redki. Nekaj pa bo kljub temu ostalo: Bolj izobraženi bo vedno duševno vodil manj izobražene — če bo hotel. To je zakon narave. Pa naj bo ta bolj izobraženi kdorkoli. Če ljudstva ne bo vodil duhovnik, ga bo pa kdo drug, ki ima malo več v glavi kakor velika masa. Tako je bilo od začetka sveta in bo ostalo do konca.

Kar se tiče političnega vodstva duhovnikov, je pa takole: Politika v resnici ni naš poklic. Mi imamo strogo stanovskega dela dosti. Če se bavimo s politiko, naj bi se bavili ž njo samo vtoliko, vkolikor se dotika vere. Pravice vere in cerkve

smo poklicani in dolžni braniti, in ako so te pravice v nevarnosti v politiki, se moramo spustiti — radi ali neradi — tudi v politično areno. Ako se bavijo nekateri duhovniki več kakor toliko, je vzrok najbrž v tem, ker drugih dovolj sposobnih mož, ki bi mogli ali hoteli delo prevzeti ali enako uspešno voditi, manjka. Ko bi bilo drugih dosti in posebno takih, ki bi pravice cerkve branili, bi se mi iz politike smeli umakniti in jo drugim prepustiti. In mislim, da bi jo večina rada prepustila. Meni je letos poleti rekel neki prijatelj: Duhovni so politike siti... Verjamem. Ali menite, da je zanje to zabava in razvedrilo? Volitev se vsak duhovnik ustraši: Ah, že spet! Ker ve, da njegovo delo najbolje uspeva v miru, volivni viharji pa mu škodujejo. Posebno še, če mora sam agitirati! Takrat mora res svoje dostojanstvo kolikor toliko proč vreči, se poniževati in prosjačiti, kakor bi mu ljudje izkazali kako milost, če gre volit po njegovi želji. Poleg tega pa še telesni trud, pota, letanje, kakor da ga nima že itak dosti, vsaj če je župnija razsežna. Pokora je to, pa huda, nikar zabava!

Vi, ki duhovnika v politiki težko vidite, skrbite, da bo za pravice cerkve od druge strani dovolj poskrbljeno, potem pa zahtevajte, da se duhovnik iz politike umakne! Glejte, v občinskem svetu ljubljanskem ni bilo v zadnji volivni dobi nobenega duhovnika — pa ga nismo nič pogrešali. Ako pa cerkvi njene pravice kratite, boste duhovnike vedno znova izzivali, da bodo morali politikovati, četudi neradi.

Pogled po svetu nas uči, kjer je stranka z izrazito verskim programom, tam je za katoliško stvar dobro; kjer pa take stranke ni, tam so katoličani na milost in nemilost izročeni nasprotnikom cerkve. Glejte Nemčijo z njenim centrom, glejte Holan-

dijo in Belgijo z njunima katoliškima strankama — in kako cvetoče versko življenje! Na drugi strani pa glejte Francijo! Katoličani v ogromni večini, a nobene stranke z verskim programom — cerkev oropana vsega, duhovščina izgnana iz šol in župnišč, živeča v veliki bedi, radi tega veliko pomanjkanje duhovščine, verska propast!... Ali glejte Mehiko! Čisto katoliška dežela, pa nobene katoliške politike — cerkve zaprte, božja služba prepovedana, škofje prognani, duhovniki na morišče... Ali niso ti zgledi za nas preglasen memento, da moramo stati na straži — tudi v politiki!

Prevzemite torej skrb za dobrobit cerkve v državi Vi, in hvaležni Vam bomo, da se nam ne bo treba z umazano politiko več pečati. Če se duhovnik bolj peča s tem, kar je njegovega poklica, bolje je. Zelo prav bi bilo, če bi se življenje pri nas dalo nekoliko depolitizirati. Papež zdaj zahteva »Katoliško akcijo« — brez vsake politike. Ne more dovolj poudarjati, da mora biti pri njej vsaka politika izključena. Vsak, kdor hoče krščansko živeti, je naš, naj pripada katerikoli stranki. Doslej smo se ločili le po strankah: kdor je bil naše stranke, je bil »naš«. Papež pa pravi: Ne tako, ampak vsak, kdor nosi križ na čelu, je naš; če ga ne nosi, ga mu bomo pa še vtisnili. — Povedati smem, da mi je poleg drugega tudi ta papeževa beseda dala pobudo k temu-le pismu. V neki okrožnici Pij XI. izrečno izreka željo, »da bi se strankarski razdori povsod ublažili«. — Pri nas se je zajedla politika pregloboko v vse življenje, do zadnje špranjice. Vse smo presojali samo s političnega stališča. Koliko lažje bi bilo za duhovnike, delati samo v Katoliški akciji, kakor v politiki. Pa ne vem, gospoda liberalna, kako sodite v Vaših krogih o Katoliški akciji — če jo sploh poznate. Katoliška akcija je delo za krščansko življenje in nič drugega. Čujem pa, da Vam tudi ta

ni všeč. Vsaj v »Slovcu« sem nekaj takega bral. Kaj pa potem smemo še delati? Ali moramo čisto zginiti s pozorišča — da bo mir?

Pa da ostanemo pri stvari! Klerikalizem, napačen klerikalizem, je mogoč. In kjer takega zasledite, nihče ne more braniti, zoper njega nastopiti.

Mimogrede bi samo povprašal, če je nadvlada duhovščine na Slovenskem res tako strašna, da je bilo treba šestdesetletne borbe zoper njo? Kako nasilstvo pa dela duhovščina ljudstvu? Povejte nam vendar! Ali ljudi vklepa v verige in zapira v ječe? Jim nalaga neznosne davke? Pošilja nadnje biriče in žandarje? Jim rekvirira žito in živino? Jih rekrutira za vojake in jih pošilja v vojno in smrt? ... Primerjajte to duhovsko nadvlado z nadvlado državne oblasti, nadvlado uradništva, nadvlado vojaštva — posebno v bivši Avstriji! Kaj so z našim ljudstvom počeli! A zoper to nadvlado ni bilo slišati ne stotinke teh pritožb, kakor zoper nadvlado domače duhovščine. Kaj pa more duhovnik sploh komu storiti, če ga noče ubogati? Kdor ga hoče ubogati, ga uboga; kdor ga noče, hodi svojo pot. Kaj torej nadvlada duhovščine ljudstvu toliko škodi, to bi enkrat radi izvedeli! Zakaj torej tako strahovit upor zoper »duhovsko nadvlado«, nam noče biti popolnoma jasno. Pojasnite nam!

Sploh, kaj menite: ali je Slovcem »nadvlada« duhovščine več škodovala ali več koristila? G. župan ljubljanski dr. Puc je rekel 14. julija vpricho odlične družbe, da bi brez duhovščine in škofov slovenskega naroda morda že ne bilo. Ali ste čuli? Kaj pravite na to? In morda ima g. župan prav. Profesor Kovačič v Mariboru, bivši ekspert na pariški mirovni konferenci, trdi, da če bi Slovcem bil premestil škofijskega sedeža iz nem-

škega št. Andraža v Maribor in ne bil pri tem velikega dela Slovencev, ki je prej spadal v graško škofijo, sprejel v svojo škofijo, bi bil tisti del zdaj za nas zgubljen. Zelo verjetno! Premislite delo K r e k o v o za zedinjeno Jugoslavijo, ki ste ga sami slavili! Pa kaj še drugega! V vsakem, posebno pa malem, zatiranem narodu, je duhovnik p r v i p i o n i r k u l t u r e. Duhovnik mu sestavi abecedo, ga uči brati in pisati in s tem vse izobrazbe. Kaj bi bil slovenski narod brez duhovščine! Ne samo v verskem, tudi v kulturnem in narodnem oziru. Na vseh poljih narodnega življenja je igrala duhovščina veliko vlogo. Saj je bila laiška inteligenca večinoma nemškutarska. Kmet in duhovnik sta držala narod pokonci. Vse to sem že popisal v drugi knjižici (»Primitte tatu!«), in kdor je hotel, je lahko bral. Sicer pa, kdor pozna zgodovino slovenskega naroda, mora to vedeti brez mene. Komisarijat ilirske gubernije je leta 1845. uradno sporočil na Dunaj, da se s slovenstvom (Slovenismus) bavi večinoma le d u h o v š č i n a. (Dr. Mal: Zgodovina slovenskega naroda.) — Duhovnik pa naroda tudi do zadnjega ne zapusti. Dokler sedimo pri mizi in skledi, je lahko biti z narodom. A če je narod za duri postavljen in povrh še opljuvan, potem se pokaže, kje je zvestoba narodu. Kaj bi bilo Prekmurje brez Klekla? Izgubljeno! Pa Koroško in Primorsko? Cerkev je še edino zavetišče slovenščine, duhovnik skoro edina opora naroda. Vzemite narodu tam še te duhovnike, slovenščina naj utihne v cerkvi, — jutri je vsa Koroška ponemčena, pojutrišnjem . . . . .

Spričo tega, kar je vera in duhovščina slovenskega narodu bila in mu je še, pa kar se je v slovenskem jeziku zoper duhovščino skoz pol stoletja pisalo, ne morem reči drugače, kakor da je to neizmerno grdo. Nehvaležnost je plačilo sveta. Stara resnica. Pomislite,

gospodje, ki ste vendar olikani in na svojo oliko toliko daste — če je to olikano, če je plemenito in dostojno?!...

Toda klerikalizem je mogoč. Zloraba oblasti — ne samo duhovščine, ampak tudi onih, ki so z duhovščino. Saj gotovo mislite pri tem tudi na katoliške laike.

Lahko pa se imenuje klerikalizem tudi to, ako se katoliška načela spoznavajo, pa se po njih ne živi in ne ravna.

Rekel sem že in rečem še: Kar opazite na nas, posebno na našem javnem življenju, resnično napačnega, to grajajte, obsojajte, žigosajte! Kajpada tudi mi nismo brez napak. Biti bi morali angeli. Pa smo ljudje, nagnjeni k vsemu slabemu. O, mi klerikalci se moramo čuvati tiste »molitve«: Zahvalim te, Gospod, da nisem tak, kakor so drugi ljudje, ali kakor tale cestninar!... Morda se ne zavedamo, da se nam taka »molitev« časih sama vsiljuje. Pa je že mogoče. Jezusove prilike ne veljajo — kakor si preradi mislimo — samo za judovske čase in razmere, ampak tudi za naše.

Če gospoda iz drugega tabora ne veste, Vam povem, da sem jaz vedno kritikoval napake v lastnem taboru. Bil sem vedno prepričanja, da moramo imeti najprej pred lastnim pragom pometeno. S tem sem si seveda nakopal že marsikako zamero. A nič za to, če s tem služim dobri stvari! Zamerili mi bodo nekateri tudi tole pisanje, ker govorim o naših napakah. Pa tudi to v božjem imenu prenesem, če s tem dosežem, kar želim. Rajši vzamem nekaj grehov nase, če jih morem s tem drugim kaj odvzeti. Mislim, da je bolj prav, če svoje napake grajamo sami, kakor da bi jih grajali drugi. Ne smemo biti tako mehki, da bi ne prenesli malo pravične kritike! Pokazati hočem »na-

sprotnikom^e, da sodim ali vsaj želim soditi razmere kar moči nepristransko, da nočem zagovarjati, kar v naših vrstah ni hvale vredno. Kar je graje vrednega, se sme in se mora grajati. Kdor h grehu molči, ta sam greši. — Če torej, gospoda liberalna, opazate, da se v naših vrstah ne živi in ne dela po onih načelih, katere priznavamo in oznanjujemo za edino prava, potem nam le dobro vest izprašajte! Pravična kritika je zdrava in potrebna. Če ni vetra in viharja, se zrak okuži. Krtača je potrebna stvar; saj veste, da se tudi najlepša obleka zaprašči. Ljudje smo da taki, da drugi naše madeže bolj opazijo, kakor jih sami. Če se torej sami dosti ne okrtačimo, nam pa Vi pomagajte!

Če slišite, da klerikalci v unionski kleti ali kjerkoli preveč pijančujejo, potipajte jih malo! — Da večina katoliških inteligentov za treznostno delo ne kaže prav nobenega zmisla, zanje ni dobro priporočilo. Tam, kjer se obeta čast in korist, tam ljudi ne manjka; a kjer treba malce žrtve, jih ne dobiš. To jim povejte! — Seveda, kdor graja druge, mora biti v tisti točki sam brez graje. — Na neki sliki sem videl fotografirano skupino liberalnih in klerikalnih dam; klerikalne so bile veliko bolj nedostojno oblečene kakor liberalne. In po klerikalnih zavodih so ženske prav tako nespodobno oblečene, proti izrečnim cerkvenim predpisom, kakor druge. Ošvrkajte jih, kakor zaslužijo!

Kaj pomaga katoličanstvo, če oni, ki se štejejo za pravoverne, namesto da bi se zlu ustavljali, v vsem letajo za norim grešnim svetom! Kaj koristijo katoliški principi, če jih sami ne izpolnjujemo? Žal, naše krščanstvo je oslabelo. Ne prekvašamo več sveta zadosti, ampak se sami damo preveč prekvašati od grešnega sveta. Če se po katoliških društvih godijo izgredi, nerodnosti — in brez teh gotovo ni — oši-

bajte jih! Če to storite, izvršili boste dobro delo. Mi pa take kritike ne smemo zameriti! Ne tajenje naših napak, ampak njih priznanje nas bo rešilo! To priznanje bo pa obenem most čez strašni prepad, ki nas loči. In naša stvar je, da se ta most že enkrat začne graditi. Je vsaj tako potreben, kakor oni pri Zidanem mostu.

Ko bi liberalni listi kritikovali na klerikalcih to, kar je res kritike vredno, kritikovali pošteno in pravično, bi se njih kritika tudi kaj uvaževala. Če pa kritikujejo vsevprek, kar je slabega in kar je dobrega, se pa za njih pisanje nihče ne zmeni, češ: »Ah, kaj če ti zabavljajo, saj drugega tako ne znajo; če bi klerikalcem ne zabavljali, nimajo kaj pisati.«

Zaključimo ta kapitelj! Mogoč je klerikalizem v njegovem slabem pomenu: nezvestoba do katoliških načel ali njih zloraba. Tak »klerikalizem« imate pravico pobijati.

Če pa ta moja definicija klerikalizma ni prava, **prosim, lepo prosim, povejte nam drugo, da bomo vendar vedeli, v čem se imamo poboljšati, da bo mir!**

Kaj klerikalizem ni.

Zdi se pa — če znamo prav brati — da liberalni listi pod imenom »klerikalizem« razumejo še nekaj drugega. Kaj pa? Nič drugega kakor — **vero** samo.

Morda bodo gospodje, ki se bodo čutili tukaj prizadete, ogorčeni, češ: Mi da pobijamo vero?! Ne, mi se borimo samo zoper klerikalizem. — Tako ogorčenje sem že čital opetovano. Gospodje, oprostite: Ali se Vam ne zdi to nemožato: najprej storiti, potem pa tajiti? ...

Najprej tole: Vam kakor nam je dobro znano, da se vera izpodkopava ne samo direktno, ampak tudi indirektno: z omalovaževanjem in smešenjem, z zbujanjem dvomov, z neugodno kritiko in na podobne načine, posebno pa z nemoralnostjo. In morda tako indirektno »delo« škoduje več kakor direktno.

Toda tudi direktnih odkritih naskokov na vero ne manjka. Ali želite kaj citatov? (Glej »Zločin nad domovino«, str. 53—58!) Dobili jih boste na cente. In kako mastnih! Samo eden izmed njih: »Kristjanska vera v Odrešenika je pravljica« (Narod, 1905, št. 33), zadostuje, da leže vse naše cerkve na tleh...

A tam so že bolj stari citati. Tu na Nemškem seveda liberalnih listov ne morem brati, da bi iz novejšega časa mogel kaj citirati. Vzel sem pa letos poleti doma dvakrat v roke »Narod«, ki je slučajno ležal na mizi. Obakrat sem naletel na očitno pisanje proti veri. Prvič piše: »Čudeži in strahovi v očeh znatnosti.« Že to, da čudeže meče v isti koš s strahovi, je napad na vero. Potem pa modruje: »Svetopisemska mana ni nič drugega kakor pot nekih mušic. Mušice se pote in od njih padajo drobne kapljice na zemljo. V posebno ugodnih razmerah se te kapljice strdijo in spremene v bela, sladkorju podobna zrnca v obliki leče.« — Gotovo je, da marsikaj, kar se na prvi pogled zdi čudežno, ni čudež. Gotovo je tudi mogoče, da bi bil Bog lahko nasičeval svoje ljudstvo na kak naraven način, brez čudeža. A takole, kakor ta pove! Kdo se ne smeje! Pomislimo, da je bilo Judov več sto tisočev. In teh več sto tisočev naj bi bilo živelo 40 let vsak dan od potu nekih mušic! Ko bi mi s takimi »dokazi« utemeljevali vero, bi bili v posmeh vsemu svetu. A nevera se zadovolji ž njimi. Kaj morajo verovati tisti, ki noče verovati Bogu!! — Takoj drugi dan sem bral v istem listu, da je Josip Suchy poslovenil neko knjigo o budhizmu in da

je dr. Žerjav rokopis od njega kupil. Zakaj kupil? ... Čisto poganstvo hočejo nekateri pri nas prodajati! Pa so ogorčeni, če jim rečemo, da pišejo proti veri. Razume se, proti naši krščanski veri — ne proti budistični. Čudno, do vsake druge vere imajo še nekaj rešpekta, le za svojo nimajo nobene lepe besede! ... Gospodje, ali se Vam samim ne zdi to čudno? ...

Pred menoj na mizi leži list, ki sem si ga bil izstrigel ne vem ali iz »Naroda« ali »Jutra« z naslovom: »Zakaj ljubim katolištvo«, kjer odgovarja neki A. P. svojemu prijatelju na članek istega naslova v »Slovcu«. Odgovor je poln sovražnosti do cerkve in poln zmot. Pravi, da je župnik njegovemu očetu, učitelju, prepovedal v cerkev hoditi (!) in da je oče od takrat poslušal božjo službo zunaj cerkve pri levih vratih, na dežju, mrazu, solncu in vetru. Ta je že taka, da nosi na sebi pečat neresnice. Potem pa odreka katolištvu vsako troho dobrega. »Vse je formalizem, najbolj pokvarjene duše pa so med pobožnjaki. Vse, kar je cerkev naredila, ni za nič. Umetnosti ni nikoli pospeševala, ampak samo živi od nje.« (Le tega nam ne pove, če cerkev umetnosti ni pospeševala — in skoro vsa naša umetnost je bila cerkvena — odkod se je pa vendar vzela? Ali se je sama naredila?! Česa si vsega ne upa zapisati slepa strast!) »Kar smo Slovenci napredovali, smo ne zaradi katolištva, ampak kljub katolištvu. Duhovniki opravljajo svojo službo samo ‚obrtoma‘.« Itd. Povedal sem že, da jaz nikoli nisem mislil postati drugega kakor duhovnik. Gotovo zato, ker so duhovniki najsijajnejše plačani! Zato, kajne, ker ima upokojen župnik celih 500 Din na mesec pokojnine. Seveda! Samo zato, ker v nobenem stanu nisem videl tako idealno-lepega dečovanja za ljudstvo kakor v tem. Ta nam pa oponaša, da smo hinavci, ki delamo samo za denar! Ali menite, da bi mi ne mogli biti tudi učitelji, profesorji, sodniki in

zdravniki, kakor ste, gospodje, Vi? Vendar tudi ta tako »prijazni« A. P. pravi, da črti samo dogmatično vero, našo katoliško, — in dostavlja: »Ti veš, za kako dragocenost smatram vero.«

Kaka mora vendar biti tista vera, ki jo smatra za tako dragocenost, to bi mi radi vedeli. Zakaj nam tega ne pove, da bi se še mi od njega lahko učili spoznati in ceniti p r a v o vero!

»Naša pobožnost, naša čista vera ni mogla najti utehe v izumetničeni dogmatiki in formalizmu,« trdi A. P. — Tega v resnici ne morem umeti, da je neka-terim dogmatična vera toliko v spotiko. Kaka pa vendar, če ne dogmatična? Kaj pa je dogma drugega kakor resnica? Da je solnce na nebu, da Triglav stoji, da Sava teče po dolini — ali niso tudi to dogme, naravne seveda? Ali naj se damo voditi samo čuvstvom? Ah, čuvstva so vreme, ki je danes tako, jutri pa drugačno. Triglav je — ali ga pa ni. Kaj tretjega je nemogoče; čuvstva nimajo pri tem nič odločevati. Mi vemo, da Triglav stoji in da ga ne premakne nobeno vreme, nobena megla in nobena strela. Enako: Bog je — ali ga pa ni. Čuvstva nimajo tukaj nič odločevati. Če torej je, je. In če je, imamo tudi neke dolžnosti do njega. Če ga pa ni, potem tudi nobene vere ni, potem nobena ne more biti »dragocena«. In če pravimo, da nekaj je, kar je tako gotovo kakor Triglav in Sava in solnce na nebu, — kaj more to biti napačnega? Kako vero hočete, ako ne take, ki je oprta na resnico? Če pa take ne, potem nikake ne. Vse govorjenje o veri je potem prazno. Kdo mu verjame!

Tudi ta izgovor ne drži: Vere ne napadamo, samo cerkev kritikujemo. Vera in cerkev sta neločljivi. Cerkev je posoda, vera je vsebina. Če posodo razbiješ, se vsebina razlije. Cerkev, sv. maša, spoved, bra-

tovščine, Marijine družbe, rožni venec, procesije, božja pota — to je mnogim vse klerikalizem.

Iz vsega tega je jasno, da se »klerikalizem« identifikira z vero. Vprašam pa, ali je to pošteno, odkrito in možato: eno imenovati, drugo pa hoteti zadeti?...

Da pri tem vera mora trpeti, je očitno. In res! Političnih uspehov boj zoper klerikalizem, kakor smo videli, nima; baš nasprotno. Politični klerikalizem se je ojačil — vera pa je oslabela, pri nekaterih popolnoma zamrla... Če je to kak uspeh, ta »uspeh« je dosežen. Stari liberalci so še imeli vero — a mladi rod? Nočem trditi, da je čisto brez nje. A da vedno manj ljudi hodi v cerkev in prejema zakramente, da jih tudi vedno več umira »sine lux sine crux«, to je brez dvoma sad dolgoletne gonje zoper »klerikalizem«. Koliko moških v Ljubljani pa še hodi k spovedi? Če 20 odstotkov, je veliko. Pa tudi »naprednega« ženstva prav malo. To je emancipirano in »vzvišeno« nad take reči. Verski indiferecentizem se širi tudi po deželi. In kaj je bolj nezmišelnega, kakor biti indiferecenten nasproti onemu, od katerega smo docela odvisni, in nasproti naši večni usodi?

Kaj?! Ta človek hoče, da bi mi hodili še k spovedi! — Bi ne bilo tako neumno. Saj ste olikani ljudje in ljubite snago. Snaga je znak olike, nesnaga znak neolike. Kdo tega ne ve! Zdaj mi pa povejte, prosim, kdo ima nežnejši čut za snago: tisti, ki gleda samo, da ima lepo umite roke, skrbno očiščene nohte in snežnobeke manšete, — ali tisti, ki skrbi za to, da mu je snažna tudi njegova notranjost, duša ali vest, kakorkoli jo že imenujemo? Saj tega menda vendar ne bo nihče tajil, da nima vesti! In kakor vnanjost, prav tako se za-

maže tudi notranjost, ako se sproti ne čisti. Zla dejanja, ali če teh ni, zle besede o bližnjem in zle misli, ali menite, da to izgine v zraku kakor dim? Kako naivna misel! O, kaj še! S tem se umaže vest. In ostane umazana, dokler se ne očisti. Čisto naravno! Da tega ne razumejo inteligentni ljudje! Če je treba sobo pomesti, parket »zbiksati«, preproge iztepsti, kuhinjo poribati, časih tudi prebeliti, dimnik omesti, obleko skrtačiti, čevlje osnažiti, perilo oprati, roke umiti, celo telo časih skopati, je treba prav tako tudi vest osnažiti, kdor hoče imeti čisto. Kako, ali sme biti samo najplemenitejši del človekov neočiščen?... Pravijo, da čim več kak narod ali človek porabi mila, tem bolj je kulturnen. Logično torej: čim bolj kdo čisti svojo notranjost, tem bolj je duševno kultiviran. Da, tako je! O spoved, blažena kopel za grešno človeštvo! Nič hladilnejšega za bolno dušo, kakor ta božja naprava*. Kako se človek olajša, ko odloži svojo butaro! — Toda k spovedi hoditi je sitna reč! Ali naj se mešam in mašim tam med ženskami v cerkvi? — Tu smo enkrat govorili o tem. Eden je rekel: Grof Hertling, bivši bavarski ministrski predsednik, nekaj časa tudi nemški državni kancler, je šel k spovedi vedno med drugimi ljudmi v cerkvi. Drugi je dejal: Bivši saški kralj Avgust, kadar je prišel v Eichstätt obiskat svojega brata princa Maksa, kjer je ta študiral, se je pomešal kar med druge ljudi v cerkvi, da je opravil spoved. — Na Slovenskem pa, dasi ni ne kraljev ne grofov, kdor se ravno ne gnete rad med drugimi, mu tega niti treba ni; dobi se lahko kak skrit kotiček ali celica, kjer se spoved na tihem »stisne«. Na Nemškem ni vselej do-

* Kdor želi o tem več izvedeti, naj čita mojo knjižico »Zlata vrv«, ki izide v kratkem. Tam dobite popolno jasnost o tej božji instituciji.

biti takega kotic̃ka ali celice, da bi se ta reč opravila. Ko sem bil prvokrat v Hambornu (130.000 preb.), največji naselbini Slovencev, ravno na velikonočno nedeljo popoldne in sem videl med svojo slovensko pridigo toliko domačinov pri spovedi, sem izrekel kaplanu svoje začudenje, pa mi je pripomnil: »Tudi mestni župan je bil vmes.« In ko nam je razkazoval v istem mestu največji rudnik sam ravnatelj, mi je dejal domači duhovnik: Tale ravnatelj je vsak mesec s celo družino pri obhajilni mizi. »Kam pa hodijo takile gospodje k spovedi, vprašam, ko ni v Hambornu nobenega samostana?« »O, kar k temu in temu kaplanu.« — Pridite pogledat po nemških mestih vsako soboto zvečer od petih do devetih ali desetih zvečer, koliko gospode boste videli pri vseh spovednicah stati na obeh straneh v lepi vrsti! Če pa pridete v nedeljo dopoldne kako uro, najbolj pa ob enajstih, boste dobili cerkev natlačeno polno gospode, ki poslušā pridigo, navadno kaplansko pridigo. Med mašo pa prepeva cela cerkev, moški bolj kot ženske, da grmi po cerkvi. — To spet par sličic iz Nemčije, ker je ravno prilika nanesla.

Kaj pa se je na Slovenskem pisalo v teku šestdeset let proti cerkvi in posebno proti spovedi! Kdo, ki temu pisanju verjame, bo pa še cerkev in spovednico povohal! Čuditi se je le, da je pri vsem tem še toliko vere v Ljubljani in na Slovenskem. To je znamenje, da ljudje ne vzamejo vsega tako zares, kar berejo. Zdrava pamet jim pove, da ni vse tako, kakor se piše. Ko bi se Ljubljānčani ravnali po nekih listih, ki se vsak dan v tisočih v mestu čitajo, bi ne bilo več ene zelene travce na ljubljanskem cerkvenem travniku. Ljubljana bi bila verska puščava, brez vode, brez zelenja ...

Ali so ta »uspeh« pisci zoper »klerikalizem« nameravali?... Upajmo, da ne. Toda »uspeh« je vendar tu. Dr. Tavčar, ki je zlomil mnogo kopja v boju zoper cerkev, je meni enkrat — seveda v zadnjih letih — rekel s poudarkom: *Veste, jaz vem, da je vera ljudem potrebna! In da jo je sam imel, je tudi dovolj pokazal. A zakaj jo potem rušiti v srcu drugih!*

O spovedi pa je menda rekel Tavčar prijateljem, ki so ga obiskali in vprašali, če je res, da se je spovedal: »Gospodje, tudi za vas bi bilo dobro, ko bi se!« Če so ga ubogali ali ne, to pa ni znano. O sv. Alojziju molimo: *innocentem non secuti, poenitentem imitemur**. Dr. Tavčarjevi prijatelji in pristaši bi pa smeli reči: *errantem secuti, etiam confidentem imitemur**!*

Ljubezen nad vse!

Toda bodimo pravični! A. P., ki skrajno mrzi katolištvo, nam zagotavlja, »kako dragocena mu je vera«. Samo forme ne more. »Vse je formalizem.« »Formalizem ne daje nikake hrane za vzvišene podvige.« »Pobožnjaški formalisti.« »Ceremonija trenutno prevzame človeka, toda drugih posledic ni.« »V dušo forma ne more.« »Ljudje hodijo v cerkev le iz navade, ko pridejo iz cerkve, so kakor prej, spremenili se niso nič.«

Te besede nam dajo misliti, kako si svobodnjaki mislijo vero, bolj prav rečeno: kaka po njih misli vera ne sme biti. Vse jim je formalizem.

---

* Ker ga nismo posnemali v nedolžnosti, posnemajmo ga v spokornosti.

** Ker smo ga posnemali v zmoti, posnemajmo ga tudi v spovedi!

Kaj pravimo mi na to?

Da, nekaterim je vera res gol formalizem. Pri krstu, pri birni, poroki in pogrebu. Da je tam malo cerkvenega pompa, to jim zadostuje, to je njih vera. Drugim pa vera ni samo formalizem, ampak tudi življenje.

Priznati pa moramo, da je res poleg formalizma premalo duha. Pa tega ni kriva vera, krivi smo mi. Krščanstvo je pravo, krščanstvo je nekaj duhovnega — »kdor moli, naj moli v duhu in v resnici«, so besede božjega ustanovitelja. Le mi smo premalo krščanski. Da, kar odkrito priznajmo: Naše krščanstvo je premalo krščansko. Hočem reči: preveč le vnane, premalo nam gre v dušo, premalo naše duše prenovi in napolni z božjim duhom. V tem oziru ima A. P. deloma prav. Klasično je izrazil ta preveliki formalizem tisti pobožni štajerec, ki mu je duhovnik priporočal, naj se vpiše v Sveto vojsko ali družbo treznosti, pa se mu je mož odrezal: »Gospod, v vse bratovščine me vpišite, samo v toto ne!« In kakor je ta povedal, slično premnogi delajo. S tem sicer nočem reči, da se mora Sveti vojski pridružiti vsak katoličan. Da je pa abstinenca od opojnih pijač in ž njo vse treznostno gibanje med katoličani naletelo na tak odpor in omalovaževanje, to pove veliko!... Kaj bi bili mogli hujšega napraviti, kakor da smo si nekateri odrekli en dovoljen užitek? S čim se bolj zameriti? Kaki pojmi to o krščanstvu! Kaj ne preveva celega evangelija Kristusovega njegova beseda: Zatajaj se — če hočeš biti moj učenec!? Pozabili smo na temeljni nauk krščanstva. Letamo za svetnimi užitki kakor tisti, »ki nimajo upanja« na kake večne užitke. Naše krščanstvo je preveč zvedenelo. Zgodba o usmiljenem Samaritanu, ki se je usmilil ranjenca, katerega sta pustila ležati judovski duhovnik in levit, se še vedno po-

navlja. Na protialkoholnih shodih sem bil pogostokrat skupaj s »cestninarji in grešniki«, hočem reči z liberalci, socialisti in svobodomiselci, ki so to eminentno delo krščanskega usmiljenja dobro razumeli. V dejanju pokažimo, da smo kristjani: v ljubezni do bedneža in siromaka! To bo najboljša pridiga, da je — naša prava. Če bi bilo več ljubezni, bi bilo tudi več vere...

Med nekim delom nemških katoličanov, posebno med mladino, je močno gibanje za poglobitev ali za reformo krščanskega življenja. »Katholizismus bis ins letzte!« To je njih geslo. Vse, kar se s pristnim krščanstvom popolnoma ne strinja, brezobzirno grajajo na katoličanih. Vsi pristaši tega gibanja so tudi abstinentje. Iz abstinence je ravno izšlo to gibanje. Med Slovenci zastopa to strujo »Križ«. Če se bo varoval neprimerne pretiravanja — ki je pri mladih pokretil pač rado v navadi — bo vršil prepotrebno misijo in ga moramo najtopleje pozdraviti. Naj prinese nekaj sveže sape v naše vrste!

Ko sem povedal nekemu mlajšemu duhovniku, ki se peča s politiko, kako knjižico nameravam spisati, mi je rekel: »Če bo kaj pomagalo? Naši ljudje imajo premalo ljubezni. To jim povejte!« — Torej tudi drugi tako sodijo. Manjka nam ljubezni v srcu, manjka v dejanju. V tem nas katoličane večkrat osramotijo taki, ki niso v naših vrstah, ne samo glede abstinence, ampak tudi sicer. V neki dobrodelni zadevi ni hotel vzeti od mene neki liberalni notar nobenega plačila, češ, »to je narodna stvar«. V drugi dobrodelni zadevi mi je pa klerikalni advokat za neko posredovanje neizprosno zahteval ne baš malo plačilo. Med liberalci so nekateri jako dobrega srca in dobrih rok, radi pomagajo. Slišal sem domnevo, da je dr. T a v č a r zato imel to veliko srečo, da se je lahko lepo pripravil na smrt,

ker je rad ljudem pomagal. Seveda je to samo domneva. — Premnogo pa je tudi takih, ki sebi privoščijo vse, drugim pa nič. Če pobiraš pri njih za kak dober namen, boš dobil komaj groš, — če še ta ni počen. Vem, ker sem časih prosjačil za druge. Posebno od bank in podobnih mamonskih podjetij ne dobiš ficka.

Dr. Žerjava smo občudovali, kako je bil skrben za svoje ljudi, na vse mislil, vse videl, za vse skrbel, za vsakega se zavzel in pognal, če je bilo treba. Na naši strani tega ni. O tem bi jaz lahko zapel kako pesmico iz lastne skušnje ali iz opazovanja drugih. Bivšega poslanca Grafenauerja so kratkomalo poslali v politični pokoj, ne da bi bili toliko prekušenemu možu stara leta malo omilili! Naj reče kdo, kar hoče, moje srce tega ne prenese; to se mi zdi brezsrčno; jaz imam z dobrim in vrlim možem globoko sočutje... In je še kak sličen slučaj.

Pa da nadaljujemo o ljubezni! »Kdor pravi, da ljubi Boga, sovraži pa svojega brata, je lažnik.« Ljubezen do Boga je samo takrat resnična, če je združena z ljubeznijo do bližnjega. Tako pišem v knjižici »Slovensko dekle«, str. 107. »Kaj zahteva naša vera? Katere so glavne dolžnosti krščanske? V cerkev hoditi, zakramente prejemati? Brez dvoma. A to ni dosti. Ljubezen je glavna krščanska dolžnost! A žalibog, da tega mnogi kristjani ne vedo. V tem je velika zmeta. Misli, če le hodi v cerkev, pa je že dober kristjan. Ko je vendar Kristus tako jasno povedal: 'Iz tega bodo vsi spoznali, da ste moji učenci, če se ljubite med seboj.' O, naše krščanstvo je premalo krščansko! Brez ljubezni ni krščanstva. Ali si ti, ljuba moja, že kdaj na to mislila? Ali si o tem vsaj že slišala? Koliko si pa v svojem življenju drugim dobrega storila? Komu pomagala? Ali si porabila vsako priliko, kjer in kadar se je dalo kaj dobrega

storiti? ... Ljubezen je najdražje, kar svet ima. Kar zlato med rudninami, kar solnce v naravi, to je ljubezen med čednostmi. Kakor pusta bi bila zemlja brez solnca, tako žalosten bi bil svet brez ljubezni. A ljubezni je na svetu premalo. In zato je mraz... Sebičnosti je svet prepoln. Ljubezen misli na drugega, kako bi mu izkazala prijaznost, kako ga osrečila. A ljudje mislijo le na sebe. Le v tem vidijo srečo, če se jim dobro godi, če imajo denar, lepo obleko, dobro jesti in piti. Recimo, da je tudi to neka sreča; a tudi brez tega je človek lahko srečen. Če pa to ni najvišja sreča, kaj pa potem je? Hočeš vedeti, kaj? Največja sreča je druge osrečevati. To dela človeka samega srečnega, daje mu tako sladko zavest, da bi te sreče ne dal za vse na svetu. Hvala Bogu, tudi danes je še precej ljudi, ki vidijo svojo srečo v tem, da druge osrečujejo. Vsej drugi sreči so se odpovedali, samo da drugim težave lajšajo. In to je najlepše življenje, to vzor življenja.«

Glejte, tako vero pridigujem jaz. Pa ne samo jaz. Vsi. Pa jo moramo še bolj! No, g. A. P., ali bo ta vera prava? Morda je ta tista, katero Vi tako močno cenite? Če ta ne, potem pa ne vem, katera bi bila.

Morda se pa v tej veri najdemo?...

Samo dve reči moram pripomniti: 1. Tudi pri tej veri, veri ljubezni, je forma potrebna. Človek ni samo duhovno bitje; njegova telesnost zahteva tudi nekaj vnanjih oblik. Pri cvetici je pač glavno cvet. A noben cvet ni sam zase. Imeti mora korenine, steblo in perje, na podlagi teh se šele razvije cvet.

Če bi bil kak formalizem odveč, bi bil tisti, ako pri pogrebu takega, ki v življenju ni hotel cerkve poznati, zahtevajo spremstvo duhovnikov in zvonjenje. Celó ta formalizem ima neko vrednost, sicer bi ga ne zahtevali; a to je res le gol formalizem. Verski for-

malizem pa, iz katerega se da kaj duhovnega razviti, je podoben stebelu, iz katerega se lahko razvije krasen cvet.

2. Cvetica ne more viseti v zraku. Vsajena mora biti v zemljo. Tudi ljubezen ne more viseti v zraku. Stati mora na trdnem temelju, temelju resnice. Cerкви se toliko očita intolerantnost. Povejte mi vendar, kako pa more biti drugačna kakor intolerantna proti zmoti? Če ti kdo trdi, da je Triglav visok natančno 999 metrov, da Sava teče od Krškega proti Kranju, da ima konj dve nogi, petelin pa štiri, da je Kurja vas glavno mesto Evrope, da so profesorji ljubljanske univerze najbolj zabiti analfabetje, — ali se moreš ž njim razumeti? Resnica zmote ne more trpeti, kakor svetloba ne teme in gorkota ne mraza. Resnica je sama na sebi intolerantna in drugačna biti ne more. Sicer ubije samo sebe. Treba se nam je torej zediniti v resnici in v ljubezni!

Ljubiti moramo sicer tudi tiste, ki so v zmoti. Ljubiti tako, da jim dobro želimo. A z zmoto samo se ne moremo in ne smemo sprijazniti. Occidite errores, diligite errantes*, so besede Avguštinove. Zmoto moramo preganjati. Pisalo se je že velikokrat, da je na naši strani premalo ljubezni. Ne rečem, da ne. A boj zoper zmoto sam na sebi še ni pomanjkanje ljubezni. Zedinimo se v resnici, pa se nam ne bo treba boriti zoper zmoto in s tem ljubezni »kršiti«!

Da končam to poglavje!

Klerikalizem se ne sme istovetiti z vero.

Naša krščanska vera je prava, samo poznamo in izpolnjujemo jo preslabo.

Bistvo in cvet naše vere je ljubezen.

Ali se bomo našli v tej veri, veri ljubezni?

---

* Pobjajte zmote, ljubite zmotence!

Ali — ali!

Če se bomo našli? V to je neogibno potrebno, da se razumemo. Govorili smo že o veri. A to še ne zadostuje. Vsa naša pravda se suče okoli vere in cerkve.

Slučajno mi je prišel danes pred oči citat Goethejev, ki pač ni bil kak pobožnjak, iz njegovega dela »Dichtung und Wahrheit«: »Das eigentliche, einzige und tiefste Thema der Welt- und Menschengeschichte, dem alle übrigen untergeordnet sind, bleibt der Konflikt des Unglaubens und Glaubens. Alle Epochen, in welchen der Glaube herrscht, in welcher Gestalt er auch wolle, sind glänzend, herzerhebend und fruchtbar für die Mitwelt und Nachwelt*.«

Če hočemo priti do kakega sporazuma, ali vsaj do strpnosti, si moramo biti v tej kardinalni točki na jasnem.

Nedavno smo brali sledečo definicijo o veri: »Vera je najintimnejše čustvo vsakega posameznega človeka, ki se ne sme rabiti v druge namene.« Ta definicija vam je eklatanten dokaz, kako nejasni, napačni pojmi o veri vladajo pri mnogih. 1. Vera ni čustvo, ampak prepričanje. Da Triglav stoji, to ni moje čustvo, ampak moje prepričanje. To prepričanje stoji trdno kakor Triglav sam; čustva — veselje, žalost, jeza, strah, upanje, navdušenje, sovraštvo, ljubezen — se pa menjajo kakor vreme. Vera seveda vzbuja čustva, a sama po sebi ni čustvo. — 2. »Najintimnejše

---

* Pravi, edini in najgloblji predmet svetovne in človeške zgodovine, kateremu so podrejeni vsi drugi, je boj med nevero in vero. Vse dobe, v katerih je vera gospodovala, v kakršnikoli obliki, so sijajne, povzdigujoče in plodovite za takratni in poznejši čas.

čuvstvo vsakega posameznega človeka.« Seveda vsakega posameznega, a ne samo posameznega, marveč tudi cele množice. In če ima več ljudi eno prepričanje in enaka čuvstva, se to prepričanje in ta čuvstva javljajo tudi na zunaj, ne tičijo samo v srcu. Kdor tega ne ve, človeške narave nič ne pozna. Kaj bi Vi rekli na definicijo: »Narodnost je najintimnejši ali vsaj intimen čut vsakega posameznega človeka« itd...? — 3. »Ki se ne sme rabiti v druge namene.« Kake namene? V nobene slabe namene — recimo, da bi kdo ž njo slepil in bogatel — pač pa se mora rabiti v dobre namene. In sicer v vse dobre namene. Zato pa ravno je! Sicer bi bila mrtva. Sv. pismo pa pravi: Pravičnik iz vere živi.

Dokler vladajo tako zmotni pojmi o veri, se seveda ne moremo razumeti. Kdor hoče o čemerkoli govoriti, mora stvar poznati, sicer pokaže svojo nevednost in se blamira. Nepoznanje vere je krivo nevere. Nekdo je to imenoval verski analfabetizem. Zato je večja jasnost o tem nujno potrebna, sicer je nemogoče priti do cilja.

»Šviga-švaga — čez dva praga«, smo govorili časih otroci. Nikjer toliko šviga-švaganja, polovičarstva, omecevanja, negotovosti, kakor v zadevi najdalekosežnejši, v vprašanju najglobljem, vprašanju: bomo li večno živeli ali ne... in če bomo, kako bomo...

Kako je torej z vero? Ali jo imamo ali je nimamo? In koliko je imamo? Pa kako sodimo o njej? Ali naj jo ohranimo, ali vržemo proč? Jasnosti hočemo!

»Malo vere ima še vsak človek,« mi je rekel g. Ribnikar. No, hvala Bogu, da jo ima! Res popolnih brezbožcev, ateistov, je, mislim, na Slovenskem malo. O tem priča že to, ker se na smrtni postelji še skoro

vsi spoznajo za kristjane in se dado obskrbeti »s tolažili sv. vere«. Če imajo čas seveda... To je gotovo dobro znamenje in veselo.

»Malo vere ima še vsak človek.« Prav, da jo ima. Toda kaj se pravi »malo vere«? Tisti, ki jo imajo malo, se vidi, da ne mislijo veliko. Inteligenca ne misli!... Misli marsikaj, a tega ne misli, kar sega najbolj globoko v dušo in usodo vsakega človeka. Odkod smo in zakaj smo? Ali bomo po smrti še živeli, ali bo vsega konec? Vprašanje vseh vprašanj in filozofija vseh filozofij. Kdor to ve, mnogo ve, četudi ne zna brati; kdor tega ne ve, pa res lahko reče s Sokratom: To vem, da nič ne vem.

Ali je modro, ako človek šele zadnje ure življenja spozna in prizna resnico ter se zave, zakaj je bil prav za prav na svetu?... Je li to modrost življenja?!...

Ali ni to, kar vera uči, nekaj takega, da od vsakega mislečega človeka neizprosno zahteva, da prodira in proučuje do dna in se odloči za ali zoper? Kako je vendar mogoče glede končnih in najvišjih vprašanj življenja — odkod sem? za kam sem? — živeti skoro celo življenje v temi, v popolni negotovosti? Če bi vprašali inteligentne ljudi, kaj sodijo o izviru, o koncu in namenu življenja, kake odgovore bi dobili? Gotovo zelo različne, med temi tudi zelo nejasne in negotove. Ali je pa to mislečega človeka vredno: biti na nejasnem o najvažnejšem vprašanju življenja?

Jaz sem se zelo brigal za naše slepce-vojake, da bi se jim pomagalo in se jim usoda kar najbolj olajšala. Še ko so bili v Gradcu, sem jih obiskaval. Smilili so se mi ti največjega milovanja vredni revčki. A bolj se mi smilijo oni, ki tavajo v polni duševni temi in

hodijo po svetu, ne vedoč, ni kod ni kam ... Bože mili, kud sam zašo! Neznam puta, neznam staze! ... Kako rad bi jim pomagal! »Jaz sem pot, resnica in življenje«, je rekel nekdo, ki ga poznate, česar noben drug človek na svetu ne more reči. »Kdor hodi za menoj, ne tava v temi.«

Če pravijo, da je en Bog, iz čigar roke je izšlo vse življenje, h kateremu se ima pa ob koncu življenja tudi vrniti vsako umno bitje in mu položiti račun o tem življenju; če pravijo, da so neka nebesa, katerih lepota presega vse človeške pojme, pa govorijo tudi o nekem peklu, katerega nima biti konec; če vse to govorijo resni ljudje, ki sami vse to verujejo, — bogme, to vendar niso irelevantne reči, ki me nič ne brigajo, ali o katerih bom mislil zadnje dni življenja — če bom imel čas! Ne, vedeti hočem že zdaj, pri čem da sem! Priti moram tem rečem do dna, ne mirujem prej in se ne vdam glede tega brezskrbnosti, dokler nisem trdno prepričan, da je vse to prazen nič! ... A skoro vsi, ki so zapustili pozorišče zemlje pred menoj, so zadnje čase življenja priznali, da to vendar niso bajke, da je le resnica. Če pa je resnica, jo hočem spoznati že zdaj, ne šele zadnje momente življenja, ko še ne vem, če bom mogel. Sa j r e s n i c a j e n a š e d u š e v n o b o g a s t v o ! Resnica je vredna več ko ves denar, česa bi človek ne dal, da bi mogel spoznati vso resnico! Vse šole, vse univerze, knjižnice, akademije, laboratoriji so samo za to, da spoznamo resnico. Vsak dan brskamo po knjigah in časnikih, samo da ujamemo kako zrnce resnice, — a te velike reči plavajo nad našimi glavami kakor megle, pa jim ne vemo odgovora. Ne, jaz hočem vedeti, pri čem da sem: bomo li res večno živeli, ali bomo izginili v nič! To edino je vredno mislečega človeka.

»Verujem v vstajenje mesa in večno življenje.«
To je naša vera. In to najvišji ideal, za ka-
terega se more navduševati in po njem
stremiti človek. Z vero v večnost stoji in pade
vsa vera. Kristus je vedno govoril o večnem življenju;
vse njegovo življenje, govorjenje in delovanje je me-
rilo za večnost. V primeri z večnostjo mu je bilo vse
drugo malo ali nič. »Kaj pomaga človeku, če ves svet
pridobi...!« In v tem tudi obstoji veličina, krasota
in božanstvenost naše vere. Večno bomo živeli in večno
bomo veseli! Kaj si morete želeti višjega in večjega?!
Resnično: Umreti se ne pravi umreti;
umreti se pravi začeti živeti! Kako krasna
misel! In tega se ne veselijo ljudje, ki se veselijo
vsake malopomembne veselice, vsakega kratkega
dopusta, vsakega enodnevnega izleta, vsakega prijet-
nega sestanka, vsake odlike, posebno vsakega —
avanzma! Sv. Pavlu je bilo v primeri z naukom Kri-
stusovim vse drugo — blato.

Pa ne, da bi se ne smeli veseliti tega življenja
in narave, ki nas obdaja! Kako da ne, če je papež,
najvišji predstavnik cerkve, plezal po najvišjih gorah
Evrope, obvladal vratolomni Matterhorn in nebotični
Montblanc ter s teh vrhov občudoval krasoto stvar-
stva! Kako da ne, če je sv. Frančišek skakal od ve-
selja kakor otrok, se vrtil v prosti naravi, se veselil
sleherne stvarce božje in jo nazival z bratcem ali se-
strico! In res: solnce, zvezde, morja, gorovja, hribi,
doline, reke, potoki, studenčki, živali vseh vrst, cve-
tice vseh barv — kaka veličina, kako bogastvo, kaka
bujnost in pestrost, kaka krasota v naravi, kdor jo
zna opazovati s pravimi očmi! Jaz se čudim, kako
nas niso znali v šoli prav nič opozoriti in navdušiti
za to krasoto, nič nam podati splošnega pogleda nanjo,
da bi jo gledali z višjega vidika in jo znali dostojno
ceniti ter se je veseliti. Kamoli, da bi nas bili opo-

zorili na izvor te krasote, na krasoto onega, iz čigar roke je vse to izšlo! Ampak pri živalstvu smo začeli prvo uro z gorilo — na kak uvod se prav nič ne spominam — in podobno pri botaniki, mineralogiji, fiziki in samotologiji. Pedanterija šolska! Videli smo samo posameznosti, a nobene celote, nič harmonije. Čudim se tudi, da se v šoli tako malo uči in izobraženstvo tako malo bavi z vzvišeno vedo astronomije, ki nam odkriva taka čuda in tako veličino vesoljstva, da mora naš duh nad to neizmernostjo strmeti in samo strmeti! Ni čudno, če so bili največji astronomi globoko pobožni možje. — Pa saj se v vsakem potočku, ki žubori čez skalovje, zrcali tolika ljubkost, da bi človek le gledal to življenje in prisluškoval temu petju. O kolike lepote so skrite v naravi! Vsega tega se smemo veseliti. A pri vsem tem ne smemo obstati, marveč vse to nas mora dvigati kvišku k izvoru in vzoru vse lepote.

Sursum corda!

Preudarite in povejte: Čegavo stališče, čigavi ideali so višji, plemenitejši: onih, kateri vidijo v človeku le višje vrste žival, katera se v jamo vrže in segnije — ali onih, katerih duh se dviga nad to zemeljsko revščino, visoko nad zvezde, ki se ne zadovoljujejo z nič manjšim, kakor da hočejo postati samemu Bogu podobni in ž njim deliti vse njegovo bogastvo? ...

Sursum corda!

V naših dnevih se mnogi ponašajo s svobodomiselnostjo. Češ, kdo bi mi branil misliti, kar hočem!? — A svobodomiselnost je — oprostite! — nesmiselnost. Da to uvidiš, ti ni treba študirati gimnazije ali univerze, treba je samo, da znaš do pet šteti. Ti si, moj ljubi svobodomislec, lahko misliš,

da si v loteriji zadel, ali da si vladar, ki se ti vse klanja, imaš tri kraljestva, devetnajst graščin in milijarde denarja. Vprašanje je le, če je vse to res! — Svobodno misliti, kar hočeš, ti tako ni dovoljeno, kakor ti ni svobodno govoriti in delati, kar se ti ljubi. Misli, besede in dejanja so v takem razmerju kakor korenina, deblo in krona drevesa. Če je korenina trnova, ne more deblo in krona roditi grozdja. Vsako dejanje ima svoj začetek v mislih. Tat in morilec najprej misli, da bo kradel in moril, potem šele stori. Iz tega je jasno, da kakor se ne sme napačno delati, tako se ne sme napačno misliti. Misliti se sme samo, kar je resnično, pravilno in pošteno. »Le misli, le misli, Ambatha preljubi« (Aškerčeva) — misli več, kakor si dozdej mislil! — a ne smeš misliti, kar in kakor se ti zljubi, ampak misli malo, zakaj si na svetu, pa boš prišel do prepričanja, da življenje naše nima pravega smisla, če ni vsidrano v večnosti in Bogu*!

Svoboda — to je mnogim najvišji ideal. Svobodni hočemo biti! — njih geslo. Kaj pravimo na to? Svoboda — gotovo nekaj lepega. »Manj strašna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svitlim solncem sužnji dnovi«. — A povejte mi, zakaj zapirate tičke v kletke in priklepate pse na verige? In jih dresirate, da morajo skakati in plesati po Vaši volji? — A to so le neumne živali! — Pa četudi živali, ljubijo vendar svobodo. Zakaj bi jo jim jemali — če je svoboda najvišja dobrina? Saj poznate »Ujetega tiča tožbo«, kako bridko toži nad zgubljeno prostostjo. — Toda kaj bi hodili po primere v živalstvo, ko nam vsakdanje življenje priča, da človek ni in ne more biti popolnoma svo-

* Kdor se hoče o tem kaj več poučiti, čitaj dr. Aleša Ušeničnika »Knjigo o življenju«.

boden! Absolutne svobode ni. Poskusi biti absolutno svoboden in delaj, kar se ti ljubi, boš kmalu čepel — v luknji. Odvisni smo vsi od vladarja, od vlade in njenih zakonov in če jih prekoračimo, nam dado čutiti, da jih moramo rešpektirati. In biti pokoren državnim zakonom, globoko vdan vladarju, velja za veliko državljansko krepost. In res je. Pa kako to, da oni, ki se tako radi globoko klanjajo človeški časti in oblasti, ne morejo priznati božje časti in oblasti, ne se ukloniti pred njegovim veličanstvom? ...

Če je ono državljanska, je to krščanska krepost.

V malo ilustracijo navedenega naj zapišem dogodbico, ki se mi je primerila ravno pred par dnevi.

Vozim se z vlakom ob Reni sam v kupeju z neko črno oblečeno gospo. Nekaj časa molčiva. Kmalu pa se začne med nama razgovor. Začela mi je pripovedovati, da je živela z svojo družino v Strassburgu. Mož je bil veletrgovec, ki je imel tri milijone mark premoženja. (Marka = 13.50 Din.) Nekega dne pride v hišo francoski sekvester in mu reče: Vi nimate tukaj nič več opraviti. Vzemite klobuk in pojdite! Mož vpraša: Zakaj? Kaj sem pa zagrešil? Odgovor: Zato ker ste »boch«. Mož je prišel zaradi tega ob pamet in živel tako šest let do svoje smrti. Ona je dobila od nemške države za vse to povrnjena dva procenta. In začela mi je opisavati, v kaki stiski in bedi živijo vsi izgnanci iz Alzacije in Lorene in kaka je vobče stiska in beda med nemškim ljudstvom. (Zares: Nemčija krvavi in ječi pod strašnim bremenom reparacij in pogled v gospodarsko bodočnost je temen: ta bremena bodo nosile še tri generacije.) — Odgovoril sem globoko užaljeni gospe: Jaz Vas globoko milujem. Pomagati Vam pa ne morem z drugim, kakor s tolažbo, ki jo daje vera. S tem se je začel pogovor o veri. Prav za

prav ga je ona že prej pričela z besedami: Ko bi bil kak Bog, bi tega ne mogel dopustiti. Odgovoril sem ji, da je take preskušnje res težko nositi in tudi težko razumeti, da se pa vendar dado na neki način razlagati — a samo če imamo vero v posmrtnost. Brez te je pa res neznosna krivica in neumljiva uganka. — »Posmrtnost?!« Skeptično me je pogledala. — »Ali imate še vero?« »Skoro sem jo izgubila.« — »Če ne verujete v posmrtno plačilo, potem ste jo zgubili popolnoma.« — Nevoljno se je od mene obrnila in odmaknila. Pa se mi je zopet približala in pogovor se je nadaljeval. Rekel sem ji s poudarkom: Nevredno je za mislečega človeka glede vprašanja tako neskončne važnosti živeti v dvomih in negotovosti. Ko bi bil jaz kaj v dvomu glede tega, bi ne miroval en dan in bi kopal in kopal tako globoko, dokler ne pridem do trdnih tal. — Zamislila se je. Čez nekaj časa se mi spet približa in mi poda roko: Obljubim vam, da bom o tem premišljevala, za gotovo obljubim. Še nocoj bom pričela! Z veseljem sem ji stisnil roko. Na kolodvoru v Kolblencu, kjer sva se razšla, pa mi je šepnila na uho: Danes ste rešili eno dušo...

To je bila ena nemška duša. Zdaj bi pa rad še kako slovensko.

* * *

Vera naša je taka, da zahteva vse. Ako ni vse, onda ni nič. »Kdor ni z menoj, je zoper mene.«

Ali — ali! Ako si kristjan, moraš biti cel; ako nisi cel, nisi nič. Jaz se čudim, kako mnogi ljudje živijo v sami nedoslednosti. Vera zahteva logično in kategorično, da jo izvedemo do zadnjih posledic. Edino to je dosledno. Vse drugo je brezmiselnost.

Če ne...

Ali — ali! Če naša vera ni resnična, če so vse, kar se v cerkvi pripoveduje, gole pravljice: če ni

Boga, če Kristus ni nikoli živel, če človek nima duše in nobenega višjega namena, če je le dvonogata bolj razvita žival, če po smrti ni nobenega življenja; če je vse to neresnica, prazna bajka, pravljica, potem — potem bi moral A. P. izvajati boljševiške posledice. Potem bi moral dosledno napovedati cerkvi in veri boj na nož. Potem je treba vse to s korenino izruvat in zatreti! Potem je vera — (sit venia verbo!) — največja sleparija. Zapeljevanje ljudstva, kateremu je treba napraviti konec! Duhovniki s škofi in papežem vred so sleparji, ki vodijo ljudstvo za nos, da od njega žive. Vsak dostojen človek bi se jih moral izogibati. Kdo more mirno gledati, da ljudstvo slepijo?! Kdo trpeti, da to celo država z dragim denarjem plačuje?! In kako trpeti, da se otroci mučijo s temi bajkami po šolah celih dvanajst let? In da država nastavlja in plačuje za to profesorje! Kak nesmisel! Teološka fakulteta, kaj ima ta iskati na univerzi, kjer se vendar uči najvišja in čista resnica? Kaka potrata davčnega denarja za prazen nič! In kako, da država k temu molči, da duhovni vlečejo iz ljudstva denar, da zidajo lepe cerkve, napravljajo drage zvonove in dragoceno cerkveno opravo? Vse to je teater, božja služba gola komedija. Čemu to ropotanje zvonov nad našimi glavami? Kaj nam tega treba? Utihnejo naj, doli naj se pomečejo in prelijejo v kanone, kakor so se enkrat že! Se bomo ž njimi rajši streljali. Cerkve naj se zapro, podro in spremenijo v magacine ali hleve! Ni treba novih gasilskih domov, brizgalne v cerkev, cevi pa v zvonike, ali pa naj se suši v njih perilo ali klobase! Duhovniki naj se lotijo kakega poštenega opravila, od katerega bodo živeli, ljudstva nam ne bodo več za nos vodili! — A dosledno potem tudi ne sme biti nobene nedelje in nobenega praznika, ne božiča, ne jaslic in božičnega drevesca, — dosledno pa tudi predpusta ne! — vse to nima nič pomena; tudi ne velike noči, nobe-

nega vstajenja, nobenega kolača in nobenih pirhov, nobenih procesij in nobenih šmarnic, nobene birme in poroke, nobenega križa na grobu in nobene molitve za mrtve...

A. P., ki mu je zoprn vsak »formalizem« v cerkvi, pa teh posledic noče izvajati. Ustrašil se je posledic svojega lastnega modrovanja. Ustrašil se je boljševiskega vandalizma. Prav. A kake razloge ima za to? »Cerkve naj se ne podero zato, ker so v nekaterih izmed njih pridigali luteranski predikanti« (!!). Kaj pa tiste, v katerih ti možje niso pridigali, ali tiste še smejo ostati? Prazniki naj se zato odpravijo, ker nekateri od njih spominjajo na poganska praznovanja (!). — Ne smejajte se! Kajti take reči se resno pišejo in berejo v enem ljubljanskih dnevnikov. — Menda bi mu bilo pa praznikov najbrž zato žal, ker mu diši velikonočni kolač in kar je še drugega dobrega zvezanega s prazniki

Ali pa mar meni A. P., da se bo vse to doseglo polagoma brez sile, po ovinkih, kar na lepem, da ljudje sami ne bodo vedeli kdaj?...

Iz tega se pa tudi vidi, da je moderno poganstvo mnogo slabše od starega. Kajti poganski prazniki so imeli vendar versko vsebino, moderni pogan pa hoče imeti praznike — a brez vsebine, samo da dobro je in pije in se zabava.

A. P. torej noče posledic svoje teorije do konca izvajati, ker bi bile — prestrašne. In še marsikdo ne. Tudi večina onih, ki živijo, kakor bi nič ne verovali, ravnajo večkrat, kakor bi verovali, in spričujejo s tem, da je končno vendarle — naša prava. Anima humana — naturaliter christiana.

Vse navedeno bi bilo logična posledica — če vera naša ni resnica! Potem imajo prav tudi vsi, ki zabavljajo cerkvi in duhov-

ščini. Še premalo zabavljajo. Zmota, še manj sleparija se ne sme tolerirati! — Seveda d o k a z a t i nam boste morali prej, da je krščanstvo zmota, da je vse, kar duhovniki delamo, budalost. Neovrgljivo dokazati! Da je človek le boljša (če ne slabša!) žival, da je s smrtjo vsega konec, da prejme krepost isto plačilo kakor hudobija, da se krivica ne bo nikdar izravnala, da so vsi upi na pravico prazne sanje... Tako zlahka se ne bomo podali. — Če nas pa prepričate, odložimo takoj vse, kar nas veže na naš poklic. Ne verjamete? Pa prav gotovo! Saj veste, da nam nalaga vera mnogo težje dolžnosti kakor Vam drugim. Čemu bi brezpotrebno breme nosili? Bomo mnogo bolj prosto in zložno živeli! Čemu bi se »mučili« vsak dan več ko eno uro z brevirjem, če je to prazno žebranje in drdranje! Na ogenj ž njim! In zavrteli se bomo, da bo vse odskakovalo! O, zlati časi se nam obetajo!...

A — stoj! Vprašati se moramo potem vendar: Čemu smo pa prav za prav na svetu? Kaj iščemo, kaj lazimo tod okoli? Ali se izplača po tej dolini solzá se potikati? Koga more zadovoljiti ta zemlja, polna trnja, in teh par desetletij na njej? Kdor je s tem zadovoljen, je pač z malim zadovoljen. Naše želje gredo neskončno višje. Ker križ nam sveti govori, da vid'mo se nad zvezdami!... In vi bi se zadovoljili z golo prstjo?... Ali ni življenje mnogo bolj trpljenje kakor veselje? Ali ne pride človek z jokom in solzami na svet in ga s stokom in solzami zapusti? Če je pa tako, potem je življenje velik minus. Kaj ima človek od vsega svojega truda, trpljenja in bolečin? Solza in bridkosti? To, da ga v jamo vržejo, kjer segnije in ni več sledi o njem! Bedno bitje, ustvarjeno samo za trpljenje! Ali bi ne bilo bolje, da bi ne bil nikoli rojen?... Ali, da bi že prej naredil konec vsemu?... Čemu se potem sploh toliko ženemo na svetu, če je pa po par desetletjih vsega konec?!... Potem seveda

tudi ni nobenega greha in nobene čednosti, nobenega plačila in nobene kazni za greh; pa tudi nobenega upanja in nobene tolažbe. Potem je krasti in vbogajme dajati vseeno. Potem se tudi vpraša, kdo ima bolj prav: usmiljena sestra, ki v cvetu let umira za druge, ali ropar, ki živi od krvi drugih? Mati, ki deset otrok lepo vzgoji, ali ona, ki jih deset umori? Oba bosta imela po smrti enak delež: trohnobo in nič drugega. In kje in kdaj naj se izravnajo neštete vnebovpijoče krivice, katerih je svet prepoln in ki kričijo po tem, da se izravnajo? Ali se Vam ne upira čut pravičnosti tej misli, da končne pravice ni, da sila, krivica, zatiranje, trinoštvo triumfira za vedno?!... O kako nizko je mišljenje, kako prazno in bedno življenje brez vere, brez upanja!... Brez Boga — brez smotra — brez kompasa...

V veri imaš pa vsak človek, prostak kakor učejak, odprto knjigo o življenju, tu imaš odgovor na vprašanja, ki te morda mučijo; tu izveš, odkod in za kam si; tu imaš kašipot in cilj obenem, — cilj, tako visok in sijajen, da si ga vsa fantazija človeška ne more enakega naslikati. — In to morje luči, ki nam lije iz nebesnih višin na mračno zemljo, si drznejo nekateri imenovati mračnjaštvo! Leščerba se roga in oponaša solncu, da je temno...

Če po smrti ni življenja, potem tudi ni treba pri pogrebi nobenega duhovnika in nobenega zvonjenja. Potem — potem — ah, kaj bi še lahko našтели, da bi bilo potem!... Kdo bi se ne ustrašil posledic!...

Če pa ...

Če pa je naša vera resnica, potem je pa nekaj drugega! Potem je vera najdragocenejša, kar na svetu imamo. Zlata lestva, ki veže zemljo z nebesi. Rajska muzika za trpeče zemljane, ki nam govori: Počakajte malo, Bog bo kmalu obrisal vse solze...

in še mnogo navrgel... Če je vse res, kar nam pripovedujejo o Bogu in o nebesih, potem je to tako grandiozna in prelestna resnica, da mora prevzeti ves naš um in celo naše srce. In potem se moramo te najvišje in najkrasnejše resnice tudi okleniti z vsem umom in srcem. Vse drugo je sama nedoslednost. Potem vera ni samo za velike praznike, ampak za vsak dan. Potem vere ni nikoli preveč. Potem tudi pet ur verouka na teden ni preveč, kakor jih imajo na Nemškem. Mislite, da vendar? Prosim, ali je kdaj spoznanja preveč? Ali preveč bogastva? Resnica pa je naše največje bogastvo. Potem pa je tudi najvišjo resnico ubijati — največje zlo...

Zakaj je vendar ne samo politični klerikalizem, marveč vera sama mnogim tako mrzka?... Seveda, kdor je z vero prišel navzkriž, mu postane — neprijetna. Ali je pa res izobražencu tako težko verovati? Gotovo ne tako lahko kakor preprostemu človeku. »Blagor ubogim v duhu, ker njih je nebeško kraljestvo!« Nekateri učen človek ima pa tako polno glavo vsega drugega, da v nji ne dobi več prostora za vero. Seveda ne vsak. Imamo tudi globoko verne inteligente. Čujem pa tudi o takih, ki bi radi verovali, pa ne morejo. Vzroki nevere so seveda različni.

Onim, ki bi res hoteli verovati, pa jim vera dela težave, tukaj nekaj dobrohotnih migljajev. Nisem teolog-učenjak; ti bi to bolje povedali; jaz sem le preprost duhovnik in bom podal le nekaj preprostih misli v premislek.

Verovati ni tako težko, če ima človek — dobro voljo. Odvisno je seveda mnogo od vzgoje in miljeja. Človeku, ki je v verskem ozračju vedno živel, je gotovo lažje, kakor takemu, ki ni užival te sreče.

Vendar so se tudi taki, ki niso imeli niti katoliške vzgoje niti dobre tovarišije, sami dokopali do vere. To so ljudje, ki so resnico pošteno iskali. »Blagor lačnim in žejnim pravice, ker bodo nasičeni!« Taki so bili vsi konvertiti. In ko so resnico našli, so bili vsi srečni.

Zato tudi izobražencu vero, ki jo je zgubil, ni tako težko najti, če jo pošteno išče. Povejte: Ali ne govori cela narava o Stvarniku? Poglej uro z njenim kolesjem, poglej rotacijski stroj z njegovimi neštetimi kolesi in vijaki, — pa reci, če se je to samo naredilo! Poglej človeško oko in uho in vse človeško telo, tako neskončno komplicirano in umetno sestavljeno, premisli velikansko svetovno mašinerijo nad našimi glavami, te neštete in ogromne svetove, ki na las natančno hodijo svojo pot in nikdar ne trčijo skupaj, pa vprašaj zdravo pamet in reci, če moreš, da se je to samo naredilo! Da se je mrtva materija tako skupaj sklopila! Tudi v bilijonih let ne! Sicer bi morala imeti pamet. Kjer je nekaj umno urejenega, povsod je neki um, ki je to uredil. To spoznavajo vedno bolj celo taki, ki nočejo verovati v krščanskega Boga. »Nespametnik je rekel v svojem srcu: Boga ni.« (Psalm 13.) Goli materializem mislečega človeka nikakor ne more zadovoljiti. In materializem, ki ga je oznanjeval na primer kak Haeckel, smemo reči, je v znanstvenem svetu danes premagan.

Čujem, da se na Slovenskem zadnje čase v nekih krogih zelo širi panteizem. Torej neki Bog vendar mora biti! A kakšen? Človek je bog, konj in krava sta bog, hruška in kopriva sta bog, kamen na cesti je bog — vse je bog. Kaj vse morajo verovati tisti, ki nočejo verovati v pravega Boga!... Ali ni stokrat bolj na dlani, da če je kakšen Bog, je ta ne v materiji, ampak nad njo, —

torej osebni Bog. Tako govori zdrava pamet — ko bi tudi ne imeli poleg tega še izrečnega božjega razodetja! Ko bi ne imeli 15 milijonov mučencev, ki so za tega Boga z veseljem dali življenje. In nešteto drugih dokazov, katere lahko vidi vsak, kdor jih hoče videti. Ko bi ne imeli zgodovine božjega kraljestva, v katerem se zrcali božje delo! — Pa ne! Rajši vse drugo bog, samo pravi ne! Zakaj? Zato, ker ima osebni Bog človeku nekaj govoriti, mu nalaga neke dolžnosti in zahteva od teh dolžnosti tudi račun. Človek pa hoče biti prost, neodvisen, suveren... To je tisto, kar človeku ne da verovati!

Vera zahteva od človeka nekaj žrtev. *Sacrificium intellectus**. Nikar se ne smejajte! Treba me prav razumeti. Ne, da bi se odpovedali svoji pameti, ampak, da priznamo višjo pamet nad seboj, ki je v skladu z našo pametjo. — A za vero ni treba samo pameti. Vera ni matematika. In se ne da matematično dokazati. Če mi je celo nekdo rekel, da mu nihče ne more dokazati, da je $2 \times 2 = 4$, kako mu hočeš dokazati nevidne duhovne reči! Taki ljudje še ne vedo, ali živijo ali samo sanjajo, da živijo. Če mi je rekel nekdo drug, da se to še ne ve, če res vsak človek umrje! Ali je s takimi »filozofi« sploh mogoče govoriti? Za vero je treba zdrave pameti. Toda ne samo te, marveč tudi srca in volje in življenja, celega človeka.

Nevera je bolj stvar srca kakor razuma. Če človek za božje reči ne mara, mu noben dokaz ne pride do živega. Človek zdrave glave in srca bi ne verjel, da se je mogoče jasnim dokazom ustavljati. Pa je. Srce je močnejše od razuma. Strast, ljubezen ali sovraštvo prevpije vsak

---

* Žrtev razuma.

razum. Govori pijancu, da mu pijača škoduje, govori dvema zaljubljenecema, da naj imata pamet, strast podre vse jezove. Ko je Jezus obudil Lazarja od mrtvih, so rekli farizeji: »Kaj naj počnemo, ker ta človek dela mnogo čudežev? Če ga tako pustimo, bodo vsi verovali vanj.« Kaj hočete storiti, ko ste videli mrtveca obujenega? Kaj drugega, kakor da tudi verujete vanj! — Ne! Ta dan so sklenili, da ga — usmrte. To je logika strasti...

Kdor torej hoče verovati, se mora najprej otresti vsakega vpliva strasti, vseh predsodkov, vse pristranosti in resnico iskati popolnoma objektivno.

Da je mogoče višjemu Intelektu se ukloniti, je treba dalje nečesa, kar je modernemu človeku tuje, neznano. Kaj takega? En kos **ponižnosti**. To je prvi in glavni predpogoj za vero. »Ponižnim daje Bog svojo milost, prevzetnim se ustavlja.« Oho, govoriti o ponižnosti, — to je pa jako nemoderno! Verjamem, — a jako potrebno in pametno. Moderni človek boleha na domišljavosti. Pa kako! Če danes vere ni, je glavni vzrok ta, ker si človek domišljuje, da Boga ne potrebuje. Scientia inflat*, pravi na kratko veliki filozof sv. Pavel. — Ali si že kdaj pomislil, moj človek, kako si silno majhen! Kako majhna je že zemlja, na kateri stanujemo, v primeri z neštetimi in orjaškimi drugimi svetovi, ki jih je ustvarila volja Vsemogočnega! In vendar je sama na sebi velika. Koliko milijard ljudi je živelo na tej zemlji pred teboj in bo živelo za teboj! Sedaj jih je blizu dve milijardi. In Eden živi vso to veliko družino. Med tema dvema milijardama pa si eden — ti... Kako si vendar majhen! Mravlja, ki lezeš po

* Učenost napihuje.

zemlji... Atom v vesoljnem stvarstvu... In kako malo je treba — lahen veterc prileti — pa te ni... Vse človeštvo je proti Bogu — pravi Izaija — kakor kaplja na vedru in kakor prah na tehtnici... Ponižnost ni drugega kakor spoznanje in priznanje svoje malenkosti in popolne odvisnosti od Vsemogočnega. In to Bog zahteva. »Če sem jaz vaš gospod, kje je moja čast?!«

Kako veliko pa postane to majhno človeče, če ga Oče vzame na roke in dvigne v višavo ter ga postavi med kneze in prvake nebeške! O kako krasna in osrečujoča je vera, ki tako malega človeka iz blata dvigne do nebesnih višin... In za to krasoto, ki »ves um presega«, se ljudje, ki tako ljubijo vsako drugo lepoto, niti ne zmenijo! Človek hoče biti neodvisen, sam sebi zadosten, — majhen bog. »Bosta kakor bogova,« je rekla kača dvema, ki sta ji verovala. Pa sta se uračunala. Poglejte le bolnika, kako je nebogljen, kako poln betežnosti, kako ves odvisen od drugih. Presneto malo podoben kakemu bogu! A ko nas Bog dvigne do svojih višav in posadi za svojo mizo, bomo resnično kakor bogovi...

Da naj bi človeka, ki so ga kot hudodelca križali (po naše: obesili), priznali in molili kot Boga, nad tem so se spotikali in posmehovali že judje in pogani. In se spotikajo in posmehujejo še danes. »Mi pa oznanjamo Kristusa križanega,« je zapisal največji krščanski modroslovec, sv. Pavel, »ki je Judom v spotiko in poganom v posmeh, nam izvoljenim Judom in poganom pa božja moč in božja modrost. Ker, kar se jim zdi nad Bogom neumno, je modrejše od ljudi; kar se jim zdi nad Bogom slabotno, je močnejše od ljudi. Kar se zdi svetu neumno, je Bog izbral, da osramoti to, kar si domišlja, da je modro; in kar se zdi svetu slabo, je izvolil, da osramoti, kar se šteje močno, — da se noben človek ne ponaša pred nje-

govim obličjem.« To je z drugimi besedami isto, kar je dejal Kristus: »Slavim te, Oče, Gospod nebes in zemlje, da si prikril to modrim in razumnim in razodel malim!« ... Nemški rek pa pove isto misel takole: Was aller Verstand der Verständigen nicht sieht, das sieht in Einfalt ein kindlich Gemüt*.

A tudi »modri in razumni« lahko verujejo, če hočejo. Imeti morajo samo potrebno dispozicijo. Kakor rečeno, toliko ponižnosti morajo imeti, da uklonijo svojo glavo višjemu Intelktu, oziroma Resnici. A baš te manjka. Srce se ne vda, četudi um ne more ugovarjati.

Spoznani resnici se ustavljati pa je greh zoper sv. Duha, ki ne bo nikoli odpuščen. Zakaj ne odpuščen? Zato, ker človek sam noče, da bi mu bil odpuščen. Ker svetemu Duhu kljubuje: nalašč ne, ali: kljub vsem dokazom ne! »Kaj bi ti naredil,« so vprašali nekega takega trdoglavca, »ko bi se pred tvojimi očmi zgodil čudež?« »Stran bi se obrnil, da ga ne vidim,« je bil odgovor. Neki drug je pa menda rekel: »Ustrelil bi se...« Prav s takimi trdovratniki je imel Jezus opraviti in je plakal nad njimi: »Ako bi jaz ne bil prišel in bi jim ne govoril, bi ne imeli greha; tako pa za svoj greh nimajo izgovora. Ko bi ne bil storil med njimi del, kakršnih ni storil nihče drug, bi ne imeli greha. Tako pa so jih videli in vendar sovražijo Očeta in mene. Da se izpolni beseda, ki je zapisana v njih postavi: »Sovražili so me brez vzroka...«

Tudi najbolj izobraženi, največji duhovi, izumitelji, največji astronomi in drugi učenjaki prve vrste so svoj um uklonili višji resnici, so bili globoko

---

* Česar vsa modrost razumnih ne uvidi, to uvidi zlahka otroška preprostost preprostih.

verni. Slišal sem enkrat ugovarjati: Bili so pač otroci svojega časa! Gotovo, svojega časa; a časa, ki je bolj zdravo mislil, kakor sedanji, ko so vsi pojmi o resnici, o morali, o lepoti prevrnjeni. — Smodnika ni nobeden drug iznašel kakor neki menih (Berthold). Saj bi bilo bolje, da ga ni iznašel, pa ga je le! A moti se, kdor misli, da tudi med modernimi učenjaki ni vernih mož. Pred seboj v knjigi imam imena 160, reci: sto in šestdeset uglednih znanstvenikov preteklega stoletja, izmed katerih imenujem samo sledeče astronome in fizike prvega reda: Le Verrier, ki je l. 1846. odkril Neptuna, umrl 1877; Frauenhofer, umrl 1826; Laplace 1827, Volta 1827, Ampere 1836, Pelletier 1842, Faraday 1867, Herschel 1871, Secchi 1878, Maxwel 1879, Viljem Weber 1891, Siemens 1892, Hertz 1894, Thomson (Lord Kelvin) 1907. O Amperu pripoveduje Ozanam: Tedaj je vzel Ampere svoje široko čelo med svoje dlani in vzklikal: »Kako velik je Bog, Ozanam, kako velik je Bog, in naše znanje ni nič!« Newton, ki se je pri besedi Bog vselej spoštljivo odkril, je rekel: »Skušnja uči, da malo okusiti filozofijo, morda vodi k brezboštvu, globlji vpogled pa vodi zopet k veri (pleniores haustus ad religionem reducere)«. Med drugimi naj imenujem še Pasteurja, moža svetovnega slovesa, ki je na začudenje, da je kljub tolikemu znanju tako veren kristjan, odgovoril: »Prav zato, ker sem veliko študiral, imam vero trdno kakor bretanjski kmet; ko bi bil pa še več študiral, bi imel vero kakor bretanjska kmetica.«** To je slično, kakor

* Ker veda in znanstveniki sedanjemu svetu tako imponirajo, bi priporočil knjigo, iz katere so povzeta ta imena in citati: »Zitaten — Apologie oder christliche Wahrheiten im Lichte der menschlichen Intelligenz.« Tam imate stotine izjav samih znanstvenikov in veljakov, ki odločno govorijo za vero.

** Bretanja je najvernejša francoska pokrajina.

pravi nemški rek: Das halbe Wissen führt zum Teufel, das ganze Wissen führt zu Gott*.

Francoski matematik baron Avguštin Louis T a u -
c h y je rekel: Jaz verujem na božanstvo Kristusovo
kakor so verovali Tycho Brache, Kopernik, Descartes,
Newton, Fermat, Leibnitz, Pascal, Grimaldi, Euler,
Guldin, Boscovich, Gerdil, kakor so verovali vsi veliki
astronomi, vsi veliki fiziki, vsi veliki matematiki
prejšnjih stoletij. In sem odkrit katoličan, kakor so
bili Corieille, Racine, La Bruyere, Bourdaloue, Fene-
lon in kakor je bilo in je še veliko število najizbor-
nejših mož našega časa, med onimi, ki so delali čast
eksaktnim vedam, filozofiji in literaturi ter so bili
dike naših akademij.

Vzrok nevere ni to, ker ljudje o tem globoko
m i s l i j o in so s tem premišljevanjem prišli do pre-
pričanja, da je vera prazna reč, marveč to, ker ljudje
na take reči sploh ne mislijo. In ker je bolj
k o m o d n o živeti kar tako, ne da bi si s tem glavo
ubijali in si verske dolžnosti nalagali. »Ne prenesemo
tega morečega jarma,« pravi odkrito naš znanec A. P.
— Če je pa življenje navzkriž z nauki vere in zahte-
vami cerkve, srce dobi neko apatijo do cerkve, ne
ljubi je, ne mara zanjo. In če je srce obrneno
proč od cerkve, ji odtujeno, sovražno, potem je
zastonj vsako dokazovanje.

K svetemu župniku Vianeju so hodili ljudje, tudi
študirani, z verskimi dvomi. Vianej pa ni hotel po-
slušati njih dvomov in zvitih vprašanj, ampak jim
je rekel nekako apodiktično: »Kar pokleknite in spo-
vejte se!« In ko je mož odložil svojo butaro, so verski

---

* Polovičarsko znanje vodi k vragu, popolno znanje
vodi k Bogu.

dvomi kar izginili, bilo mu je lahko verovati. — In nihče drugi kakor Rousseau je izrekel kratko in in krepko besedo: »Živi tako, da ti bo Bog mogoč!« ...

Ad vocem ponižnosti bi dodal še tole: Vsak čin bogoslužja je čin ponižnosti. Posebno spoved in molitev. Pri spovedi ni drugega težkega kakor ponižati se je treba in priznati za grešnika. Temu se pa upira baš človekov ponos. Bog pa prav to zahteva: Če si grešil, reci samo: mea culpa, pa sva si takoj dobra! Če ti je pa ta malenkost preveč, moje milosti nisi vreden. — In molitev? Da bi jaz molil? Kaj mi je treba! Saj imam vsega dosti. Tako govori ošabnost. Ti pa, moj prijatelj, ki ne sovražiš resnice, ampak bi se je oklenil, ko bi jo spoznal, če ne moreš več, moli vsak dan vsaj tole molitvico: O Bog, če si, daj se mi spoznati! Dodaj temu, če moreš, še en očenaš; če ne tega, pa vsaj eno češčenomarijo. Če boš molil »v duhu in v resnici«, boš dobil zopet okus za molitev, ki si ga zgubil. Prepričal se boš polagoma, da molitev ni golo mrmranje, ampak da je občevanje z najvišjim bitjem nele najvišja čast, ampak tudi velik užitek.

Povedati moram in hočem, da sem našel med Nemci v Vestfaliji in Porenju, sinovi mogočnega naroda, mnogo več one ponižnosti in preprostosti, ki človeka disponira za občevanje z Bogom kakor na Slovenskem, vsaj med inteligenco. Nemci čudno radi hodijo k spovedi. O tem priča že to, ker gimnazijci in realci (!) hodijo vsak mesec. Njih vera in pobožnost je bolj preprosta, prisrčna. Na Slovenskem — ali smem povedati? — je mnogo megalomanije. To mi potrjuje marsikdo, kdor je bil dalj časa po svetu.

Če sem pa rekel, da nam ima Bog pravico ukazovati in od nas račun terjati, moram pa dodati, da Bog ni samo gospod in sodnik, ampak je še nekaj

drugega. In sicer prej, kakor vse drugo. »Bog je ljubezen.« Tako je zapisano v svetem pismu pri sv. Janezu. Kaka krasna, kaka osrečujoča beseda! Najvišje bitje, od katerega smo docela odvisni, ki nas ima popolnoma v roki, je ljubezen, personificirana Ljubezen! Kako lepa, ušesom sladka resnica! A kako bridko, da jih je toliko, ki te Ljubezni ne poznajo, ki o vsem tem nimajo pojma!...

Da se pa dodobra razgovorimo, je treba dodati še nekaj: Omenil sem tudi pekla. In to je tista stvar, s katero se mnogi ne morejo sprijazniti. Morda bi nauk o nebesih, o Bogu, ljubezni polnem, še sprejeli. Le pekla ne! Ah, takega! Bejž'te no! To ni mogoče! — Ali verjamete, dragi moji, da se tudi jaz s peklom ne morem sprijazniti? Da bi ga (po človeško govoreno) rad s sveta spravil, ko bi ga le mogel? Vrtam in vrtam, tuhtam in gruntam, kako bi ga spravil proč, pa ne gre in ne gre. Če vzamem v roke evangelij, mi Kristus tolikokrat in tako jasno govori o njem, da je vsak dvom izključen. Nikoli ne dela dolgih pridig, samo par besedi tako rekoč vrže tja, pa tako težkih, da pretresejo mozeg in kosti... Sprijazniti se s peklom ne morem, le verovati moram vanj — rad ali nerad. Vsakemu pa, kdor se ne more ž njim sprijazniti, dam dober svet, naj nikar ne hodi vanj! Kajti nobeden ne bo vanj prišel, kdor — noče. Le kdor se Bogu noče ukloniti, tistega bo uklonil on sam! — Bog je najprej sama ljubezen, dobrot, usmiljenje; šele kdor za to ne mara, mu da okušati svojo oblast... Jaz sem se že večkrat vpraševal: Kako more vendar Bog ljudi tako kaznovati? A odgovoriti sem si moral: I, saj se še za to nič ne zmenijo! S kako lahkoto gredo preko vsega tega, temu se ne morem dovolj načuditi. — Pa če noj, videč nevarnost, vtakne svojo glavo pod peruti, meneč, da je s tem nevarnost

minula, se debelo moti; nevarnost s tem, da je on noče videti, ni minula. Enako ne minejo resnice božje, če se ljudje zanje ne brigajo. — Ne, da bi se le enkrat vprašali: Kaj pa, če je vse to le res?! Kaj pa, če bi...?! Nič! Ignorirajo suvereno, kakor da jih absolutno nič ne briga!... Kaj naj pa Bog še stori, da bo človek priznal njegovo gospodstvo?

Vidite, ljubi gospodje z one strani, Vi ste o vsem tem in takem enostransko informirani, ker se s takimi rečmi ne pečate. Oziroma čitate večinoma bolj veri nasprotni stvari. »Catholica non leguntur*«, je princip nekatoličanov. — Morda porečete, da smo tudi mi enostranski, da ne poznamo del, ki govore nasprotno temu, kar mi priznavamo. Pa ni res. Mi, posebno vodilnejši med nami, morajo proučevati in zasledovati tudi nasprotno literaturo. To zahteva apologija krščanstva, ki ga ne moremo braniti, ako ne poznamo nasprotnih trditev.

Berite enkrat evangelij in Pavlova pisma, pa recite, če je to zgolj človeška beseda! Če ti kratki, preprosti, lapidarni, vsebine polni stavki, če te resnice niso višjega izvora, če niso prinesene na zemljo od zgoraj! Berite življenje velikih junakov krščanstva, kakor jih je bral Ignacij iz Lojole, pa je postal čisto drug človek. Berite »Izpoved« velikega duha, Avguština! Drastično nam opisuje svoje mladostne zablode; kako daleč se je zgubil od Boga in kako se je boril sam s seboj, dokler ni siloma raztrgal vezi, ki so ga oklepale, ter se priboril do spoznanja, ki ga tako lepo izraža v besedah: »Zase si nas ustvaril, o Gospod, in nepokojno je naše srce, dokler ne počiva v tebi...«

---

* »Katoliških reči ne beremo.«

Berite velikega Rusa Vladimira Solovjeva, plemenitega moža, ki je vse svoje imetje razdal ubogim, ki je pa tudi z lastno močjo dospel do prepričanja, da je le v katoliški cerkvi neskaljena resnica. Berite Jörgensonovo »Meines Lebens Pilgerfahrt«, profesorja Ruvilla in drugih kovertitov, berite P. Gemellija bivšega socialista, zdaj frančiškana in rektorja vseučilišča v Milanu, izpoved o svoji konverziji, — pa boste dobili druge pojme o življenju. In mi se bomo lažje razumeli. Če ne, berite vsaj filozofa-pedagoga Foersterja, ki ga lahko dobite potom vsake knjigarne. Ta je protestant, a občudovati moramo, kako se njegovo naravno naziranje lepo ujema s katoliško moralo. Kar potrjuje, da zdravo, nepokvarjeno naravno mišljenje ne more priti do drugih rezultatov, kakor onih, ki jih zahteva krščanstvo. Foersterja brati, je velik užitek.

O koliko krasnega imamo v katoliški literaturi! Škoda, da je vse to za mnoge zapečaten s sedmero pečati, skrit zaklad, zaprt raj. Čitanje samo političnih listov — brez katerih seveda ne moremo živeti — poplitvi in človeka pušča praznega! Kako pa čitanje in proučevanje velikih svetovnih in življenskih problemov dviga in poživlja! Kak užitek, ko se človeku odpirajo vedno novi krasni vidiki v neskončno daljavo in višavo!...

Pa zakaj ne?

Toda Vi pravite: Vera pušča človeka praznega. Vi hočete videti sadove krščanstva, a teh pogrešate. Zato ne morete verovati ali se vsaj ne za vero navduševati. »Pobožnjaki so najbolj pokvarjene duše. Ljudje pridejo iz cerkve taki, kakršni so šli noter. Statistično je dognano, da se ob nedeljah in praznikih zgodi največ zločinov.« Tako modruje omenjeni A. P. in zato ne more verovati.

Res je, žalibog, da mi, ki se štejemo, da smo v posesti resnice, delamo krščanstvu premalo časti. Da smo polni slabosti in napak. Da je naše krščanstvo bolj vnanje kakor notranje. Baš danes sem bral besede velikega Bossueja: »Vsaka ustanova, celo božja, izgubi nujno nekaj na svojem sijaju, kakor hitro je postavljena na zemljo. Človek pokvari vse in pomeša svoje z božjim. Srečni moramo biti, da ne pokvari sploh vsega in ne vzame vsemu znake božjega izvora.« — Kolikokrat sem že rekel sam pri sebi: Zakaj ni Bog angelom izročil duhovniške službe! Zakaj meni, ki nisem za to! Saj to je samo za angele. — Vsak dan vzdihujem pod bremenom svoje nesrečne narave, ki se je znebiti ne morem. Pa kaj bi ne, če je celo veliki mož božji, sv. Pavel, ki je bil zamaknjen v tretje nebo, vzdihoval: »Jaz nesrečnež! Kdo ne bo rešil tega umrljivega telesa!« Kdor se resno trudi, odložiti napake svoje narave, ta tudi ve, kako je to težko! Skoro tako, kakor da bi moral sleči svojo kožo in obleči drugo. Saj veste: Naturam si expellas furca*... — Kdor se pa za svoje moralno zboljšanje ne briga, ta nima pojma o tem. — Da, grešniki smo kljub resnici, ki nam sije, in milostim, ki na nas tečejo.

Žal, da vsi ne moremo biti svetniki. Bilo bi lepo, ko bi mogli biti. Nismo iz pravega lesa, smo preveč grčavi. Saj veste, da se svetniške podobe ne dajo rezljati iz vsakega lesa; le poseben les je za to. Tudi vsak tič nima enako lahkih peruti, da bi se dvignil enako visoko; nekateri se dvigajo višje, drugi letajo bolj nad zemljo. Letajo pa vendar. Kokoš sfrči komaj čez plot. Tudi mi se skušamo dvigati nad zemljo, a teža naših slabosti nas vleče k tlom.

---

* Če naravo z burkljami izpodiš, se vedno zopet povrne. (Latinski rek.)

In vendar!

A pisanje našega prijatelja A. P. priča, s kako površnostjo in lahkomiselnostjo se »rešujejo« najgloblji in najvišji problemi človeštva. Gospod A. P., če se Vi enkrat najeste, ali ste zaradi tega že debeli? Če se pa stalno dobro hranite in použito dobro prebavite, se pa že utegnete odebeliti. Med učinki telesne in duševne hrane je mnogo podobnosti. Kdor gre enkrat v cerkev, se malo duhovno poživi, ves nov pa še ne pride iz cerkve. Kdor pa duševno hrano redno uživa in jo tudi dobro prebavlja, da mu pride »v kri in meso«, se ga pa že nekaj prime. — A. P. pravi, da ljudje hodijo samo iz navade v cerkev. Res, dokaj je takih. Kdor hodi samo iz navade, ne iz srčne potrebe, tega vera ne bo mnogo pre naredila. Tudi dr. Žerjav — dočim mi je enkrat dejal: jaz šele iščem potov, kako ljudstvo moralno dvigniti, a vam lahko, ko to pot že imate — mi je drugič rekel: cerkev ni nič storila za moralo ljudstva. Glejte, koliko je še surovosti, preteпов in pobojev! — Toda mož se je motil, kakor se moti A. P. Oba sta imela pred očmi le take, ki jih vera s svojim vplivom ne doseže. Če ti pride kmetski fant v nedeljo v cerkev, ker je taka navada, da gredo vsi, pa stoji in se maši doli za durmi, šepeta in se smeje, med pridigo kake neslane opazke dela, takega pač cerkev ne bo prekvasila, ker se ji — ne dá. Če tak v nedeljo popoldne naredi kako nerodnost, za to ni cerkev odgovorna. Sploh, da se ravno v nedeljo in praznik popoldne zgodi največ zločinov, nima z vero nič opraviti. To je le slučajno. To se zgodi ne zato, ker so ljudje bili predpoldne v cerkvi, ampak le zato, ker so ljudje v nedeljo popoldne prosti in se hočejo zabavati. Ko bi šli h krščanskemu nauku namesto v gostilno, bi se ne stepli. Zaradi teh slučajnih nerodnosti cerkev nedelje

ne bo odpravila, kakor država ne prepove turisticke, ker se jih po gorah veliko pobije.

Kako to, prijatelji, da vidite na cerkvi samo temne strani; svetlih, ki jih je brezprimerno več, pa nič ne vidite? Nemško se imenuje to Farbenblindheit. Oči, ki so za gotove barve slepe. Ako kristjani nismo, kakor bi imeli biti, ni temu kriva vera, ki uči prav, ampak mi, ki po njenem uku ne živimo. Imenujte mi en nauk v krščanski morali, ki je napačen! Kje imate tako popoln moralni sistem, kakor je v krščanstvu? Samo zapoved o ljubezni do sovražnikov, človeški naravi tako težki, zato pa tako plemeniti in vzvišeni, nam je dokaz, da naša vera ni človeška, ampak nebeška. Vera je prava, čista, brez madeža, — mi smo slabotni. A one, ki vidijo samo na nas vse črno, bi vprašali, če so že kdaj slišali o tistem, ki vidi pezdire v očesu svojega brata, bruna v lastnem očesu pa ne čuti? ...

Tiste, ki se od vere dajo vplivati, vera brez dvoma oplemeniti, četudi ohranijo na sebi kake človeške slabosti. Na primer fantje, ki v cerkev radi hodijo, ne iz gole navade, ki gredo večkrat k spovedi, brez dvoma niso pijanci, razgrajachi in pretepači, ampak dobri, blagi fantje. — Iz kakih divjakov je vera že naredila poštenjake! Cele narode je kultivirala. In koliko! Celo evropsko kulturo lahko imenujemo krščansko, — četudi A. P. odreka krščanstvu vsako trohico dobrega, — krščansko pravim — do zadnjega časa. Kultura materializma, manonizma, nemoralnosti, moderna kultura, kultura napol golih žensk in otrok, — ne, ta pa ni krščanska! To ni kultura duha, ampak kultura mesa.

Poglejte pa ljudi, ki se dajo s krščanstvom popolnoma prešiniti in prekvasiti! Na njih vidimo, kake krasne cvetove je zmožno roditi in

v z g o j i t i k r š č a n s t v o. Vzemite najprej eno usmiljeno sestro! Liberalni zdravniki so mi že zatrjevali, da za bolniško postrežbo boljših ni, ker plačani ljudje nikdar ne naredo tega, kar tisti, ki delajo iz višjih motivov. Poglejte, kako jih cenijo Srbi! Srbski zdravniki jih hočejo imeti povsod. Tri velike naselbine imajo že v Belem gradu in četrta se pripravlja. Protestantски zdravnik dr. Munthe pa piše o njih takole — najrajši bi citiral izvirno, a da ne bo preveč nemščine, bodi prevedeno: »Imel sem mnogo prilike, opazovati delovanje nun. Brez dvoma so imele tudi svoje napake. Večkrat so pomočile svoje roke v blagoslovljeno vodo kakor v karbolno kislino, ki je bila takrat univerzalno sredstvo v kirurški zavodih. Toda njih misli so bile snežnobe, njih srca čista. Vse svoje življenje so posvetile delu; za plačilo pa so si izvolile, da smejo moliti za svoje oskrbovance. Celo najtrdovratnejši sovražniki si niso upali, njih požrtvovalne gorečnosti in neskončne potrpežljivosti tajiti ali zmanjševati. Reči smem, da so bile vedno vedre volje in prijazne, skoro razigrane in nedolžnim šalām ne nedostopne. In prijetno je bilo opazovati, kako so znale svojo veselost prenašati tudi na druge. Bile so tudi strpne. Vernim kakor nevernim bolnikom so stregle enako. Oziroma: nevernim so posvečale še večjo skrb, ker so imele do njih več sočutja. Celo njih kletve in rohnenje ni moglo zmanjšati njih dobrote in prijaznosti.«

Vidite, dobri gospod A. P., taka je nepri-
stranska sodba poštenega človeka o tistih, ki pridno v cerkev hodijo. Tak je vpliv vere na tiste, ki se od nje vplivati da d ó.

Te dneve je pripotoval do mene neki boljši delavec, livar, iz Ljubljane. Peš je pretolkel celo dolgo

pot od Ljubljane do Essena. »Ali imate kaj denarja?«
»Nič.« »Kako ste se pa preživili?« »Od samostana do samostana. Povsod sem dobil jesti. O, zdaj vem ceniti samostane! Časih sem tudi jaz že rekel, da jih je preveč, a zdaj vem, za kaj so dobri.« In po samostanih prebivajo največji pobožnjaki, — A. P. bi rekel: »najbolj pokvarjene duše« ...

Krščanska dobrodelnost (Caritas), znak resničnega krščanstva, je na Nemškem čudovito razvita. Imate celo debelo knjigo, kjer so naštetna vsa dobrodelna društva, ustanove in naprave. Da navedem samo eno številko: Münsterska škofija, v kateri biva večji del naših rojakov, šteje pa 1,800.000 duš, ima nič manj ko 155 katoliških ali župnijskih bólnic, ne malih, ampak velikih, med katerima sta tudi že omenjeni dve v Hambornu. Te bolnice so deloma tudi hiralnice. Bolniki se tu ne odganjajo še napol bolni iz hiše, kakor se je moralo goditi v ljubljanski bolnici, ker ni bilo prostora za druge, ampak ostanejo lahko notri, dokler hočejo. — Na Slovenskem je pa dobrodelnost razmeroma še slabo razvita. Prvič manjka denarja. Tisti, ki imajo, ne dajo; tisti, ki veliko nimajo, tudi veliko dati ne morejo. Manjka pa tudi še smisla za dobrodelnost. Na neki poziv društva »Dobrodelnost« na vse merodajne kroge, naj se snujejo po vsej deželi hiralnice, ki so pri nas najpotrebnejša naprava, ni bilo nobenega odziva. Tu manjka še dejanske ljubezni do bližnjega. Preveč stojimo še na stališču, da naj si vsak pomaga, kakor si more. Dočim bi človeška družba morala biti urejena tako, da kdor si sam res ne more pomagati, mu pomaga družba. Kajti zemeljski darovi so od Boga dani za to, da jih imajo za uživanje vsi, ne samo zdravi in krepki. Po dejanski ljubezni se posebno vidi, koliko je v nas pristno krščanskega duha.

A pogledjte še druge, ki jih vodi duh božji, kako visoko jih dvigne, ne samo ženske, tudi moške! Pogledjte si, recimo, misijonarje! Mladi ljudje, stari po dobrih dvajset let, v cvetu življenja, ki se jim doma svet smehlja, — zapustijo vse, kar jim je dragega: domovino, starše in vse domače — morda za zmerom in se posvete v daljnem tujem svetu popolnoma tujim ljudem! Jaz, ki sem star in ki lahko vsak čas skočim domu, pa me še večkrat obide domotožje, vem ceniti, kaka neizmerna žrtev je to! Vzemite očeta gobavcev, patra Damijana Dewestra, ki je blizu štiri-deset let živel na otoku Molokai med samimi gobavci, bil njih učenik, vodnik, zdravnik, sodnik in tolažnik, dokler ni sam našel bolezni od njih in med njimi umrl. Ves kulturni svet ga je ob smrti slavil kot izrednega junaka. Res, taki junaki žrtve ljubezni do bližnjega, so vredni večje časti kakor oni, ki jih svet navedno slavi: pesniki, umetniki, državniki ali vojskovodje. Svet proslavlja le talente. Cena človekova in njegova veličina pa ne obstoji toliko v talentu, kakor v žrtvi. Kolikor kdo od svojega sebi odtegne in drugim da, toliko je resnično hvale vreden. Talent ni nobena zasluga. S čimer pa nočem reči, da ne imejmo svojih velmož v časti. In krščanskih junakov, žrtev ljubezni, ki so dali vse za bližnjega, koliko jih šteje cerkev! Milijone! Vsi veliki junaki krščanstva, svetniki, so bili veliki v žrtvovanju, so se odpovedali vsem ugodnostim življenja, denarju, časti, tudi domačim in samim sebi, živeli in umrli za druge, za najbednejše — brez kakega plačila in tudi brez želje po kaki hvali in časti. Poleg teh najvišjih vzornikov pa še koliko svetih, plemenitih mož, ki sicer niso zapisani med svetniki! Neštete milijone!

Samo dveh velikih krščanskih vzornikov naj še omenim imenoma. Prvi je mož, ki se ves — nepokvar-

jeni — moderni svet, bodi katoliški, bodi nekatoliški, navdušuje za njega. To je vsem znani Frančišek Asiški. Kako velika je literatura o njem v vseh jezikih! Vse ga občuduje v njegovi preprostosti, njegovi ljubezni do narave, do živali, do ljudi, do uboštva, do trpljenja in v njegovi veselosti. Vzor človeka! Zakaj? Zato, ker se je dal od duha krščanstva popolnoma obvladati, ker je upodobil na sebi evangelij Kristusov, kolikor ga človek sploh more. — Manj znan izvencerkvenim krogom je njegov soimenjak Frančišek Saleški. Kako je bil to plemenit, fin in ljubezniv mož! Človek brez graje in brez madeža, plemenitost in dobrotā sama. Prava podoba Jezusa Kristusa, so rekli njegovi vrstniki. Če bereš njegove spise, je kakor bi poslušal sladko muziko ali kakor bi te »z medom mazal«. Za vse ima lepo besedo, vsako napako zna na dobro obrniti, vsako hudobijo oprostiti, za najvčje grešnike ima največjo tolažbo. Nebeško lepa je njegova beseda, ki jo je izrekel nekemu nasprotniku (torej tudi on je imel nasprotnike): »Če mi eno oko izderete, vas bom z drugim še vedno prijazno pogledal.« — Ko bi on pisal namesto mene tole knjižico, bi gotovo namen dosegel. On bi znal tako povedati, da bi se mu ne mogli ustavljati. Jaz imam pa le dobro voljo, slog pa trd, kvedrast kakor Martina Krpana škornji. Imejte z menoj potrpljenje! Saj sem rekel, da se narava še z burkljami ne da izgnati.

Vidite, dragi moji, take junake dela krščanstvo! In sam o krščanstvo! Take cvetove ljubezni, požrtvovalnosti in vseh kreposti požene, — če solnce vere z vso močjo sije na duše. Samo krščanstvo. Ali mi morete imenovati kak filozofski sistem, kako napravo, kako ustanovo, karkoli, kar bi bilo rodilo take sadove kakor krščanstvo? Človeka, to najhujšo zver

— das Schrecklichste der Schrecken* — je krščanstvo tako ukrotilo, ogladilo, požlahnilo in dvignilo, kakor nobena stvar na svetu. Vsaka vera, če ni prav izkvarjena, bolj ali manj blaži; budhizem seveda tudi. A nobena tako, kakor naša. Iz zverine, iz satana, je zmožna napraviti angela. Seveda, če more razviti svoj vpliv nanj. Da je kljub krščanstvu na svetu še toliko zverinstva, še toliko satanstva, je vzrok ta, ker krščanstvo nima zadostnega vpliva ali na svet sploh ali na posameznega človeka. Solnce ima čudovito moč; vse življenje na svetu prihaja od njega. Če ga pa zakrivajo oblaki, svoje blagodejne moči na zemlji ne more pokazati. Kljub solncu na nebu narava spi in ljudje zmrzujejo. Ali boste zaradi tega rekli, da je solnce zanič? Res, da ima cerkvena zgodovina tudi temne stvari, v katerih je kljub božjemu duhu, ki je vladal v nji, prevladovala človeška grešnost — saj pravi Bousset, da se najvišja ideja pokvari, brž ko je postavljena na zemljo — a če pogledamo vse lepo, dobro, plemenito in vzvišeno, kar je na zemlji rodila, se s katoliško cerkvijo ne more meriti na svetu nobena stvar! Največja kulturna in karitativna institucija sveta! Če so pa sadiji vere, tam, kjer se morejo razviti, dobri, potem mora brez dvoma tudi tisto, kar jih rodi, to je vera, biti dobra.

Ime dr. Hinkoviča se je po vojni mnogokrat čitalo po listih. Kako vlogo je igral, mi ni znano. Minulega avgusta je v Zagrebu umrl. Rodom je bil židovskega pokolenja. Krstiti se je dal ob poroki. Stal je dolgo v vrstah svobodomiselstva in protivnikov

* Vseh strahot strahota.

cerkve. Nato se je mnogo pečal s spiritizmom in izdajal na Sušaku spiritistično glasilo »Novo svijetlo«. Lani mu je umrla soproga. Pred smrtjo je lepo pripravljena prejela zakramente. Hinkovič je bil ob tem prizoru vidno ganjen. Izjavil je: »To je čudež božje milosti in početek mojega spreobrnjenja.« Zaprošil je župnika dr. Beluhana, naj ga poučuje v veri. Treba je bilo odstraniti mnogo težav, dvomov in predsodkov, kajti mož ni poznal dosti ne židovstva, ne krščanstva, kakor je sam priznal. »Kdor me reši mojih dvomov, bo moj največji prijatelj.« Tako je govoril. »Pregledal sem vse modroslovne sestave, pa me niso zadovoljili. Pristopil sem nato k spiritistom, a tudi tu nisem našel miru.« — Težave pri pouku mu je delal nauk o sveti Trojici, prav tako Jezusovo vstajenje. »Kadar se prepričam, da je Jezus od mrtvih vstal, mi bo vse lahko verovati,« je zatrjeval. Čital je deset dni neko primerno knjigo. Milost božja ga je razsvetlila. Zaklical je župniku: »Priznam, da je Jezus Kristus sin božji, da je umrl na križu in da je tretji dan od mrtvih vstal. Hočem se spovedati.« Čez dva dneva je z iskreno pobožnostjo prejel sv. obhajilo. To je bilo še v njegovih zdravih dneh. Ko mu je čez nekaj časa župnik prinesel neko knjigo: »Izpoved svetega Avgušтина,« jo je brž prečital, hkrati pa zaklical: »Zakaj že poprej nisem spoznal krščanske resnice!« — Kmalu se je začela v njem razvijati huda bolezen, rak. Pri polni zavesti in res pobožno je prejel zakramente za umirajoče. Po dveh dneh je bil v večnosti.

Torej!

Dalje, mnogo dalje, kakor sem mislil, se mi je raztegnilo to razpravljanje o veri. Beseda da besedo in misel sproži novo misel. In ker je vera ter to, kar je

ž njo v zvezi, brez dvoma glavni vzrok, da se nam računi ne ujemajo, — je bilo potrebno, ako hočemo priti do kakega sporazuma, vsaj v glavnih potezah osvetliti to kardinalno točko, okoli katere se suče naša pravda. Na dnu vsakega vprašanja leži versko vprašanje, pravi Goethe. Dokler torej tega vprašanja vsaj za silo ne rešimo, bo vedna vojska.

Vera ni klerikalizem in klerikalizem ni vera (sama po sebi). V tem oziru vera s politiko res nima nič opraviti! Pod imenom klerikalizma vero rušiti, ni pošteno. Kdor vero prav pozna, jo tudi ceni, kakor zasluži. Vera kot ustanova božja je noli me tangere — nedotakljiva. Kolikor je pa pri tem človeškega, je izrodek človeške slabosti. Izrodki verskega življenja se smejo kritikovati, — pravično seveda.

Vprašam pa: Ako ljudstvu vero vzamete, ali le oslabite, kaj mu boste dali mesto tega? Ali menite, da bo izobrazba to nadomestila, kar bo ljudstvo z vero zgubilo? Čim manj bodo imeli opraviti duhovniki, tem več bodo imeli opraviti orožniki. A. P. pravi, da »cerkve niso več tribunali dekaloga, ta posel jim je prevzelo višje deželno sodišče.« Komu pa mora sodišče dekalog v spomin klicati? Samó tistim, ki ga v cerkvi nočejo poslušati. Kdo ima opraviti z orožniki in kdo sedi po ječah: tisti, ki po veri živi, ali tisti, ki ne živi?! Nekdo je vprašal, zakaj je po ječah toliko več moških kakor žensk. Zato, je bil odgovor, ker je po cerkvah toliko več žensk kakor moških. Čujte gospod A. P.! — Sveti župnik Vianej pa, ki se je tudi ves žrtvoval za druge, skoro 40 let vsak dan po 16 ur spovedoval, včasih pa tudi v svoji preprostosti kako prav krepko povedal, je rekel: »Pustite kako župnijo deset let brez duhovnika, vam bodo živali molili.« Res, vzemite ljudstvu duhovnike in ž njimi vero, boste videli, kako bo!...

Boljševiška Rusija nam to že kaže, dasi vera tam še davno ni docela zatrta.

Človeku, ki se mu dobro godi, je vero dosti lahko pogrešati. A človek, ki živi v sami revii in bedi, vzemite mu vero — kaj še ima? Vzeli ste mu zadnje upanje in zadnjo tolažbo... A če je ta tolažba prazna, vzemite mu še to in pahnite ga v obup!... Pa ne, ta tolažba ni prazna! S samozavestjo govorimo s svetim Pavlom: Scio, cui credidi! Vem, komu verujem! In prepričan sem, da bo to moje upanje sijajno upravičil.

»Sicer pa malo vere še vsak ima.« Tako smo slišali. In če jo ima vsaj malo, naj bo samo *d o s l e d e n*, pa bo imel *v s o*! In res, hvala Bogu, ob smrtni uri še skoro vsak prizna, da veruje. Kar je pa res na zadnjo uro, je res zmerom. Kaka zamuda, ako kdo šele zadnje momente življenja — ako ima čas — pride do polnega spoznanja! Živeti celo življenje samo za nekaj, kar je z življenjem minulo, a začeti živeti šele zadnje dni za nekaj, kar sega v neskončno daljavo — recite, če to ni velika zmeta?!... Še večja zmeta pa seveda, če to spoznanje pride šele, ko mu posveti v oči — večna luč.

Nazadnje bi samo še vprašal, če res *mala*, *uboga Slovenija*, ki ima sama s seboj dosti opraviti, *nima stokrat nujnejšega*, kakor da maje stebre božjega kraljestva, ki jih mnogo močnejši niso omajali!... Ali res *nimate drugih bolečin*, kakor to, da ljudstvo še Boga moli?!...

Vse to, o čemer sem jaz tu nekoliko obširneje govoril, je povedal kratko in izvrstno velespoštovani gosp. ban savske banovine, dr. Šilović, ob svojem posetu v Djakovem. Poznam Šilovića. Ogledal sem si njegovo vzorno delujočo »Zaščito« v Zagrebu in videl sem ga moliti v cerkvi. Ta dan pa je govoril takole:

»Cerkvena in svetna oblast sta dve veji istega debla. Obe sta božjega izvora. Gospod Bog je že od samega začetka razdelil oblast v duhovno in svetno. Dokler sta delali složno, sta napredovali obe organizaciji: cerkev in država. Tisti trenutek, ko sta se razšli, je bilo to na duševno in telesno škodo naroda. Ni treba, da Vam starejšim kličem v spomin sedmo desetletje prejšnjega stoletja, ko je liberalizem zagrabil državno, kulturno in socialno življenje v Evropi. Kmalu je bilo jasno, kako razruševalno je vplivalo tako zvano svobodnjaštvo ne samo na človeško dušo, temveč tudi na ljudsko blagostanje. Narod se je zato vrnil k naravnemu prepričanju, da morata duhovna in svetna oblast ljudstvo voditi vzajemno do večnega blaženstva.«

»Ban Šilović,« — je nadaljeval o osebi gospod ban -- »je spoštoval te ideje od svoje mladosti do svoje starosti. Prešle so mu v meso in kri z materinim mlekom. Imel sem mater, kmetico, nepismeno, a izredno nadarjeno in verno, kakor more biti le naš kmet. Od nje sem se več naučil, kot od učenjakov in modrijanov Platona in Aristotela, Kanta, Schopenhauera in Stirnerja. (Istina, gospod ban, in še marsikdo drug tudi!) Vero, ki sem jo dobil od matere, sem čuval vse življenje. Svojega verskega mišljenja nisem nikdar skrival in vselej sem padel pred Gospodom na kolena v dokaz svoje brezpogojne pokorščine napram Njemu. Hotel sem pokazati svetu, da lažejo oni, ki trdijo, da izobražen človek ne more biti veren. Javno sem klečal in klečim pred Bogom — in kdo je, ki bi se upal trditi, da nisem izobražen? Danes žal napolizobraženci zapeljujejo naš narod, da bi se odrekel veri. Kakor hitro kdo dovrši par razredov srednje šole, že hoče, da se v imenu

neke kulture odreče veri. Toda brez vere naš narod ne more biti srečen in vsak pravi patrijot mora delati na to, da se vera narodu ohrani. Zakaj, ako ne bo vere, nekega dne vsi orožniki ne bodo mogli vzdržati reda in obvarovati narodovega premoženja. Kaj zapušča duši človek, ki je drugemu vzel vero? Samo zlo. Kdor narodu izpodkopa vero, je njegov sovražnik.«

Bodi dodana temu še krepka beseda liberalnega (freisinnig) člankarja v »Neues Wiener Journal«, dr. Wengrafa — v izvirniku, ker se težko točno posloveni:

»Jede antireligiöse Propaganda scheint mir ein Verbrechen... Ich finde sie unsittlich und verabscheuenswert. Nicht aus Glaubeneifer, sondern aus der einfachen, in langer Lebenserfahrung gewonnenen Erkenntnis, daß ein religiöser Mensch unter sonst gleichen Verhältnissen glücklicher ist als ein areligiöser. Religiöse Menschen seelisch zu entwurzeln, ist ein schändliches Verbrechen; noch schändlicher aber ist es, Menschen von schwankender Seelenbeschaffenheit, denen ihr überlieferter Glaube immerhin noch als Stütze dient, dieser Stütze zu berauben und sie haltlos in die Welt torkeln zu lassen. Ihr Freidenker, mit eurer großmüuligen Wissenschaft, was gebt ihr diesen Armen als Ersatz für das, was ihr ihnen raubt? Sollen sie beim »Urnebel« oder bei der »ewigen Materie« den Trost und die Erhebung suchen, die sie bisher bei ihrem Gott, in ihrer Kirche, vielleicht vor einem Heiligenbild gefunden haben? Statt des lieben Gottes.. gebt ihr ihnen eine von den vielen wissenschaftlichen Hypothesen, bei denen sich jeder denken kann, was ihm einfällt. Es hat niemand das Recht, einem anderen das schützende Obdach zu nehmen, wenn er ihm kein

besseres, schöneres Haus bieten kann. Eine Propaganda des Unglaubens ist daher unerträglich.«

**Pustite torej narodu zabóga vero!
Katoličani po tej svoji veri ne delajmo nečasti!**

Čiste vode!

Še v eni stvari se ne razumemo dobro. Zato je treba tudi v tej jasne besede. To je **narodnost**. Doteknili smo se je že, a treba ji je bolj živo v oči pogledati, da se bomo prav umeli.

Jaz, ki sem že kot bogoslovec prepotoval vso slovensko zemljo, ki sem jo potem premeril od enega konca do drugega ne vem kolikokrat, da poznam vsak kot na Slovenskem, jaz, ki sem po vojni, ko je bila Slovenija tako strašno obsekana, od žalosti zbolel, in ki še zdaj vsak dan z bridkostjo mislim na od nas odtrgane rojake, — se ne bojim tudi svoje misli o narodnosti brez ovinkov povedati. Natočil Vam bom čiste vode. Saj morda veste, da jaz točim samo vodo.

Povedal bom isto, kar je nekdam Mahnič, — samo na malo drug način. Mahnič je bil bister mislec in filozofsko temeljito izobražen. Imel pa je v svojem značaju nekaj rezkega, skoro bi rekel trpkega, kar se mu je odražalo tudi na obrazu. Povedal je resnico brezobzirno. Ostrina njegove logike je rezala kar v meso. Nas, ki smo bili ž njim, je to užigalo in dvigalo, da smo kar poskakovali; one, ki se niso mogli ž njim strinjati, je pa odbijalo. S tem se je ustvarila med nami »ločitev duhov«. A ta ločitev je bila taka, da se je odprl med nami neprestopen prepad. Vse mostove je voda odnesla. — Jaz pa nisem nikak filozof. Vpra-

šujem samo, kaj pravi zdrava pamet. Tudi ne želim žaliti čuvstev nikogar. A resnice ne morem prikrivati.

Najprej rečem to: Vsa čast vsem, ki se navdušujejo za narod in domovino! Ni mi treba poudarjati, da je bila ljubezen do domovine vedno krepost. — Treba je imeti o tem samo prave pojme. Čiste vode!

Pred vojno se je veliko pisalo o »absolutni narodnosti«. Nas pa, ki absolutne narodnosti nismo mogli priznavati, so proglašali za »brezdomovince«. Govorjenje o »absolutni narodnosti« je sicer utihnilo; a narodnost, se zdi, je nekaterim še vedno absolutna. Kaj pravimo na to? Veste, kaj? Absolutna narodnost je absolutna neumnost. Prosim, nikar se ne zgražajte! Potrpite malo! To je sicer trdo rečeno. A resnica je. In resnica se sme in se mora zapisati. Kaj se pravi absoluten? Absoluten je: od nikogar odvisen, najbolj vzvišen; najvišji ideal. To pa je edino Bog. Absolutna narodnost pomeni torej: narodnost obožavati. Obožavanje je pa isto, kar malikovanje. Ta beseda Mahničeva je vzbudila takrat veliko zgražanja. Vprašajte pa logiko, če ni prav povedal!...

Ali je narodnost res absolutna?

Prosim, premislite mirno, če je to res najvišje na zemlji, kak jezik človek govori! Ali ni človekov z n a č a j več, mnogo več, kakor njegov jezik? Ne vpraša se toliko po tem, kako govoriš, ampak k a k š e n s i. Dober človek je dober, naj govori katerikoli jezik; falot je pa falot, noben jezik ga ne poboljša. Z jezikom samo izražamo svojo notranjost, ki je pri človeku bistvena. Če bi bila narodnost prvo in najvišje pri človeku, potem bi bili vsi, ki niso iste narodnosti, manj vredni, — massa damnata.

In tako misli, tako dela absolutna narodnost! Pre-tirani nacionalizem prezira druge narodnosti, napravlja med narodi zdražbe, sovraštva, zatiranja,

vojne, sužnost. Absolutna narodnost je smrt malih narodov. Če ne smrt, pa vsaj njih suženjstvo in mučeništvo. Saj vendar vidite, kaj se z našimi ljudmi, ki so onstran naših meja, godi! Massa damnata... Žrtve absolutnega nacionalizma. Ali Vam je to prav? Kako pak! Pa zakaj ne? Baš zato ne, ker narodnost ni absolutna, marveč nekaj relativnega. Vsak jezik je dober in vsak narod ima pravico do življenja. Ne italijanski in nemški narod zatirata Slovence, ampak italijanski in nemški nacionalizem. Med Nemci in Italijani je mnogo dobrih, prav dobrih ljudi, ki ne mislijo na nobeno potujčevanje in zatiranje, ki jim ni za nobeno revanšo. Lahko rečem, da večina Nemcev, med katerimi prebivam, ne misli na nobeno revanšo nasproti Franciji; pametni ljudje hočejo mir in nič kot mir. Zdražbe delajo samo hujskači, prenapeti nacionalisti. Ti terorizirajo druge in obvladujejo javno mnenje. V tem oziru je nacionalizem res nekaka moderna herezija. Nacionalizem in kapitalizem sta dve veliki bolezni sedanjega dobe, na katerih človeštvo trpi, krvavi. Ta dva sta povzročila svetovno vojno, pomorila 20 milijonov ljudi. Ali je ideja, ki napravlja toliko zla, prava in zdrava? Ali je zdrava posebno za male narode, ki so ob tej ideji vedno pasivni?!

Seveda bi bilo treba to zmotno idejo pobijati predvsem pri velikih narodih. Če mali narodi narodno idejo močno gojijo — v pravih mejah seveda — je to umljivo in potrebno, da sebe pri življenju ohranijo. A kaj je treba tak nacionalizem uganjati velikim narodom, ki imajo v narodnem oziru vsega v izobilju?! Foerster Nemcem v svoji reviji »Die Menschheit« temeljito izprašuje vest v tem oziru in

jim brez strahu očita njih vojne grozote. Pa tudi ugledna katoliška revija »Allgemeine Rundschau« (München) zastopa isto stališče in neizprosno zahteva popolno narodno pravičnost. Izdala je posebno »belgijsko« število, v kateri našteva vsa nemška hudo delstva za časa vojne v Belgiji in zahteva, da jih Nemci priznajo. Ker dokler jih ne priznajo, je sporazum nemogoč. Popolnoma v istem smislu delajo pacifisti. Z voditeljem nemškega pacifizma, P. Stratmannom, sem v zvezi; obiskal sem ga nedavno v Berlinu.

Tudi jaz sem bil pred svojim odhodom v Nemčijo — dasi absolutne narodnosti nikdar nisem mogel priznavati — odkrito povem: v tem oziru omejen, ozkega obzorja in tesnega srca. Videl sem samo Slovenijo in Jugoslavijo, in še ostale Slovane; druge narode pa čeprav zlomek vzame! Ko sem pa prišel v Nemčijo in videl tam toliko dobrih ljudi, sem si rekel: Ali naj te ljudi grdo gledam zato, ker govorijo drugače, kakor govorimo pri nas! Nekaj časa sem se še boril sam s seboj, a potem je pamet srce premagala in povedati moram, da sem jih vzljubil. Ne zato, ker so Nemci, ampak premda so Nemci. Ali mar to ni prav? Potem bi pa tudi ne bilo prav, če je Prešeren pel:

Da smo očeta enega sinovi,

ljudje vsi bratje, bratje vsi narodi?

Ali ni ideja o bratstvu vseh narodov mnogo bolj vzvišena od one, ki pridiguje in podžiga sovraštva med narodi in napravlja krvave vojne? To še ni kozmopolitizem. Ideja o bratstvu vseh narodov pa ljubezen do lastnega naroda se dasta prav dobro združevati. Treba je imeti le dosti široko srce, pa gre vse vanj.

Ko bi bili nemški katoličani absolutni nacionalisti, ali bi se našim rojakom med njimi tako godilo.

kakor se jim godi? Ali bi se nemški duhovniki učili našim rojakom na ljubo slovenščine? In ne samo naučili so se je, ampak se s posebno ljubeznijo pečajo z našimi ljudmi in s skrajno požrtvovalnostjo skrbijo zanje. Povem Vam, da bi naši ljudje komaj še vedeli, da so Slovenci, ko bi jim ne bili nemški duhovniki neprestano govorili »Vi ste Slovenci in Slovenci morate ostati!« Pokojni župnik Köster je ob procesijah in ob vsaki slovesni priliki izobesil iz svojega stanovanja dolgo slovensko zastavo, znal več slovenskih pesmi, kakor jih znam jaz, ki jih znam mnogo, izdal celo tri male slovenske pesmarice, iz katerih so naši ljudje prepevali, in sam je najrajši pel: »Slovenec sem, Slovenec sem, tako je mati djala...« (!) Prepotoval je vso slovensko zemljo, poznal vsak kot na Slovenskem in v Celju in Mariboru se je kregal z natarkarji, zakaj da ne govorijo slovensko. Podobno pa delajo tudi drugi še živeči nemški duhovniki, ki slovensko znajo. Otroke učijo slovensko brati, peti in moliti. Vikar Tensundern ves živi in gori za Slovenijo in Slovence; v svojih govorih pred našimi ljudmi nikoli ne pravi drugače kakor: »Mi Slovenci.« Rektor Hegenkötter je sama skrbljivost in dobrotljivost do Slovencev. Dva se učita slovenščine še zdaj, ko naši nemško že znajo, na ljubo peščici ljudi, ki jih imajo v društvu. — Poljsko pa zna govoriti tukaj najmanj sto nemških duhovnikov. In dasi tudi Poljaki že znajo nemško, vendar ti duhovniki še vsako nedeljo pridigajo poljsko — kakor sam na svoja ušesa večkrat slišim — in vodijo poljska društva. Moj prijatelj župnik Sondermann zna slovensko, poljsko in češko.

Kaj pravite na to? Če to ni lepo! Ali bi pa ti možje to storili, ko bi bili pristaši absolutnega nacionalizma? ...

Zato so pa naši ljudje tukaj še precej narodno zavedni. Namreč oni, ki so organizirani. Neorganizirani pa so odmrli kakor veri tako narodu. A ko sem jaz prišel sem, so bili še zelo avstrijskega duha. Duhovniki so ustanavljali katoliška slovenska društva; društva pa, ki so jih ustanavljali ljudje sami, so bila pa vsa »österreichisch«. Jaz sem ljudem brez vseh narodnih tirad mirno razložil: Ljubi moji, kaj hočete? Avstrije za nas več ni. Jugoslavija je tu. Morate se ž njo sprijazniti. In o Srbih, kateri pri njih resnično niso bili dobro zapisani, sem jim pojasnil, kako in kaj je ž njimi. Vsaka mlada država ima svoje otroške bolezni. Če ni še vse, kakor bi imelo biti, vzroki so ti in ti. Pa upajmo, da bo vedno bolje. — In danes so naši ljudje že dobri Jugoslovani.

Še eno ad vocem »brezdomovinci«! Poznam brezdomovince. Še v žlahti jih imam. Pod Italijanom je še nekaj duhovnikov, ki so doma tostran meje. Lahko bi dobili službena mesta tudi tukaj, saj je mnogo praznih, kjer bi se jim boljše godilo. Pa vendar vztrajajo tam. Niti potnega lista ne morejo dobiti, da bi obiskali tukajšnje sorodnike. In vendar ne popustijo svojih mest, ko bi si lahko na bolje prebrali. Zakaj ne? »Ali hočemo ljudi tukaj same pustiti? Kaj bo ubogo ljudstvo počelo brez nas?« To so vam res pravi brezdomovinci — na ljubo svojemu narodu. Mnogi drugi pa, ki so prej zastopali idejo absolutnega nacionalizma in se bili ob svoja narodna prsa, so lepo prestopili k — fašistom, kjer se jim seveda dobro godi... Kdo se ne spomni na znano besedo srbskega patriota:

Sutra čemo videti,
ko je vera, ko je nevera;
nevera ti sedi uz koleno...

Pravi nacionalizem — kakor sem že povedal — je svojo domovino ljubiti in jo seveda tudi brantiti. Pa ljubiti ne samo zemljo, ampak zlasti ljudi na tej zemlji, svoje rojake, in jim dobro storiti, kolikor največ mogoče. Skrbeti, da bodo ljudje živeli v miru in slogi, da bo narod mogel živeti gmotno dobro in moralno visoko.

Tale moja knjižica, smem reči, je eminentno narodno delo. Kdor pa slogo ruši in dela prepir med brati, dela skrajno nenarodno. Vsa Slovenija bi bila lahko ena velika družina. Potem bi bil narod močan in bi imel tudi močnejšo odporno silo. To doseči — bi bilo najlepše narodno delo.

Toda — mi utegnete ugovarjati — mi hočemo, da bi bila ne samo Slovenija, ampak vsa Jugoslavija ena velika družina. — To bi bilo seveda od sile lepo. Visok ideal. A življenje nas uči, da so ideali težko dosegljivi. Če še Slovenci med seboj ne moremo biti eno, kako naj bomo popolnoma eno z drugimi, s katerimi smo bili ločeni skoro celo tisočletje? Naj se le dela za kar mogočo popolno enotnost, a — brez sile! Razvoj mora biti naraven. Saj veste, da prisiljena reč — razen zelja — ni dobra. Ljubezen se pa da najmanj prisiliti. V naravi se vse polagoma razvija; narava ne dela skokov. In človek je tudi del narave.

Najnovejši čas se čujejo celó posamezni glasovi, da moramo Slovenci opustiti svoj jezik, katoličani pa svojo vero, da bomo vsi eno; potem da bo Jugoslavija močna. Kakor da mala Švica ni enotna in ne drži trdno skupaj, premda so v njej združene štiri narodnosti! Ali kakor da Nemčija, ki sta v njej dve konfesiji, ni bila tako močna, da je dala dosti opraviiti skoro vsej Evropi z Ameriko vred! Katera država je sploh jezikovno in versko nemešana? Ali ne vidite, kako blodne so take zahteve?! Država bo močna, če se bodo državljani v njej svobodno razvijali.

Potem jo bodo ljubili in radi jo branili. Sila jim bo pa ljubezen do nje samo zagrenila. Prav bi bilo, ko bi država tako abotno pisanje naravnost zabranila, ker napravlja samo hudo kri. Seveda bi bilo lepo, ko bi imeli en velik jezik. Če bi se to dalo menjati kakor srajca in kožuh! Pa vprašajte naše ljudstvo, če je pripravljeno žrtvovati jezik, ki ga imajo od matere in očeta! Samo sile ne delati! Ne ljudi pod nos dregati! Prostost, svoboda, libertas, liberalizem, živio! Ne samo za nekatere, ampak za vse! — Kar se tiče vere, pa ne rečem drugega: Kdor hoče v pravoslavje, se mora znati dobro postiti; kdor tega ne zna, za pravoslavje ni za rabo. Mi smo pa vsi skupaj slabi postarji, zato ostanimo pri starem! Vsak naj po svoje Boga moli in gleda, kako pride v nebesa!

Glede državotvornosti se je kristjanom, oziroma katoličanom od nekdanj očitalo, da niso dobri patriotje. Farizeji so Jezusa lovili v besedi, kažoč na davčni denar, če se sme cesarju plačevati ali ne. On pa je z nebeško modrostjo presekal zanko, ki so mu jo nastavili. In zopet so kričali pred Pilatom: Če tega ne obsodiš, nisi cesarjev prijatelj! Prve kristjane so morili pod pretvezo, da niso cesarju vdani. In tako do današnjih časov. V Nemčiji so bili pred vojno katoličani državljani druge vrste. Zdaj pa vlada popolna enakopravnost.

Jaz bi rad zaklical državnikom vsega sveta: Imejte vendar pamet in vladajte tako, da bodo državljani zadovoljni, pa boste imeli vdane državljane! Občudujem nes-pamet teh mogočnih gospodov, ki hočejo doseči vse s silo in zgrda. Potem pa ti ljudje zahtevajo patriotizem, vdanost, ljubezen! Svet se res vlada »po božji previdnosti in človeški neumnosti«! Ljubezen se še nikdar ni dala s palico vtepti. Sila rodi le odpor, protisilo. Odtod nezadovoljnost, nemiri, upori, vojne.

Avstrija z vsem svojim umetno gojenim patriotizmom — »s habsburškim bo tronom vedno sreča trdna Avstrije« — ni mogla narodov obdržati na uzdi. Ko bi bila pravična, bi še danes stala. *Justitia est fundamentum regnorum*, je imela sicer zapisano z debelimi črkami na zidu, in s svojim razpadom je dokazala, da je to — res. Nemčija, bolje rečeno Prusija, si je napravila vse simpatije v Alzaciji-Loreni, ker je postopala ž njimi preveč po prusko, da so jo prebivalci, četudi Nemci, začeli mrziti. V Belgiji je med Flamci gibanje za odpad, če jim Valonci ne priznajo pravice. Švica pa je čisto mirna, ker vsi državljani uživajo enake pravice.

Samo še tole moram vprašati: Kako vendar to, da socialisti — da ne govorim o komunistih! — smejo biti internacionalni in anacionalni? Zakaj se očita samo katoličanom, ki so nacionalni, da so premalo in da se dajo voditi od svoje internacionale, katoliške cerkve? Saj od socialistov še enega podpisa za Jugoslavijo ni bilo mogoče dobiti! In na Koroškem so slovenski socialisti glasovali za Nemško Avstrijo. Ali pa smo kdaj brali, da se jim je to kaj očitalo? O, kaj še! Ti imajo privilegij biti kozmopoliti. In klerikalci? Kdo je več storil za Jugoslavijo kakor Krek, Korošec in škof Jeglič? Ko sem to gledal, sem si mislil: Tega jim pa vendar nobeden ne bo mogel pozabiti! — Tako sem star, pa sem še tako neumen! Ko sem sam na svoji koži že neštetokrat skušal, kako svet plačuje! Pričakuj od sveta hvaležnosti! Dobil boš namesto ribe škorpijona. *Der Mohr hat seine Schuldigkeit getan, der Mohr kann gehen**! — Pomanjkanje srčne olike ...

Ne da bi očital, to navajam. A konstatirati smem resnico.

---

* Zamorec je opravil svojo dolžnost, zamorec lahko gre!

Narod, domovina, država — lepe reči, visoki ideali. Toda ozko srce ima, kdor poleg teh ne dobi v njem prostora še za druge ideale. Razširite svoja srca, pa Vam bo mogoče objeti v njem svoj narod, ves svet in Boga! Vera, vdanost do cerkve, vernika niti najmanj ne ovira, da bi bil zato kaj manj patriot, kaj slabši državljan. Država je za ta svet, vera za onega. Kake kolizije med njima ni prav nič treba. Kolizijo napravljajo le nerodni ljudje brez potrebe. Če pa nastane brez potrebe kolizija, potem naj, kdor ima kaj vere, presodi, ali naj se to, kar je večno, umakne temu, kar je časno, ali narobe!... Kdor zna malce matematike, lahko preračuni, koliko je 50, 70 ali 80 proti ∞ ... Ni čudno, če se na verskem prepričanju zlomijo vsa kopja in zdrobijo vse verige. Kjer gre za eno celo večnost, mora vse odnehati. Tudi danes bi mi, ko bi bilo treba, za vero s ponosom šli v ječo...

Zakaj se streljamo?

Zakaj se streljamo? Tako so se vpraševali vojaki to- in onstran strelskih jarkov. Saj sami ne vemo, zakaj. Kaj sem ti pa jaz žalega storil, da me streljaš? je lahko vprašal vsak vojak svojega nasprotnika. — Mi bi mu odgovorili: Drugi so ga nahujskali nate, zato misli, da te mora ubiti...

In zakaj se prav za prav streljamo, hočem reči: prepiramo in sovražimo Slovenci? Ali vemo, zakaj? Ali smo zaradi tega kaj na boljšem? Pred mnogimi desetletji vsega tega niso nič poznali — ali so bili radi tega kaj na slabšem? Ali nismo vsi Slovenci? In Jugoslovani? In »malo vere tudi vsi še imamo.« Kaj nas vendar loči? Ali

se ne pravdamo mor'biti,
za kar so se nekdanji Abderiti
v sloveči pravdi od oslove sence?...

Zakaj smo se začeli pokati? Zakaj si še danes stojimo sovražno nasproti? Zakaj me oni-le grdo gleda? Kaj sem mu žalega storil? Ali sva se kdaj skregala? Saj ga še ne poznam ne. In vendar gleda v meni svojega nasprotnika? Jaz pa v njem tudi svojega. Zakaj?

Ker se vsa prošlost človeštva zgodovinsko natančno preiskuje, je treba, da tudi v tem vprašanju iščemo virov in preiskujemo, odkod je to med nas prišlo. Potem bomo stvar bolj prav ocenjevali.

Odkod je prišlo?

Če se ne motim, ta stvar ni slovenskega izvora, ampak je zanesena k nam od drugod. To bom skušal dokazati. Gospoda liberalna, poslušajte, če se mi bo posrečilo!

Pred 70, 80 leti Slovenci te vojske niso poznali. Bili so edini, enega duha. Bleiweis je urejeval svoje Novice, Jeran pa svojo Danico. Trenja med njimi ni bilo nikakega. Na kmetih seveda še manj. Kmet je bil veren. Nekateri časih tudi malo robot. Zgodilo se je katerikrat, da je z župnikom prišel navzkriž. A navadno le takrat, če je bilo treba kaj plačevati, recimo farovške hleve na stroške faranov popravljati. Takrat je časih kmetska jeza proti cerkvi izbruhnila. Ko pa je bilo vse plačano, se je spet vse poglelo in fara je bila enega duha. Krščanskega seveda. Inteligenca slovenska je pa takrat skoro vsa prihajala iz kmetjskih hiš. Saj kar se je štel v mestu za kaj »boljšega«, je bilo nemškutarsko. Glejte, še Šukljetov oče, Belokranjec, ko je bival v Ljubljani, je bil »Schukle«. Berite, kaj nam piše iz tistih časov v svojih »Spo-

minih«! — Ta inteligenca pa je prišla na Dunaj in v Gradec na univerzo. Tam je bil v sedmem desetletju minulega stoletja, v dobi Auerspergovega ministrovanja, liberalizem v cvetu. In avstrijski liberalizem je bil posebno hud. To vidimo še danes na njegovem otroku, socialni demokraciji, ki ni nikjer tako strupeno sovražna cerkvi kakor na Dunaju, da meji že na boljševizem. Na Nemškem tega ni. Zakaj pa je na Nemškem verska šola mogoča, v Avstriji pa ni smela biti? Ta liberalizem torej, ki ga je inteligenca prinesla z nemških avstrijskih univerz, smem reči, je avstrijsko-nemškega izvora, ne slovenskega. Otrok ponemčevalnega jožefinizma. Avstrijakantstvo!

Da je ta liberalizem res specifično avstrijski, lahko pokažem še od druge strani. Na Nemškem ga namreč v tem smislu kakor v Avstriji in na Slovenskem ni. Seveda je tudi na Nemškem dosti katoličanov, ki verskih dolžnosti ne izpolnjujejo ali celo nič ne verujejo, a one, ki verujejo in izpolnjujejo, puste pri miru. So res liberalni. Avstrijski liberalizem pa je malenkosten, nagajiv, nestrpen, se vtika v vse (kakor joželinizem: koliko sveč bo gorelo na oltarju), zahteva prostost zase, drugim je pa ne dovoli. Samo par primer! 1. V Nemčiji se vrši katoliški shod lahko v vsakem protestantskem mestu, in sicer z največjim sijajem. Predlani je bil v Magdeburgu, kjer je komaj deset odstotkov katoličanov. Protestantsko mestno zastopstvo je šlo prirediteljem na roko. V Vašem malem, čisto katoliškem Novem mestu se pa pred leti katoliški shod ni smel vršiti na glavnem trgu; zborovalci so se morali stiskati okoli kapiteljske cerkve. (!) Ali se Vam ne zdi čudno, nenaravno, da katoličanom ni nobena beseda bolj zoprna kakor »katoliški«? ... Kaj pravite na to? Razložite nam vendar,

zakaj tako! — 2. Ali da bi. Vi videli, kako na Nemškem hodijo na božjo pot! Kevelar ni najbolj sloveča, a menda najbolj obiskovana božja pot na svetu. Tri četrsti milijona romarjev štejejo na leto. Vsako nedeljo poleti pride mnogo posebnih vlakov. Mesto šteje 9000 ljudi, pa je po cerkvah in cestah taka gneča, da se procesija procesiji komaj izogiba. Vse župnije iz več škofij napravijo vsako leto skupno romanje. Božjepotniki gredo v skupnem slovesnem sprevodu iz domače cerkve na kolodvor, duhovščina v cerkveni obleki, cela tropa ministrantov z mnogimi zastavami, vse ljudstvo poje ali glasno moli rožni venec. Manjše skupine romarjev pa hodijo po deset ur daleč v Kevelar; skoro ves čas glasno moleč in pojoč. A nikdar ni videti ali slišati, da bi se le kdo nad temi prizori spotikal. Na Slovenskem pa ljudje, ki vsako soboto ali nedeljo napravijo izlet v gore — kdo ga jim ne privošči, ko bi le kje kako mašo ujeli*! — taki ljudje — na svoja ušesa sem jih slišal — se spotikajo ob preprosto ljudstvo, katerega edini izlet in oddih je, če gre na božjo pot. — 3. Tudi v daljne kraje, v Rim, Lurd in Sveto deželo radi potujejo nemški katoličani. V Lurdu sem prvič videl in slišal nemške može, kako so celo mašo krepko prepevali. V jubilejnem letu 1925. se je peljal v Rim poseben vlak samih učiteljic. A ko smo šli mi v Lurd, kako norčevanje iz Lurda, lurških čudežev in lurške vode! Če bi bil Lurd samo pobožen šport in nič drugega, bi si smeli katoličani ta šport tako privoščiti, kakor si drugi privoščijo druge športe. — 4. Avstrijski liberalizem ni trpel pokopališča okoli cerkve. Le

---

* V Münchenu je vsako nedeljo na glavnem kolodvoru 5. reci pet svetih maš — od 3.20 do 5.50 zjutraj — in sicer s kratko pridigo in petjem. Na »vzhodnem« kolodvoru pa tudi ena.

proč, le daleč proč, da ga ne vidimo! Ko je vendar pokopališče okoli cerkve najlepše! Toda »smrtono-
nevarno« za v bližini stanujoče. Kako idealno lego
ima pokopališče v Kamniku na Žalah! Pa jim ni
dalo miru, hoteli so ga na vsak način zanesti daleč
proč, dasi stoji blizu njega samo mežnarija. Le nemški
zdravnik dr. Binter ga je rešil. Pojdite pa v München,
ki menda ni kaka Kurja vas, ampak mesto visoke
kulture, in boste našli pokopališče sredi mesta! Če
sem prav slišal, so v mestu štiri, na enem sem sam bil.
Enako marsikje drugod po nemških mestih. Celo v
Berlinu. V Hambornu so tri pokopališča v mestu, eno
okoli cerkve. Pa noben človek zaradi tega ne umrje
in ne zboli.

No, ali sem rekel preveč, ali sem delal krivico,
rekoč: Liberalizem zahteva svobodo zase, a drugim je
ne pusti? Pravi liberalizem je: s v o b o d o l j u b i t i
— s v o b o d o p u s t i t i ! Ta nestrpni liberalizem
torej imenujem po pravici specifično avstrijski.

Prosim, ali ne drži ta dokaz? Kje naj bi se bil pa
liberalizem vzel, ko ga med Slovenci samimi ni bilo?
D r. T a v č a r je prišel z Dunaja in je po dolenskih
župniščih, kjer je imel dva strica, ponosno napovedo-
val: Le čakajte, zdaj bo vse drugače! Nova doba
nastopa! — Kakor je bil dr. Tavčar sicer simpatična
osebnost, gentleman, tako se mi je pa zdelo na njem
presneto malo gentlemansko, da je prav on, ki sta ga
izšolala dva duhovnika, vodil skoz desetletja naj-
srditejši boj zoper duhovščino in cerkev, — dokler ni
prišel do boljšega prepričanja.

Če pa liberalizem ni sad avstrijski na ta način, je
pa plod bivšega n e m š k u t a r s t v a. Torej zopet
avstrijski.

Ko sem jaz hodil v ljudsko šolo v Škofji Loki, smo
otroci pri gospodinji še molili za zmago »Slovencev«.
Pa Loka je bila še najbolj slovenska, kakor je zdaj

najbolj klerikalna; a nekaj nemškutarjev je le imela. — Mesta Kamnik, Tržič in Radovljica so nekdam skupaj volila. Moj starejši tovariš v Kamniku mi je še pripovedoval, kako so se vozili »Slovenci« volit v Tržič proti tistim, ki so pozneje narodno zastavo v roke vzeli in jo visoko vihteli proti onim, ki so jo morali nekdam braniti in reševati. (!) Neko drugo mesto, ki ga poznam iz mladosti, zdaj zelo »narodno«, je bilo takrat še napol nemškutarsko, polno nemških napisov. — Ko je malo drugačna sapa zapihala, so bivši nemškutarji postali narodni in so nam, ki smo bili narodni vedno, začeli očitati brezdomovinstvo in narodno izdajstvo. To je spet zgodovinski faktum, ki ga ne ovrže nihče. Na Koroškem je še danes klerikalec in Slovenec skoro identično. Tisti, ki hodijo v cerkev in poslušajo duhovnika, čutijo tudi narodno. Liberalci so nemškutarji, ali: nemškutarji so liberalci. Tako je redno. Drugo so le izjeme. Slično je bilo na Štajerskem. Po kakem pravu torej more kdo nam očitati, da nismo narodni!

Boj se je sicer začel polagoma. Nasprotstvo pa je čedalje bolj raslo. Vrzeli, ki nas loči, je postajala vedno bolj široka. Sčasoma smo prišli tako daleč narazen, da se več ne razumemo, skoroda več ne poznamo. Kakor da živimo v različnih svetovih, vsaj pa v različnem ozračju. Mentaliteta naša je postala tako različna, da drug drugega ne razumemo. Liberalci mislite, da imate prav in da smo mi neumni ali celo hudobni. Klerikalci pa mislimo, da se Vi motite in delate tudi večkrat mala fide. In vendar najbrž ni na nobeni strani tako hudobne volje, kakor si mislimo. Jezik se nam je zmešal kakor v Babilonu, ne moremo se več razumeti. Kar napravi nasprotna stranka, to je a priori zanič. Gospodarska podjetja nasprotne stranke se morajo na vsak način skritizirati, če ne celo uničiti. Celotna literarna in znanstvena dela se pre-

sojajo po strankah. Če tako delo izvrši pristaš druge stranke, ni za rabo. Shodi, ki jih napravi lastna stran-ka, imajo v časopisju trikrat več udeležencev, kakor jih je v resnici bilo; shodi nasprotne stranke pa vsaj trikrat manj. Ali ni to smešno? Otročjel! Ali ni nobene objektivne resnice več? Objektivna resnica je, a mi ne znamo več biti objektivni. Tako je to strankarstvo našo kri zastrupilo, da je bolno celo telo...

Sugestija.

Kaj ima pa ta tukaj opraviti? Prav veliko!

Od tega vednega nasprotovanja se je nasprotstvo tako zapičilo v nas, da vidimo v pristašu druge stranke vedno svojega sovražnika. Hic niger est, hunc tu, Romane, caveto*! Ta je klerikalec, tega ti, svobodnjak, odbijaj! Ta je liberalec, tega se ti, klerikalec, ogibaj! Politično nasprotstvo se je preneslo v osebno nasprotstvo, v družabno življenje, ki je vse zastrupljeno od tega medsebojnega nasprotstva. To je tista žalostna prikazen, ki dela življenje na Slovenskem tako neprijetno, prikazen, ki je pri drugih narodih, vsaj navadno, ne vidimo.

Pravim: zapičilo se je v nas prepričanje: ta je nasprotne stranke, torej tvoj sovražnik. Ali poznate moč sugestije? Ali ste čitali Baudouinovo »Suggestion und Autosuggestion«? Ali poznate Couizem? Coue zdravi s sugestijo in dosega časih res prečudne uspehe. Moč sugestije in avtosugestije je v istini velika. Poslušajte zgodbo! Neki nadušljiv človek prenočuje v hotelu. Ponoči ga napade naduha, strašno težko sope, zadušiti ga hoče. Ah, ko bi le mogel dobiti nekaj svežega zraka, to bi ga poživilo, da bi lažje dihal.

---

* Ta je črn, tega se ti, Rimljan, ogibaj! (Star rimski rek.)

Vstane — pa ne vem iz kakega vzroka ne more prižgati luči — gre k oknu, da ga odpre, pa ga odpreti ne more. Poskuša, poskuša, a ker le ne gre, dalje čakati pa ne more, sicer ga bo zadušilo — počí po šipi in jo ubije. In zdaj začne srkati vase zrak, diha, globoko diha in se zraka naužije. Kako mu to dobro dene! Kako ga pokrepča in poživi! Vsa naduha je minula. Ves pokrepčan in pozdravljen se vleže v posteljo in mirno zaspi. Drugi dan pa dobi od hotelirja pisan račun: 9 mark za ubito šipo — pri omari...

Tako je zapisano v imenovani knjigi — če je bilo res...

Konnereuth menda tudi že vsi poznate. Poznajo ga ne le po vsej Evropi, ampak tudi v Ameriki, da, celo na Kitajskem in Japonskem. V tej bavarski vasi je dekle, Terezija Neumann, ki nosi na sebi rane na rokah, nogah in na strani, kakor jih je imel Kristus na križu. Jaz sem jih videl na svoje oči 20. septembra minulega leta. Rane so navadno suhe, le časih, n. pr. v postu, začnejo krvaveti. Ne gnojijo se nič, zacelijo pa tudi nikoli. Odkod te rane? Tudi te nekateri pripisujejo avtosugestiji. Dekle da se je tako živo zamislilo v trpljenje Jezusovo, da so se ji od tega napravile rane. — Toda tako daleč sugestija vendar ne gre! Moč sugestije, dasi je velika, se vendar pretirava. Jaz sem se v svoji bolezni skušal s sugestijo zdraviti. Ker pa ni hotelo biti nič bolje, sem se naveličal. Sam sebi nisem mogel lagati, da je bolje, ko je bilo le slabše. Organične bolezni se s sugestijo ne zdravijo, le funkcionalne (če kak organ, sam po sebi zdrav, slabo fungira). Vse drugače pa je v duševnem oziru. Reci komu začuden, prestrašen: Kakšen pa si?! Brž ga oblije rdečica in prešine strah. Če pa pridejo trije zapored in se mu v obraz začudijo, kakšen da je, potem je pa celó joj! — Neki zdravnik trdi, da bi bilo to še mogoče, da bi se z živim domiš-

ljevanjem napravili na mestih ran mehurji. A ne cele krvave rane, ki trajajo že štiri leta in se nikoli ne zacelijo! Dekle jo je enkrat nekomu dobro zasolilo: Če je tako, potem bi morali tudi vam, če na rogatca mislite, zrasti rogovi! ...

M i m o g r e d e, ko že o tem govorimo: Če so rane avtosugestija, kaj pa post? Tudi avtosugestija? Potem si pa kar sugerirajmo, da smo siti, pa nam ne bo treba nič več jesti! Jako komod! In poceni. Dekle namreč že več let ničesar ne užije razen sv. hostije. Nekaj let ni nič jedla, le še kaj malega pila. Tri leta tudi nobene kaplje vode ne pokusi. Preiskana in opazovana je bila najstrožje. Pod nadzorstvom zdravnika dr. Seidla so jo opazovale štiri dvakrat zaprisežene sestre, tako da po dve nista dan in noč obrnile očesa od nje. In vendar je dekle čisto zdravo in krepko. Vsak petek ima vizijo Kristusovega trpljenja — gledal sem jo na svoje oči — takrat ima še glavo okrvavljeno in iz oči ji lije kri po licih. Sedi na postelji, obraz vdrt, sila žalosten, oči živo uprte kvišku, roke stegnjene pred seboj, malo nakvišku — v trenutku Jezusove smrti pa pade nazaj na posteljo in leži kakor mrlič. A v soboto polagoma pride spet k sebi, med tednom je zdrava in krepka. In še nedolžno šaliti se zna. Vsi nešteti opazovalci — verni kakor neverni — sodijo, da sleparije ni; dekle je pošteno skoz in skoz, čisto normalno, tudi o hysteriji ni nobene sledi. Specialist za take pojave, P. Gemelli, rektor milanske univerze, psihiater, ki je odkril že marsikatero sleparijo, priznava, da tukaj ni govora ne o slepariji ne o hysteriji. — Pa bodi to, kakor že hoče, vprašati sem hotel le: kako gre skupaj ta mnogoletni post pa njeno zdravje in njena moč? Kako si to razlagate? Učenci Eskulapovi, govorite! Po kakih naravnih zakonih je to mogoče? Jih ni takih zakonov! Po vseh naravnih zakonih bi bila morala že zdavnaj umreti. In vendar živi in

nič ne oslabi... Cerkev se ni o tem nič izrekla in se najbrž tudi ne bo. Toda zdrava pamet pravi: I, če to naravno ni mogoče, potem mora biti vmes pač neka višja sila... A veda? Razložiti si ne zna. Gleda in molči. Ne ve odgovora. Toda čudež ne sme biti! Veda ne dovoli, da bi Bog čudeže delal. To si prepovemo! — Ni dejal sv. Pavel zastonj: Scientia inflat.

Potem, ko je bila tale knjižica že spisana, je izšla o Konnersreuthu — o katerem je že cela literatura — nova, 757 strani obsegajoča knjiga, v dveh zvezkih, pravo znanstveno delo. Spisal jo je Dr. Fric Gerlich, bivši glavni urednik »Münchener neueste Nachrichten«. In sicer z natančnostjo in objektivnostjo, da je večja nemogoča. Knjigo sem v glavnem pregledal. Dr. Gerlich je protestant, kakor sam večkrat omenja. A mož je toliko pošten, da se mu je šlo za resnico in samo za resnico. Vzel si je toliko časa in truda, da je bil v ta namen večkrat v Konnersreuthu po dalj časa, vsega skupaj celih šest mesecev. Po izobrazbi je zgodovinar in z natančnostjo zgodovinskega raziskovalca je vzel pod drobnogled izredne pojave na preprostem dekletu. Navaja dobesedno vse recepte, ki so ji jih predpisovali zdravniki. Dva, ki sta imela ž njo največ opraviti — dr. Seidl, katoličan, in dr. Ewald, svobodomislec — neusmiljeno zdela zaradi njune površnosti. Govori tudi »von der seelischen Unfreiheit der Anhänger der unbeschränkten Herrschaft der Naturgesetze*«. Knjigo konča s sodbo, da se čuti v vesti dolžnega izjaviti, da se po vseh metodah zgodovinskega raziskovanja pojavi naravno ne dajo razlagati.

---

* »... o duševni omejenosti onih, ki menijo, da naravni zakoni vladajo neomejeno.«

Naj omenim še to, da je dr. Crobach na Holandskem pred 250 zdravniki zagovarjal nadnaravni značaj konnersreuthskih dogodkov, in ni bilo čitati, da bi mu bil kdo izmed dvestopetdeseterih ugovarjal.

Spominjam se, da je »Jutro« pred par leti objektivno poročalo o dogodkih v Konnersreuthu — a s pripombo, da se da vse to naravno razlagati potom histerije in sugestije. Dobro! Tako se je takrat še lahko mislilo. Ali pa bi ne bilo pravično, ko bi »Jutro« zdaj pisalo: »Tako smo takrat poročali. Kot objektivni poročevalci pa moramo zdaj povedati, da resni raziskovalci trdijo drugače: da o histeriji in sugestiji ni govora.« Saj ni treba reči, da je čudež. Tega tudi cerkev ni rekla in morda ne bo nikoli. A zakaj videti samo negativno stran, pozitivne pa ne hoteti videti? Poštenjak se ne ustraši resnice, tudi če mu ni ljuba. Kajti resnica je in ostane resnica. Če Triglav stoji, kaj mi pomaga trditi, da ga ni, ali se proč obrniti, da ga ne vidim?

Naj dodam še to, da so bile »Münchener neueste Nachrichten« glavno liberalno monakovsko glasilo, to kar je »Neue freie Presse« na Dunaju. Danes pa so ne sicer izrazito katoliški list, pač pa pišejo v krščanskem zmislu, tako da so tudi katoličani ž njimi zadovoljni.

Taka je torej moč sugestije. Vsega ne premore, marsikaj pa. Rane na rokah in nogah Terezije Neumann niso plod avtosugestije, pač pa je plod avtosugestije in sugestije medsebojna mržnja pristašev raznih strank na Slovenskem. Če ima človek vsak dan, ali vsaj večkrat opraviti s svojim političnim nasprotnikom, in vedno premišljuje, kako bi ga ugnal, se mu po zakonih avtosugestije zaklini misel v glavo: Ta je tvoj sovražnik, tega moraš ugnati in ukončati! Čitatelji pa, če dan

na dan berejo: ta je naš nasprotnik, se jim po istih zakonih vsede misel v glavo, da se je zlepa več ne znebijo: ta je naš sovražnik, da bi ga vrag! — To je vzrok, da se mi kar več ne moremo, da se zdi duševna sprava med nami nemogoča. Predaleč smo narazen, preveč se je zapičilo to nasprotje v nas. V vse življenje naše se je to zarinilo. Prvo vprašanje pri vsakem je: Ali je liberalec, ali je klerikalec? In če je kaj drugega, kakor nam je po volji, se obrnemo od njega in nočemo ž njim nič opraviti imeti, če nismo prisiljeni. In to nasprotje nas spremlja vedno in povsod, od jutra do večera, od enega konca Slovenije do drugega — in še čez.

Ko sem šel na Nemško, sem šel z najboljšim namenom, da bodo vsi moji, da bom dober z vsemi, da tukaj nočem poznati domačega prepira in strankarstva. A ko sem prišel, sem stranke že našel. Hotel sem ogenj udušiti, pa je bil že predaleč v strehi. Nato sem postal seveda jaz tarča vseh napadov. Dolgo sem molčal, nazadnje sem se pa le moral otresati laži, ki so jih o meni trosili: da imam doma tri vile, 80 krav in kaj vem še vse! Imenitno, kaj?! (Ko bi jaz imel 80 krav in še tri vile povrh, bi moral pa krave pasti.) Proglasili in proglašali so me za svojega nasprotnika, dasi jim nisem za to dal nobenega povoda. Kakopak! Duhovnik je naš rojen nasprotnik. Drugače še nikoli nismo slišali; torej tudi drugače biti ne more. Sugestija! — Par let poprej sem obiskal slovenske nase-ljence na Kosovem polju. V svoji naivnosti sem si mislil: Bodo pa vendar veseli, da pride eden iz domovine, samo njim na ljubo, ko so vendar tako daleč od doma, od vseh zapuščeni in pozabljeni! — Pa veste, kaj je bilo? No, nekaj dobrih je bilo pač zadovoljnih. Drugi so me pa dejali v »Narod« in me parkrat kamp-ljali po njem. Ko nisem ničesar drugega zagrešil, kakor da sem jim prišel ponujat duhovno pomoč. Toda

duhovnik je — kaj išče tod? Dejmo ga! Tako so bili upučeni z doma. Sugestija! — Bolje se mi je godilo na Ovčjem polju. Tam mi je malo ponagajala samo koklja, ki je pod posteljo v sobi, kjer sem pridigal, spovedoval in maševal, legla piščeta, pa mi je skočila na »oltar«, napravljen v kotu sobe, ter ga potacala. Pa ta ni delala iz sugestije.

Tudi čez morje je spremljala naše ljudi sugestija. Pripovedujejo, da ob evharističnem kongresu v Čikagu ni kmalu kak list tako blasfemično pisal kakor slovenski protiklerikalni listi.

In zakaj sta si duhovnik in učitelj na Slovenskem večinoma nasprotna? Tradicija, sugestija. Nič drugega. Učitelj je vedno slišal, da je duhovnik njegov nasprotnik in zato mora tudi on biti nasprotnik župnikov. Ko bi ga vprašali: Zakaj sta si nasprotna? Ali ti je kaj žalega storil? O, tega ne, ampak klerikalec je! — Ja, dragi moj! Kaj se pa to pravi? Kje pa tu tiči vzrok nasprotovanja? Seveda je župnik klerikalec, saj drugega še biti ne more. — A tako smo vedno slišali: klerikalci in naprednjaki ne gredo skupaj. — In se res tega zvesto drži. Ko bi bilo za učitelja mnogo prijetnejše, z župnikom biti dober, kakor pa ne. Če bi časih stopil v župnišče — magari na en kozarec, še jaz jima ga privoščim — ali bi ne bilo to ugodno za oba? Prijetna soseščina je toliko vredna kakor prijetno stanovanje. In vendar ne sme biti! Taka je tradicija, taka je sugestija. Na Nemškem, kakor že povedano, sta si učiteljstvo in duhovščina v najboljših razmerah. Ali so zaradi tega učitelji kaj manj gospodje?

Vse to nasprotstvo je med nas umetno zaneseno in se umetno dalje goji. Vse privzgojeno, shujskano... Ko bi tega ne bilo, mi bi bili vsi prijatelji. Zdaj pa mislijo, da ne smemo

biti. To nam je v glavo vcepljeno. Koli so med nas zabiti in planke postavljene, da ne moremo (s srcem) eden do drugega.

Kakor se pa s sugestijo dajo fiksne misli v glavo vtepsti, se pa z isto sugestijo dajo iz glave izgnati. Bolnik mora sam sebi govoriti: Hvala Bogu, zmerom mi gre na boljše. Saj mi nič ni! Saj sem zdrav! In to, samo to, pravijo, ga pozdravi. — Tako si moramo pa tudi Slovenci govoriti: Zakaj se pa streljamo? Zakaj sovražimo? Zakaj grdo gledamo? Saj smo si vendar bratje! Če sovražim svoje rojake, sovražim svoj narod! Kost od svoje kosti. Kak nezmisel! Proč s to nespametjo! Proč s plankami! Konec sovraštvu! Prijatelji si bodimo! Javno in zasebno! Po časnikih in po družbah! Demobilizacija na celi črti!

Če ne tako — potem kako?

Če pa ne bodo letele po naših časnikih vsak dan strele od desne na levo in od leve na desno, kaj bomo pa potem pisali? Ali ne bo življenje na Slovenskem dolgočasno?

Kako bo potem, to skušamo zdaj, ko je strankarski boj zabranjen. Ali ga kaj pogrešamo? Če zdaj brez njega prestanemo, bi pozneje menda tudi šlo. Toda bojimo se, da bo po končani tej dobi znova udaril na dan. Morda s tem večjo silo, čim dalj je bil zadrževan.

Kako je že rekel g. Govekar? »Saj nismo taki, to delajo le časniki.«

Istinito: Časniki. Časniki — kaka moč! Velemoč! Velemoč, ki giblje, če ne nebesa, pa vsaj zemljo.

Časnikarji, Vi ste preroki novega testamenta, ali recimo: nove dobe. Kateri pridigar ima toliko poslušalcev, kakor Vi bralcev? In to vsak dan! Vi imate v rokah ves narod. Vi ste voditelji ljudstva. Nagnete

ga, kamor ga hočete. Vi dajete ton javnemu mnenju in vsemu življenju. Tisoči in tisoči za Vami ponavljajo, kar jim Vi pišete. Kak vpliv, kaka moč! Čestitamo Vam! Vaš poklic je krasen, zavidanja vreden. A tudi — odgovoren! Če je Bog kak sodnik — in kajpada je — boste pri sodbi slišali: Daj odgovor od svojega pisanja in urejevanja! Kako si rabil svoj talent, ki sem ti ga dal? Ali si dvigal narod v svetle višave, ali si ga vlekel v blatne nižave?... Kaj bi časopisi, ki izhajajo dan za dnem, ljudstvu lahko koristili, kako ga učili, dvigali in blažili! In kaj mu lahko škodujejo!...

Kako je s časopisjem v Nemčiji?

Poleg katoliških časnikov je mnogo »brezbarvnih« (farblose), ki ne služijo nobeni stranki, ampak so indiferentni in služijo vsem enako. Prinašajo red božje službe, katoliške kakor protestantske. Pa duhovniki še pred temi brezbravnimi listi svarijo, ne da bi listi na to kaj reagirali. V Essenu izhajata dva glavna dnevnik: katoliška »Essener Volkszeitung« in nevtralna »Essener allgemeine Zeitung«. V Borbecku, delu mesta Essen, kjer stanujem, pa katoliški »Borbecker Tagblatt« in brezbarvne »Borbecker Nachrichten«. Niti enkrat še nisem bral, da bi se eden od teh štirih listov ob drugega kaj zadel. Čemu tudi? Če hodita dva človeka po isti cesti, vsak svojo pot, zakaj bi se morala drug v drugega zaletavati? To delajo kvečjemu pijanci ali drugi nerodneži. — Da liberalnih listov na Nemškem tudi ne manjka, je jasno. Pa so bolj mirni, nikoli pa surovi. Napade na cerkev in duhovščino delajo le listi najnižje vrste, komunistični in podobne baže. — Pred seboj imam izrezek iz nekega liberalnega lista, ki zelo hvalno piše o bivšem kanclerju Marxu. Prav tako sem bral ne vem že v katerem liberalnem listu, ko daje lepo spričevalo centru, kake zasluge ima po vojni, da se je Nemčija

tako konsolidirala in ojačila. Kdaj ste brali v kakem slovenskem listu, da bi zasluge druge stranke ali strankarja priznaval ali hvalil? Kako omejeno stališče! — Slučajno sem vzel v roke nekje na potu »Berliner Tageblatt«. Bilo je ob času evharističnega kongresa v Čikagu. Opisoval je vožnjo kardinalov na kongres v popolnoma rdeče barvanem vlaku, ki ga je ameriška vlada dala nalašč kardinalom prirediti. Iz tega rdečega vlaka bi si znal duhovit liberalni časnikar tudi kako dobro šalo privoščiti. Pa ne! Občudoval sem, s kakim rešpektom je pisal ta protestantsko-judovski list o katoliških gospodih, ki so se vozili na kongres, o katerem judje in protestantje nimajo niti pravega pojma. — Preteklo poletje sem bil v Budimpešti in vzel v roke edini nemško pisani madžarski list »Pester Lloyd«, da vidim, kako pišejo madžarski liberalni listi. Zopet kako začudenje! O kakem »klerikalizmu« nobene sledi, pač pa dva članka pisana popolnoma v katoliškem duhu: o sv. Štefanu, ogrskem kralju in o Vatikanu.

Če listi po svetu tako pišejo, zakaj bi se ne dalo enako pisati tudi na Slovenskem? Pa če ne enako, vsaj tako, da se nalašč ne žalijo čitatelji drugega mišljenja in se s tem izziva polemika in nasprotovanje. Če hočejo le časniki, to je njih lastniki in uredniki, pa bo mir na Slovenskem. Ti imajo v rokah mir ali vojsko. Ti so odgovorni...

Poleg vere in cerkve, o kateri smo obširno govorili, igrata v slovenskem časopisju veliko vlogo dve stvari: narodnost in naprednost. Ozrmo se še malo nanji, da si bomo na čistem!

O narodnosti smo že govorili. Le še nekaj besedi! Mislim, da nimamo glede narodnosti drug drugemu veliko očitati. Enkrat ste bolj narodni liberalci, drugičkrat pa klerikalci. Kadar smo v miru in posesti,

takrat ste bolj narodni Vi. Resnično: Vi več darujete v narodne namene kakor mi. Mnogo več. Vsa čast! (Mi darujemo namreč mnogo v cerkvene namene.) Kadar pa gre narodu za nohte, takrat smo na straži predvsem mi. Saj sem Vam že rekel: Prvi narodni buditelji in prosvetitelji so duhovniki in zadnje postojanke v ogroženi deželi zopet stražijo duhovniki. Kako so se na Koroškem duhovniki eksponirali za narod in narodnost! Tako, da jih je morala cela vrsta po plebiscitu bežati! Kaka debela nehvaležnost torej, kaka ironija, nam očitati, da nismo nacionalni!

Na mesto teh beguncev so pa prišli na slovenske ali vsaj mešane župnije nemški duhovniki. Nekateri teh so se naučili nekaj slovenskega. Večina pa pridičuje in katehizuje v deloma ali celo večinoma slovenskih župnijah nemško. In tam, kjer se to godi, tam slovenska beseda izumira. Otroci, ki se v šoli učijo nemško moliti, začenjajo tako tudi doma. Tem potom se bo največ slovenskih krajev ponemčilo. — Če to ni kazen za to, da se je na Slovenskem v imenu narodnosti proti duhovnikom, ki so narodnost vzdrževali, toliko zabavljalo kakor ne zlepa kje drugje? ... Duhovščina v Nemčiji nima nobenih zaslug za narodnost; a o kaki gonji zoper duhovnike, kakor na Slovenskem, ni, kakor sem že rekel, ne duha ne sluha. Duhovniki živijo in delajo mirno in se jim ni treba otepati na vse strani zoper napade. Med Slovenci pa, ker so domači duhovniki mnogim tak trn v peti, zdaj pastirujejo tuji in jih potujčujejo! ...

To žalostno dejstvo mi daje misliti še dalje. Ne poznamo sicer božje politike in njenih potov; ne moremo gledati v njegovo delavnico. Vemo pa, da je Bog gospodar kakor posameznikov tako tudi narodov, da brez njegove volje ne pade niti las raz glavo. Ne morem torej reči z gotovostjo, a nehote se mi vsiljuje

misel: Če pomislim, kaka vojna se je v malem slovenskem narodu vodila zoper Boga in njegovo cerkev, ali je čudno, če je Bog pripustil, da je ta narodič po vojni tako raztrgan narazen? ...

Če se pritlikavec zaletava v prestol božji, je to bolj ogabno, kakor če se orjak. In zdaj po vojni je le še manj vzroka, da se v našem jeziku ruje proti kraljestvu božjemu, ko imamo drugih bolečin dosti in preveč! Jaz si ne morem drugače misliti, kakor da ljudje, ki z verskim bojem razdvajajo narod, nimajo prav nič čuta za narodne bolečine. Ne vidijo nič, da ne gre tako šibkega debelca cepiti še bolj, marveč da je treba vse misli in vse moči koncentrirati le v to, kako bi se veje, odsekane od debla, ohranile pri življenju ...

Bila je doba, ko se je klerikalcem dan za dnevom očitalo »brezdomovinstvo«. Kolikokrat mi je to na misel prihajalo, ko sem mislil na zgubljeno Koroško! Kdo je v prvi vrsti kriv nje zgube? Mož, ki je veljal za prvega predstavitelja »narodne misli«, ki je imel pogum, v imenu narodnosti voditi dolgoletno bombardiranje »brezdomovincev«, ni imel poguma, da bi se zasedla Koroška, češ, da ne bo imel dosti žita in moke za Celovec in Beljak. Kakor da v teh dveh mestih ni bilo nič moke in žita! Koroška je ostala nezasedena in s tem — zgubljena! To je zgodovinski faktum, ki se sme in mora konstatirati*! Takrat, takrat, ko je bilo treba slovensko zemljo braniti, naj bi se bili oglasili narodnjaki! Širokoustiti se z narodnostjo in domovinstvom, ko smo na varnem, je lahko, v slučaju sile za domovino se žrtvovati, je nekaj drugega. O tem bi se dalo mnogo, mnogo pisati, ko bi kaj — koristilo. A ker je, kar je, čemu razglabljati? ...

---

* Glej Ivana Hribarja »Spomine«.

Pustimo torej prepir zaradi narodnosti in očitanje, kdo je bolj naroden, kdo manj, in pogovorimo se kaj bolj potrebnega!

Drugič **naprednost**. Katoliška cerkev je pač po svojem značaju konservativna, saj stoji na skali. In skala se ne vali naprej, marveč stoji nepremakljiva. Ljubeznivi A. P. jo imenuje »okosteneli stvor reakcije, strahu pred napredkom in verske nestrpnosti«. Cerkev, ki je zidana za do konca časov, ne more spreminjati vsakih pet let svoje taktike in svoje prakse, še manj pa svojih nauk. Kdor pravi, da ni izredno pospeševala vede in omike, je ignorant ali lažnik. Pri Galileju so se pač cerkveni možje opekli. A to je bilo le enkrat. Morda kaj manjšega tudi še kdaj drugič. Pa zaradi tega niso raziskovalci nehali raziskovati resnice, niti ne cerkvi odpovedali pokorščine, še manj vere. In cerkev sama ni nehala hoditi s časom vstric, kolikor je to prav in potrebno. Naprednost je lepa stvar, a tudi konservativnost je v marsikaterem oziru upravičena. Dobre in lepe stare navade opuščati, pa jih nadomeščati z novimi, slabimi, je psevdonaprednost. Da katoličani za pravo naprednost niso nedostopni in nesposobni, priča pogled po Sloveniji in po vsem svetu. Jugoslovanska tiskarna in knjigarna, prvi v svoji vrsti na Slovenskem, ne pričata baš o prevelikem nazadnjaštvu slovenskih klerikalcev. In še marsikaj drugega ne. Ko sem hodil po katoliških velikih mestih, se mi je nehote vedno vrivala misel na slovensko naprednjaštvo. O ti revščina slovenska ti, ki se toliko ponašaš s svojo naprednostjo! Kdor je videl toliko razstav kakor jaz, ki so jih priredili v prvi vrsti izraziti katoličani, se mora pomilovalno nasmehniti, ko primerja slovenske razmere s temi. Tisočletna razstava Porenja v Kölnu in Aachenu, »Pressa« v Kölnu, »Gesolei« v Düsseldorfu, »Gruga« v Essenu. Vselej sem bil truden in zdelan in nejevoljen,

da nisem nikakor mogel priti do konca. To vam je bilo nagromadenega materiala iz vseh strok, oziroma vseh dežel in vseh stoletij, da ni bilo mogoče pregledati, kamoli preštudirati. Ali vzemimo zopet Holandijo! Nikjer niso lepše hiše kakor tam. Najlepše vseh mest, kar sem jih videl na svojih mnogih potih, je pa Nymwegen (70.000 preb.), sedež katoliške univerze. Hiše so kakor iz škatlice vzete, same vile. Ceste iz središča kakor zvezda na vse strani razpeljane, z drevjem obsajene, s cvetličnimi nasadi okrašene. In to tako ljubko mesto je tako katoliško, da ima ena sama župnija, broječa 8000 duš, na leto 400.000 obhajil. Na vsakega župljana — odštevši male otročiče — pride na leto 70 obhajil. Kadar sem bil tam, vselej sta v delavnik (!) obhajala po dva duhovnika naenkrat, toliko je bilo ljudi. Pa ne vidite nobene ženske rute na glavi, vse meščansko. In iz mestnih hiš ob glavnih cestah se sliši zvečer molitev rožnega venca... Moj dober znanec, vseučiliški profesor umetnostne zgodovine, laik, dr. Gerard Brom, pri katerem sem že parkrat prenočil, je pa vsak dan ne le pri obhajilu, ampak tudi vsak dan pri maši ministrira. Ali menite zato, da bi vsak dan zaslužil groš? To je poleg tega, da se z mašnikom v daritvi tesneje združi, akt ponižnosti. In kos ponižnosti, sem že rekel, je potreben vsakomur, kdor hoče biti kristjan, — četudi ne ministrira. »Einen Antipapismus kennen wir glücklicherweise nicht.« »Das Wort: er ist katholisch, erfüllt aber seine religiösen Pflichten nicht, ist uns völlig unbekannt.*« To sta dve besedi iz njegovega govora, ki sem ga poslušal. — Pri vsem dobrem imajo Holandci to čudno navado, da se ne pustijo nič hva-

---

* Protipapeštva k sreči ne poznamo. Beseda: je katoličan, pa ne izpolnjuje svojih verskih dolžnosti, nam je popolnoma neznana.

liti in častiti. Ko sem njegovo gospo nagovoril z »milstno«, ji ni bilo všeč. »My vrow« (Meine Frau), tako je navada. — Na Angleškem pa izobraženi laiki po cestah celo pridigajo. Tudi takega pridigarja sem že slišal.

To so torej ljudje »od velike ceste«, in celo z velikega trga — saj tista župnija v Nymwegen je ravno na glavnem trgu — in vendar tako napredni! Da, celo od največje ceste! Kajti tudi veletrgovci, katerih ladje plovejo po vseh morjih, so izvrstni katoličani. Sploh smem reči, da so imenovane dežele najbolj napredne v Evropi. Ne samo v svojem protestantskem, ampak tudi v katoliškem delu. Bolj ko Francoska. To, da francoske vasi kar izumirajo, in da Pariz po številu svojega prebivalstva skoraj nič ne raste, da morajo človeški material uvažati iz drugih dežel, če hočejo, da Francija ne izumre, to ni baš dokaz velikega napredka. Prav zato, ker živim v teh naprednih deželah in gledam, kako se naprednost in globoko katolištvo lepo združujeta, me toliko bolj žali, ako vidim in slišim, kakšna vojska proti cerkvi se vodi v mali Sloveniji ravno v imenu naprednosti.

Pustimo torej to prerekanje, kdo je bolj napreden, in glejmo rajši, da bomo drug drugega v napredku v dobrem prekosili. Kajti napredek v slabem je le nazadek.

Vsaka struja naj dela le **pozitivno**, ne negativno, destruktivno! Vsaka naj pokaže, da zna zidati; porirati ni nobena umetnost.

Da bo sedanji nesrečni način medsebojnega prekljanja prenehal, je treba zlasti, da je **izključena** v javnosti:

1. **vsaka laž**. Laž je sramota za vsakega poštenjaka. Bolj prav: kdor laže, mu ne gre ime pošte-

njaka. Hudič je prvi lagal; oče laži. Kdor laže, je hudičev učenec. — Niti d v o m l j i v i h reči ni dovoljeno govoriti o bližnjem, kajti če se dvom izkaže kot neresnica, je storjena krivica. In vsaka krivica se mora popraviti. Kdor nima tega čuta, naj ga A. P. zapíše med »pokvarjene duše«.

2. **vsaka surovost.** Z orožjem surovosti, priimkov, zmerjanja, voditi političen boj, je istotako za vsakega človeka, za vsako stranko poniževalno. Ako imaš prav, ti zadostuje poštena beseda: da, da, ne, ne; ni ti treba metati blata v nasprotnika. Blato je samo dokaz, da nimaš prav, ker se moraš posluževati takega sredstva. Hudobni otroci se z blatom obmetavajo, a ne možje-poštenjaki.

Tu je mesto, da se enkrat pogovorimo o besedi »klerikalec« in »liberalec«. Kdor zna latinsko in malo grškega povrhu, ve, da je »klerikalec« zaničljiva, torej žaljiva beseda. »Liberalec« pa po svojem pomenu ni zaničljiv in žaljiv. Svobodnjak! In to je bolj primerno ime za tiste, ki jih imenujemo »liberalce«, kot »naprednjak«. — V imenu olike in dostojnosti smemo torej zahtevati, da se beseda »klerikalec« opusti. Ali res še govoriti ne moremo, ne da bi drug drugega zaničevali? Kar se tiče pa »liberalca«, imate Vi z druge strani besedo. Samo po sebi »liberalec« ni žaljiv, morda ima pa tudi primes zaničljivosti v sebi. Ako ga ne želite slišati, treba nam samo povedati, pa ga moramo tudi mi opustiti! — Te dve besedi sta nam prešli tako v navado, da jih poznamo bolj kakor kruh in vodo. In res se s tema dvema besedama človek najjasneje in najkrajše politično označi. In prav zato jih tudi jaz v tej knjižici še rabim, ker je bila doslej taka navada in se drugače skoraj razumeti ne moremo. A to naj bi bilo z a d n j i k r a t! Če sta besedi zaničevalni, morata, če hočemo biti dostojni ljudje, prenehati! Kvečjemu bi jih smeli rabiti v pri-

vatnem razgovoru, a ne pisati. V Nemčiji ne vem, če sem bral v vseh teh letih kdaj besedo »klerikalec«. In je vendar na Nemškem več klerikalcev ko na Slovenskem. Pa tudi za »liberalca« ne vem. Kvečjemu takrat, ko je bilo res na mestu. Vsaka stranka se imenuje po svojem oficielnem imenu. Centrum je vedno centrum in nikoli »klerikalci«. Enako druge stranke: Nemška ljudska, nemško nacionalna, demokratska stranka itd. In to je edino pravilno, med dostojnimi ljudmi edino upravičeno.

Vse to velja, kakor vedno, tako še posebno za časa volitve. Vsaka stranka lahko kriči, kolikor hoče, lahko obeta svojim volivcem če hoče, zvezde z neba. A ni se treba v drugo stranko zadirati in o njej lagati. Sicer se pa s takimi sredstvi veliko ne doseže. Vsak volivec že navadno naprej ve, kaj bo volil. Samo najbolj neumni tega ne vedo. Čemu se torej mazati s takimi nizkotnimi sredstvi, ko je profit le neznamen! Enako sramotno za vsako stranko je loviti volivce s pijāčo in z vpijanjenim »Stimmvieh« »zmagovati«.

In kar velja o listih, velja tudi o društvih. Vsako društvo naj goji tisto panogo kulture, za katero je namenjeno. Gojiti sovražnost do drugače mislečih, je vse prej kakor kultura. Boj zoper cerkev vanje zanašati, se pravi, za lase ga privleči. — Na Nemškem so tudi kajpak razna sportska društva, katoliška in druga. A o kakem medsebojnem nasprotovanju nisem nikdar bral ali slišal. To sploh ne spada v okvir teh društev.

I, kaj naj pa vendar še pišejo naši časniki, če se morajo vsega tega čuvati, kar je tukaj naštet? Ali je res, kar ljudje pravijo, če ne bo medsebojnega zabavljanja, da listi ne bodo imeli kaj pisati? Ne, ne,

to govorijo samo hudobni jeziki. Svet je dosti velik in se da o njem marsikaj povedati, ne da bi se zabavljalo. Zakaj pa tako pišejo listi drugih narodov, — pa bi slovenski ne mogli? Saj smo že rekli, kako široko in krasno polje delovanja imajo uredniki, kako bi lahko narod poučevali, izobraževali in moralno dvigali. Danes, ko časnike vse bere, imajo časniki višji poklic, kakor samo radovednosti streči. Ljudstvo vzgajati, to je njih visoka naloga. Poglejmo torej, na kaj naj naši listi — poleg politike, ki je njih glavno torišče, in poleg vsakdanjih novic: pobitih hribolazcev, razbitih avtomobilov in povoženih psov — obračajo posebno pozornost!

---

1. Delajo naj na to, da se v deželi **gospodarstvo** dvigne. Gospodarstvo vsake vrste: kmetijstvo, obrt, industrija in drugo. To je zdaj, ko je dežela politično urejena, najnujnejše. Skrbite, da bodo ljudje mogli živeti! Primum vivere! Kaj pomaga še tako lepa domovina, če pa ljudje v njej živeti ne morejo in jo trumoma zapuščajo! Belgija in Holandija sta le malo večji od Slovenije in imata 6 do 8 milijonov prebivalcev, — Slovenija pa enega! Naredite jim prostor, priskrbite jim kruha, da se bodo svojega doma mogli veseliti. Sploh bi bilo v Jugoslaviji veliko potrebnjše, kakor žaliti verska čuvstva večine ljudstva, skrbeti za to, da bi imeli ljudje kaj jesti!... Tu imate torej polje stokrat hvaležnejše, kakor večna borba med klerikalizmom in liberalizmom.

---

2. Mislite tudi na **rojake-izseljence**, ki bivajo raztreseni po vsem svetu, išoč svojega kruha in potapljaoč se v morju tujega naroda! Koliko se je pa

slovenska javnost brigala za izseljence po Evropi do zadnjih let? In vendar so ti še vedno kost od naše kosti in kri od naše krvi. No, zadnja leta se je v tem oziru mnogo zboljšalo. Domovina misli na svoje razkropljene brate in jim skuša tudi na roko iti, če se kaj da; če ne, jim pa kaže vsaj svoje simpatije. A to še vedno premalo.

Izseljevanje sega tako globoko v narodno življenje, da bi mu bilo treba obračati vso pozornost in ga temeljito proučevati. Kdo proučuje vprašanje, ki sem ga jaz zastavil slovenski javnosti v »Domoljubu«: Zakaj so nekdanj ljudje lahko živeli na domači zemlji in zakaj danes ne morejo? Zakaj po mnogih vaseh število prebivalstva ne le ne napreduje, ampak nazaduje? Župnija št. Gohard, ki je štela pred 50 leti okoli 1300 duš, jih ima danes nekaj nad 700. Pomislite, kak upad! Ali je čudno, če število Slovencev v primeri z drugimi narodi nazaduje? In koliko so se pečali s tem vprašanjem, ki naravnost reže v slovensko meso, naši narodni listi? Zakaj se iz alpskih dežel ljudje ne izseljujejo skoro nič, iz Slovenije pa vse beži? Zame je gotovo, da je temu veliko kriva slovenska lahkoživost in lahkomiselnost. Naši ljudje nimajo ljubezni do doma. Dom zapustiti, jim ni težko, ampak veselje. Tudi v tem dvomim, če stori šola svojo dolžnost. Tista pesmica »Pod lipco domačo najrajši sedim, v domačem veselju dovoljno živim«, je že davno pozabljena. Vsa poezija domačega življenja je šla v zrak; tovarna in rudnik sta jo ubila. Neki gospod, ki stvar od blizu opazuje, je pa rekel: Ali ni to transportiranje naših ljudi v tuje dežele zelo podobno nekdanjemu transportiranju zamorcev v Ameriko? Samó da so zamorce lovili, naši pa sami gredo. Kaj pravite k temu, gospodje, ki imate veliko besedo v slovenski javnosti?

3. Potem imate pa od sile dosti pisati o naših rojakih, bivajočih na Primorskem in Koroškem. In misliti na to, kaj in kako bi se jim dalo pomagati. Imam pa ta vtisk, da so ti bratje v Jugoslaviji že precej — pozabljeni. Ali so slovenski časniki pisali desetino tega o njih, kar so pisali v medsebojnem boju in o klerikalizmu? Tirolci izdajajo poseben list za Južno Tirolsko, kjer imajo manj svojih kot mi naših: »Der Südtiroler«. Tudi imajo v Innsbrucku posebno pisarno za Južno Tirolsko. Pri nas pa, se zdi, imajo ljudje malo srca za svoje rojake onstran meje. Sicer ne bi tako brezskrbno veseljačili in maškaradirali pred pustom in celó na samo pepelnico! Ko bi le četrtinko za to norenje proč vrženega denarja položili »na oltar domovine«, kaj bi to zaleglo! — Sploh kadar je velika narodna sila, takrat pridete skupaj in malo zakričite, potem se pa obrnete okoli in si skočiti spet med seboj v lase. Za medsebojno ravsanje smo dobri, za resnično brambo domovine pa zanič. Ali delam krivico? Kaj nismo dovolj videli na Koroškem!...

Tik pred vrati Berlina, nasproti Potsdamu, sem dobil kraj z imenom Nowawes. Vedno me je srečaval tramvaj z napisom Nowawes, da bi bil skoraj mislil, da sem kje na slovenjem Štajerju ali Korotanu. Pa sem bil na potujčeni zemlji. Zdi se, da se bo še nekaj slovenske zemlje potujčilo, a mi na vse to veselo pustujemo, plešemo in pijemo... Tu se pokaži narodna ideja, da rešiš, kar se da še rešiti!

4. Še eno lepo polje imam za naše časnikarje, ki jim ga moram posebno priporočiti. V slovenskem ljudstvu je še strašno surovosti. Ne verjamete? Samo poslušajte jih, kako govorijo! Vsaka tretja beseda

pri mnogih je kletev. Ne mislite, da imam kletev za največji greh! Laške in hrvaške so mnogo bolj grešne. Naše niso tako, pač pa surove. »Permejduš da!«, »Permejduš, da ne!«, to je slovenska afirmacija in negacija. »A si videl hudiča?« »Ali verjameš, permejduš, da ga nimam bora?«, »O hudiča, kje si se pa vzel?«, »Ali misliš, hudič, da imam že dosti?«, O tri sto hudičev, ta je pa imenitna!« ... Kje na svetu pa tako govorijo? Pa ne mislite, da samo prostak tako kolne, — tudi naša častita inteligenca. Ko sem se vozil nekoč po železnici, sta dva tako hudičala, da se nisem mogel premagati, pa sem jima rekel: »Kako pa vendar govorite, da je vsaka tretja beseda hudič?« Eden mi je dal duhovit odgovor: »Saj nas vi učite na prižnici.« Dvomim pa, da bi mož pridige poslušal. Če jih pa posluša, si je od pridige menda samo hudiča zapomnil. V neki gosposki družbi je neka gospa štela na rožni venec, kolikokrat bo eden izmed častite družbe zaklel. Preden je bilo četrť ure, je bil rožni venec »zmoljen«. V četrť ure je zaklel osemdesetkrat. Kakršne besede — tak mož, pravi pregovor. Na Nemškem ne slišim druge kletve kakor kak »Donnerwetter« ali »Herrschaft«. Hic Rhodus — hic salta! Tu je Vaše polje, gospodje časnikaarji. Jezik očistite peg, opilite gladko mu rujol (Koseski). Bolj potrebno, kakor tujke iz jezika spravljati!

Toda še hujše! Slovenci niso zadovoljni samo s svojimi kletvami, vlačijo od vseh strani še tuje. Saj Vam mora biti znano, da se je italijanska »porka« na Slovenskem že čisto udomačila. Ta porka porkasta ne priča samo, kako so naši ljudje surovi, ampak kako tudi narodno nezavedni. Ko bi bili v vojni italijanski vojaki naenkrat začeli klicati »hudiča«, bi se jim mi smejali in si mislili: To so pač pravi tepci! Našega hudiča so nam vzeli in ga zdaj na pomoč kličejo! Pa taki tepci smo le mi! Ko bi imeli naši fantje

kaj narodnega ponosa, bi se jim to dvakrat gabilo. Zdaj si pa gredo od teh ljudi kletve izposojat, kakor da nimajo domačih že preveč! Ko bi doma deklo s to ostudno psovko nagnali, bi imela pravico jih tožiti in bi bili kaznovani. Za preklinjanje Matere božje pa ni še nobeden pare plačal; zato imajo nesramneži velik pogum, nad njo svojo nesramnost stresati!

In kaj ste že Vi, slovenski časnikarji, ki nam dan na dan napišete šest, osem ali deset strani, storili zoper to narodno sramoto? Ali ste sploh kdaj zgubili kako besedo o tem? To, evo ga, to je resnično narodno delo!

Po vojni pa, slišim, vojaki s Hrvaškega in iz Srbije prinašajo podobne grdobije. Pa če so srbske in hrvaške, niso zavoljo tega nič boljše. Treba bi bilo fantom povedati, naj vendar nikar povsod, koder hodijo, ne poberejo vse svinjarije in je k nam ne zanašajo! Poštenega ponosa fantom manjka, sicer bi se ne nalezli povsod vsake nečednosti, kjerkoli jo najdejo.

In kaj počnejo fantje ob naboru in vpoklicu! Če bi prišel Turek ali Indijanec v našo deželo, pa bi videl fante pijane, gugajoče se, tuleče in rjoveče kakor divje zverine, kako sodbo bi si napravil o naši kulturi! Pa se toliko ponašate, kako izobraženi in napredni ste! Imate polno »kulturnih«, »izobraževalnih« in »prosvetnih« društev, — pri tem je pa vaša mladina še tako podivjana!

Potem Vas pa prosim: učite vendar ljudi peti! Slovenci ne znate peti. — Kaj? Da mi ne znamo peti?! — Ne, ne znate. Petje je na Slovenskem samo stvar elite. Njih petje je krasota, do neba povzdigujoča. A ljudstvo, narod, ne zna peti. Ima krasen zaklad narodnih pesmi. Narodnih, — a ne narodovih, ker jih narod ne pozna. Izbrani pevci

pojo, ljudstvo pa molči kakor riba, bodisi v cerkvi, bodi kje drugod. Odprite mu vendar ta zaklad! Tudi na Nemškem, — tako so mi povedali, dasi je ljudstvo v cerkvi vedno pelo in poje, da se zidovje trese, — je bila narodna pesem zanemarjena, pozabljena, zakopana. Pa so jo dvignili iz te zakopanosti in zdaj poje ljudstvo svoje pesmi, da je veselje. Kakor hitro eden začne, v cerkvi ali v dvorani, takoj jo udari za njim vsa množica. Večino pesmi znajo na pamet, ker jih pač pogostokrat pojejo. Na Slovenskem pa preko prve kitice ne pridete pri najbolj znanih pesmih. Šola je na Nemškem narodno kakor cerkveno pesem spravila do veljave in med ljudstvo. Na Slovenskem pa šola petja ni gojila zadostno, zato ljudstvo ne poje. Kar fantje večinoma pojejo, to se ne pravi peti — poslušajte jih na naboru — to se pravi dreti.

Pa zakaj govorim o petju v zvezi s surovostjo? Kdo tega ne razume? Zato ker je petje odlično v z g o j n o s r e d s t v o, ker je lepa pesem sredstvo proti surovosti in podivjanosti, ker pesem srca dviga, užiga, blaži. Wo man singt, da setz' dich nieder, böse Menschen kennen keine Lieder.*

Slovenci, začnite peti! Šola stôri svojo dolžnost! Časniki, opozarjajte na to!

---

5. S surovostjo v najožji zvezi je alkoholizem. Ne samo kletev in kričanje, še kaj drugega rodi pijančevanje. Pretepe, poboje in uboje. Ali kdaj preštete in poveste, koliko je vseh teh zločinov v enem letu v Sloveniji? Kaj je sploh storilo naše časopisje zoper to veliko bolezen našega ljudstva? Ne rečem, včasih prinesejo kako notico, morda so prinesli tudi že kak članek. A mi protialkoholni borci imamo vtis,

---

* Kjer pojejo, tam prisedi; hudobni ljudje ne znajo peti.

kakor da nam skažejo posebno milost, ako sprejmejo, če jih za kaj takega prosimo. Zgodi se pa tudi, da nam jo odklonijo. In vendar bi morali sami čutiti poklic, da ljudstvo dvigajo iz te luže in ga rešujejo iz zla, ki vleče za seboj nešteto drugega zla na vseh straneh življenja: po družinah, v gospodarstvu, na zdravju in življenju in tako dalje brez konca. Saj nimamo tako hudobnih namenov, da bi želeli vinogradnike uničiti ali jim hoteli količkaj škodovati. Vinska dežela — revna dežela. Treba bi bilo, da se ljudje samo malo preorientirajo in gospodarsko preuredijo, pa jim bo bolje, kakor jim je zdaj. Zdaj dobite vina, kolikor ga hočete, da iz vas gleda; a grozdje jesti, tega je škoda! Pa kdaj ste brali v naših časnikih kak pameten, praktičen in potreben pouk o tem? Sam dvorni svetnik Šuklje, ki živi pod trto in gotovo ni sovražnik »poštene kapljice«, je tega mnenja, da naj bi se vinogradi slabe lege opustili, da bi se kaka druga kultura bolje izplačala. Ali beremo kdaj kake kmetijsko-strokovne članke o tem po naših dnevnikih?

Ko bi se pri nas toliko zanimali za treznost v lastni deželi, kakor za prohibicijo v Ameriki, bi bilo dobro. Vsake kvatre beremo enkrat, če ne dvakrat, o ameriški prohibiciji in njenem fiasku. In tu se berejo take številke, ki jih resnično — ne verjamem. Ker vem, kako nemški pivovarniški kartel taka poročila naroča in drago plačuje. Bral sem o prohibiciji célo objektivno pisano knjižico, kjer se razmotrivajo dobre in slabe strani prohibicije, kjer se pa vse drugače bere. Tako za neumne vendar ne smemo imeti Američanov, da bi v svojo največjo škodo vzdrževali prohibicijo, posebno ko je bilo še pri zadnji volitvi merodajno in odločilno poleg konfesije tudi prohibicijsko stališče. — Pa da ne boste mislili, da sem zagovornik prohibicije! Ne! Samo za resnico mi je. Na prohibicijo še ne mislim ne, saj bi me kri-

žali! Pa če tudi ne, prohibicija me ne briga dosti, ker nima za nas praktičnega pomena. — Prav ima neki pisec »Slovenčev«, da je treba za treznost versko-nravnih sil. Nima pa prav, ko piše: »Ni treba radikalnih sredstev, marveč modre zmernosti.« Tako? Pa res! Čemu nevarne operacije, če si kdo zlomi roko ali nogo ali če ima raka v želodcu ali slepiča?! To boli! Kar malo z žavbo se pomaže, pa se zlomljen ud pozdravi in rak odpravi. Taka žavba je Vaša zmernost! ... Pa da me prav razumete: Zmernost je dobra in lepa sama zase, bojno sredstvo zoper »rak-rano« naroda pa ni. Za vojsko je treba meča, ne metle! — Ali da rabim drugo primero: Vsak ekstrem se pobija z nasprotnim ekstremom. Vrel krop se zaliva z mrzlo vodo, ne z mlačno. »Calida frigidis, frigida calidis*«, kakor duhovniki večkrat beremo. Ko je vendar tako jasno! Vsak otrok to razume. Učeni ljudje pa ne morejo umeti! Tudi o tem velja: Was aller Verstand der Verständigen nicht sieht, das sieht in Einfalt ein kindlich Gemüt. Med preprostimi ljudmi je pogostokrat mnogo več umevanja za take reči, kakor med onimi, ki se štejejo za modre. Učenost z vso bistroumnostjo določa, kje je meja med dovoljenim in nedovoljenim in se šteje za pravično, če se te meje drži. Vse prav. Ljubezen pa — ki to mejo tudi pozna — ne vpraša toliko za mejo, ampak gre preko nje, kakor daleč ji dovolijo njene moči. Ali ne veste, da je bil svet odrešen z žrtvijo in da se še vedno le z žrtvijo odrešuje?!...

Ime »Sveta vojska« se nikakor ne more udomačiti. Le nobene vojske ne — tudi svete ne! Ali pa ne govori sv. Pavel o celi bojni opravi: o meču, čeladi in oklepu in nam kliče: Vojskuj se kakor dober vojak Kristusov! In ali ni vojska zoper po-

* Vroč se zdravi z mrzlim, mrzlo z vročim.

bijanje in klanje v pijanosti — sveta? Nikar se je vendar tako ne bojte! Ali imate rajši krvavo vojsko pijanih fantov in mož*?

Zdelo se mi je, da so glasovi o sramotnem klanju naših pijancev zadnja leta že nekoliko potihnili. Preteklo jesen je bila pa zopet cela morija med temi nesrečneži. En sam dan je »Slovenec« poročal o takih slučajih iz treh krajev. In sicer so bili naštetih s Štajerskega ob enem štirje slučaji, ki so se sicer zgodili ob raznih dnevih. Eno poročilo se začinja takole: »In žalostne vrste žrtev morilca alkohola noče biti konec... Blagoslov sadne letine se izpreminja po naših vaseh v alkohol in s tem v prokletstvo. Žganje teče curkoma po grlu, poleno in nož imata prvo besedo, uboji in težke telesne poškodbe se vrste druga za drugo in ječe se polnijo z našimi mladimi možmi. Ali res ni pomoči proti alkoholu?«

Saj je hvale vredno, da dopisnik vsaj obžaluje to vnebovpijočo divjost. A zadnji njegov vzdih se mi zdi, kakor bi kmet stal poleg neobdelane njive pa vzdihoval: »Oh, ti njiva, kaj res nočeš nič roditi?!« — Brez nič, prijatelji, ni nič. Brez muje se še čevelj ne obuje. Dragi moji, pomoč zoper alkohol je, jaz Vam jo ponujam in vsiljujem že 25 let, a — oprostite! — Vi je nočete. Vsak uspeh zahteva dela, truda, žrtev. Kako naj se vendar med tem pijanskim ljudstvom treznost vpelje sama po sebi? Ko bi bili ti poklani možaki treznostno organizirani takrat, ko sem Vam priporočal, bi danes ne bili mrtvi... O prvih kristjanih sem bral, da če niso mogli revežem zadostno pomagati, so se par dni postili; s tem so si toliko prihranili, da so siromakom mogli poma-

---

* Sicer pa na imenu ni toliko ležeče. Če ga nikakor nočete, lahko vzamemo drugega, samo da bi se res kaj delalo.

gati. Kje je v nas kaj tega duha prvotnega krščanstva?! — Vsak tak slučaj, ko je eden v pijanstvu zaklan, je tako morje žalosti in sramote za dve družini, da bi se nam moralo srce trgati, če samo mislimo na to. To je stokrat hujše, kakor če je fant padel v vojni. Kaj mora čutiti in trpeti uboga mati umorjenega! Pri tej neskončni žalosti pa mnogi še vedno nimajo nujnejšega, kakor da se norčujejo iz abstinentov, ki bi radi temu strašnemu zlu odpomogli in si zato odrekajo kozarec vina, ker ga drugi pijejo v svojo in drugih smrt. Kaki pojmi o dveh glavnih zapovedih krščanstva, ki prihajata tu v poštev: o ljubezni in zatajevanju! Kako morete, ljudje božji, take grozote brezčutno prenašati?! Vsa dežela bi se morala ob takih glasovih dvigniti in kot en mož iti v sveto vojsko zoper to nesrečno in sramotno klanje. Toda kaj vidimo? Moj namestnik ali naslednik pri »Sveti vojski« mi toži: »Oh, kako sem osamljen! Saj ni nobenega zanimanja!« ... Zares, niti za en pošten odbor ne spravimo ljudi skupaj. Potem naj bo pa bolje! Da je alkoholizem strašno zlo slovenskega naroda, njegova poguba, priznava in obžaluje vsak pameten človek; da bi pomagal te pogube ga rešiti, ni skoro nikogar. Ali je to kaka resnoba?!

Res se človeku lahko zagreni vse delo za treznost in bi v svoji nejevolji ves trud opustil in vse proč vrgel, ko vidi, kako se mu z druge strani podira vse, kar je z velikim trudom zgradil. Neko poročilo iz okolice Brežic govori takole: »Napredujemo z oštarijami. Ko stopiš s postaje, te pozdravijo na desno in levo, spredaj in zadaj gostilne. Štirje sosedje, pet gostiln. Pa pravijo, da dobimo v kratkem še dve. Pretepi so vsakdanja stvar, umori se vrste in morala propada.« Odkrito povem, da je mene poleg drugih vzrokov tudi tale misel gnala od doma na Nemško:

Jaz se trudim za žive in mrtve za omejitev pijančevanja, drugi pa na stežaj odpirajo pijančevanju vrata. Pravo Sisifovo delo. Rinem skalo v breg, drugi jo pa vedno nazaj valijo.

Eno so gostilne, drugo so pa žganjski kotli, katerim je dovoljena neomejena svoboda — ljudstvu v največjo škodo. Ti se pa bori zoper to povodenj pijančevanja, kateri so odprte vse zatvornice!

Vse skupaj bi najrajši proč vrgel. Naj se pa ljudje morijo, ker hočete, da se morijo! In vendar ni mogoče tega mirno gledati. Pouk je potreben in še pouk. Če kaplja kamen izdolbe, bo tudi tu neprestan trud nekaj izdal. Pri izobraženstvu se je že temeljito obrnilo na boljše; to nam daje upanje, da se bo polagoma tudi pri veliki množici. Zato sem sklenil, ko se vrnem domov, da to delo kljub vsemu še nadaljujem. A tako bi morali misliti in sodelovati vsi, ki se bavijo z izobrazbo ljudstva. Kajti pijančevanje podre na eni strani več, kakor na drugi sezidate.

Za zasedbo Koroške je bilo škoda vsakega moža. Teh mož in fantov, ki padajo doma pod nožem pijancev, pa menda ni nič škoda... Slovenija koraka mirno in ponosno mimo njih trupel, ki ležijo ob vseh cestah...

Kadar nastopijo v Ljubljani katoliška društva skupno, vedno je Sveta vojska zadnja — kot najnepomembnejša in najnepotrebnejša. Vse: telovadba, petje, muzika, teater, radio itd., vse je spredaj, vse ima več veljave. Ni mi treba naglašati, da je vse to prav lepo, — a glede pomembnosti za življenje našega ljudstva kaka razlika! V Ameriki, kakor mi je povedal škof Stariha, je ravno narobe — tudi med katoličani. Tam se povsod — tako mi je rekel dobesedno — najprej vpraša: koliko imate abstinentov? In po tem se sodi pridnost in naprednost vsakega kraja. Na Slovenskem se pa toliko govori in piše o

kulturi in kulturnemu delu, imate polno vsakovrstnih kulturnih društev — zraven se Vam pa ljudje koljejo teden za tednom. Možje, Vi zidate hišo kulture namesto pri tleh pri strehi. Kip že cizelirate in politirate, a štor še ni obtesan. Vi sadite in gojite cvetice sredi močvirja, ki še ni posušeno. Da govorim naravnost: Mene ne zanima toliko, če ta ali oni fant malo bolje ali malo slabše telovadi, dokler gledam, kako se fantje s koli pobijajo in z noži zabadajo do smrti. Saj je lepo, če so fantje gibčni in spretni ter se znajo fino kretati, — a jaz hočem predvsem, da ne bodo zverine, smrtnonevarne. Seveda gre lahko oboje delo, debelejše in finejše, vštric; a po ideji in po potrebi je debelo vendar prvo, potem pride šele drugo. Zdaj pa doni hvala po celi Sloveniji, če se zna kdo dobro prekopicati, — »Svete vojske«, ki rešuje fante nesrečne smrti, pa še nikoli in nikjer ni nihče pohvalil, edino dr. Breclj, moder mož, ki je naše stremljenje vedno krepko podpiral, jo je pohvalil v letošnjem Mohorjevem koledarju.

Jaz sam sem bil tisti, ki ji nisem pripisoval nikakih zaslug. Saj sem vedno tožil, da je trud velik, uspeha pa ni. A preteklo poletje sem slišal doma toliko glasov, da se je glede pitja toliko spremenilo, da sem komaj verjel tistim, ki so mi to zatrjevali. »Kaj boš jamral,« mi je rekel v družbi, v kateri je bil pogovor o tem, prijatelj Finžgar. »Na nobenem polju ni toliko uspehov, kakor na tem!« — Kaj?! Da je to res? ... Pa kako vendar? Koliko pa je bilo delavcev na tem polju, borcev v tej vojski? Če se je res veliko spremenilo pri tako pičlih močeh in pri tem večnem nasprotovanju, kaj bi se bilo šele doseglo, ko bi bili vložili v to delo kulturni delavci eno desetinko (!) truda, ki so ga porabili za delo druge vrste! Spremenili bi bili Slovenijo že v raj. — Če je to res, kar mi zatrjujejo, potem je to naj mogočnejša

spodbuda za nadaljnje delo in borbo na tem polju in poprišču.

Da je med izobraženstvo prišlo drugo prepričanje o alkoholu, verjamem. Le v maso ljudstva še ni dosti prodrlo. Ker se je pač delalo in organiziralo vse drugo, za to pa ni bilo ne časa ne volje. Zato še vedno tako klanje po deželi. In kar se je doslej opuščalo, to bi bilo treba že vendar enkrat začeti, če nočete imeti večnih pokoljev.

Konec krvavi vojski! Živela sveta vojska! Slovenija, dvigni se in vrzi raz sebe sramotni jarem nezmernega pijančevanja in medsebojnega klanja! Vsi kulturni delavci pomagajte, poprimite! In Vi, časnikarji častiti, kažite ljudstvu pot v svetem boju za treznost in blagostanje našega ljudstva!

---

6. **Moralna.** Na to nas spomina g. župan dr. Puc v svojem citiranem govoru: »Minuli so časi, ko se je smatral boj med cerkveno in civilno oblastjo za potreben. Danes je nujna potreba po harmoniji obeh za moralni prepород našega naroda.« Še enkrat: Bravo, gospod župan! To je modra beseda. Iste misli je bil tudi dr. Žerjav. V tem sva se ujemala. Vsaj v teoriji. Baš na tem polju sva se našla. Spoznala sva se kmalu po končani vojni, meseca decembra, ko sem se jaz vozil iz Zagreba, on pa z g. Ribnikarjem iz Belega grada. Gospod Ribnikar, s katerim sva se prvič sešla pri društvu za varstvo živali, me je predstavil dr. Žerjavu kot protialkoholnega borca. To je dr. Žerjav z veseljem pozdravil in spustili smo se v pogovor. Nato sem ga povabil kot govornika na veliki protialkoholni kongres, ki smo ga imeli 19. januarja 1919, na katerem so govorili vsi mogoči govorniki od srbskega častnika do reškega kapucina in na katerem je bila Unionska dvorana od jutra do

večera nabasana z dva do tri tisoč poslušavci. To je bil najlepši protialkoholni shod, kar smo jih kdaj imeli. — Drugič sva bila z dr. Žerjavom skupaj, ko sta se dr. Brejc kot predsednik in on kot podpredsednik meseca februarja 1919 vozila s posebnim vlakom v Beli grad k zaprisegi. Tudi nekaj drugih se nam je pridružilo, ker je bila vožnja zastonj. Jaz sem šel takrat iskat stikov z belgrajskimi abstinenti; obenem sem oba gospoda po naročilu vlade tudi zaprisegel. Nazaj grede smo pa prekucnili ljubljansko »številko 13«. Pokazal sem jima neko nemško knjižico o tem, debelo podčrtano, ki sta jo hitro pregledala, in oba gospoda sta bila tega mnenja: Stanovanj manjka, če je tako, jo pa odpravimo! Nekateri so o tem drugačnih misli. A vedno bolj splošno prevladuje misel, da ta način reglementiranja ni zanič in ga odpravljajo. Jaz, ko sem nekdam na Starem trgu slišal na glas vprašati nekega fantalina svojega znanca, starega kakih 16 let: »Kam pa greš?« Odgovor: »Na 13«, »Prav imaš!«, sem takrat posebno jasno uvidel, da je to visoka šola nesramnosti, in sem vedno mislil, kako bi mogli ta svinjak iz Ljubljane odpraviti. In dr. Žerjav mi je pomagal. Hvala mu za to! — Potem sva se srečala z Žerjavom nekdam na ljubljanski ulici in v kratkem pogovoru mi je rekel: »Veste, jaz res želim, da bi se naš narod moralno dvignil.« — Zopet drugič sem ga srečal v Rogaški Slatini z nekim drugim gospodom, kjer mi je rekel: »Mi šele iščemo pota, kako bi mogli narod moralno dvigniti; vam je lahko, ko ga že imate!« Ni mi v naglici prišlo na um, da bi mu bil odvrnil: Kar našega pota se poprimite, kaj boste šele novega iskali! Vesel sem bil, da mož vsaj pota išče in se bavi z mislijo, kako ljudstvo moralno dvigniti. — Potem sva se včasih srečala še na deželni vladi, kamor sem hodil vladne može privijati in pribijati, naj kaj ukrenejo zoper takrat po vojni po-

seбно hudo pijančevanje. Vselej me je prijazno sprejel in obljubil pomoč. A potem so šla naša pota narazen. Zadnjič smo se videli, ko sem ga obiskal pred kakimi šestimi, sedmimi leti kot bolnika v Poljčah. Zdi se mi, da je na svojo misel, kako narod moralno dvigniti, nekoliko pozabil, kajti nemoralni romani in seksualne ali erotične pikanterije v njegovem glasilu niso baš dokaz, da bi bili v tistih časih pod njegovim okriljem moralo posebno gojili. Vsekako pa je pokazal mož nekaj dobre volje, da bi se nemorala s pijančevanjem vred zatirala. In v tem oziru bi smeli njegovi dediči stopiti v njegove stopinje.

Pomudimo se pri tej priliki še pri vprašanju, če je morala brez vere mogoča? Jaz pravim, da ne. Vsaj v polni meri ne in pri masi ljudstva celo ne. Izobrazba v tem oziru pač deloma nadomešča vero, a ne popolnoma. Hočete dokazov? Kdor nima vere, nima za moralo nobene opore razen v samem sebi. A kdor pozna človeško naravo, ve, kako je ta opora šibka. Grki in Rimljani so bili vendar visoko kulturni narod, a kaka je bila njih morala? Nekateri boljši duhovi so se pač dvigali nad ostalo množico, a proti nečloveškemu suženjstvu ni dvignil glasu nobeden. Suženjstvo je odpravilo šele krščanstvo. Tudi moderni izobraženci imajo svojo moralo — deloma pač po naravnem zakonu, — deloma pa iz krščanstva. Kaka je morala brez krščanstva, vidimo najživeje na Ruskem. Saj ti ljudje, ki danes Rusijo vladajo in mučijo, so vendar inteligentni. Pa so vsi po vrsti sami tolovaji, roparji in morilci, da svet takih še ni videl, že davno zreli za na vislice. Osem milijonov potepinskih otrok, brez strehe, brez varstva, brez vzgoje, groza bodoče Rusije, priča, kaka je morala brez vere! Sicer je pa dokazov, da morale brez vere ni, povsod toliko, da jim ne pridemo do

konca. — Gotovo je, da tudi veren človek lahko moralno pade. Kdor pozna človeško naravo, se mu to nič čudno ne zdi. A vera padlega neprestano drami in mu tudi pomaga, da se dvigne; človek brez vere pa v luži, v katero je padel, tudi obleži. Pri neizobraženi masa je to vobče seveda še hujše. Ako tej vzamete vero, nima najmanjše opore, ki bi ga v viharjih strasti držala pokonci. Samo iz tega razloga že, da ljudstvo ostane moralno, je treba vero čuvati in jo gojiti.

Če se beseda g r e h piše v »ušescih«, kakor smo že večkrat čitali, se to vendar pravi: krasti, goljufati, prešustovati, moriti, imajo neumni ljudje za »greh«, mi prosvetljenci pa ne. Ali se ne pravi to odpirati vrata vsem hudobijam? Če ni nič greh, oziroma nobene kazni za greh, ako se hudobija le da prikriti, zakaj bi si pa ne dovolili, kar nam kaže in nese?!

Razkristjanjenje je obenem demoralizacija, je moralna propast ljudstva. Kdor hoče, da so Slovenci moralno propal narod, ubij mu vero! S tem namen brez dvoma doseže.

Kaj ne vidimo tega na vsej Evropi? V kolikor je ta od krščanstva odpadla, v toliko je zagazila v močvirje nemoralnosti. Kdor tega ne vidi in ne obžaluje, nima čuta za moralo. Najhujše pri tem je baš to, da se nesramnost sama sebe več ne sramuje, ne skriva, ne ženira, marveč nastopa javno in drzno in se roga čednosti v obraz. Nichts Heiliges ist mehr. Es lösen sich alle Bande frommer Scheu* (Schiller). Seveda, če dekalog nima več veljave, če kakega večnega sodnika ni, česa bi se bali! Uživajmo — to je geslo — saj jutri bo vsega konec!... Japonci, Kitajci,

---

* Nič svetega ni več. Vse vezi svete sramežljivosti so razvezane.

Indijci, Turki, če pridejo v Evropo, se zgražajo nad to moralo. Kitajski minister za prosveto je 16. septembra 1927 izdal vsem deklinškim šolam predpis, ki prepoveduje prekratko krilo in gole roke. Enak ukaz je izdan deklinškim šolam turške ljudovlade. Tudi ravnateljstvo nizozemskih železnic zahteva od ženskega uradništva »obleko, ki je preprosta, neprozorna, pod vratom zapeta in ki sega do zapestnega članka«. Pa tudi mestna uprava v Pragi zahteva enako obleko od strežnic in natakaric po gostilnah in kavarnah. — Jaz bom pa gotovo veljal mnogim za starokopitnega prenapeteža, ker se ne morem sprijazniti z vsiljivo razkazovano, tendenciozno, na spolno dražljivost preračunjeno goloto. Prav ta vsiljiva tendenca je, ki izziva ali bi morala izzvati odpor vseh pošteno mislečih in dostojno čutečih. Slovenija v tej Evropi ni kak srečen otok, do katerega bi umazani valovi ne pripluskali. Spolne bolezni, razkroj družinskega življenja, bela kuga na Slovenskem, žal, niso neznani pojavi vsesplošne epidemije nemoralnosti. Bojim se, da ste v tem oziru že preveč — napredni. In čim bolj se bo ljudstvo oddaljevalo od Boga in cerkve, bolj globoko bo gazilo v blato. Tako gotovo, kakor gotovo voda teče doli, ne pa gori.

Moralnost je človekova dika. Če je izobrazba izobraženca duševno imetje, je moralna brezmadežnost vsakega, izobraženca kakor prostaka, še dragocenejše imetje. To je njegova odlika, njegovo duševno plemstvo. Slovenci nimamo nobenega krvnega plemstva, skrbite, da bomo imeli moralno plemenit narod! Časnikarji nimate lepše naloge, kakor je narod moralno dvigati.

7. Končno bi še priporočil, naj časopisi gojijo v ljudstvu tudi srčno oliko. Opažati je namreč pogosto, kako je ta kultivirani svet brez srčne kulture. Kaj je srčna kultura? Ozir do bližnjega in usmiljenje do živali. Sam pri sebi sem že večkrat rekel: »Olikani« ljudje so najbolj neolikani. To opažamo časih na cesti, posebno pa v vlaku. Preprost človek je navadno skromen in se boji, da bi se proti komu neotesano ne vedel. Olikan človek — seveda ne vsak — se pa vede, kakor da je vse njegovo in se malo ozira na druge. Večkrat sem si že mislil: Moderna olika je le velika aroganca. Ne oziraje se na druge, si dovoli vse, kar se ji zljubi. Vstopi se na primer s svojimi širokimi pleči k oknu, da ga čisto zakrije in ne vpraša nič, če je drugim, ki bi tudi radi nekaj videli, prav ali ne. In še nekaj moram povedati, s čimer se bom vsem tobakarjem zameril, pa ne morem pomagati. Kakor se v sedanji družbi kadi, to je velika brezobzirnost. Če se kdo z nogo ali z roko svojega soseda po neprevidnosti malce dotakne, se hiti opravičevati: Pardon! Ne zamerite! Oprostite! in tako dalje. In vendar je to komaj imena vredno. Zraven si pa zapali cigaro, ne da bi kaj vprašal, njegov sosed pa, morda bolan na pljučih ali na živcih, mora rad ali nerad požirati njegov dim, ki se po cele ure vali iz njegovih ust. Tu ni nobenega »pardon«. Po drugih državah, razen bivše Avstrije, imajo vse vlake razdeljene: polovico za kadilce, polovico za nekadilce, z vidnimi napismi na zunanji strani. Pri Vas pa, če iztakneš s težavo v vlaku en cel kupe za nekadilce, moraš še v tistem braniti svojo pravico, če hočeš imeti od tobaka neokužen zrak, ker znotraj ni nobenega napisa. Tu bi bilo pač na mestu več naprednosti! — V stari Špartaniji je vedela mladina, da mora imeti spoštovanje pred starimi, in je, ko so se stari približali, iz spoštovanja vstala. Današnja

mladina ne ve o tem nič. Če sedi v vlaku otrok, pa pride noter osemdesetleten starček, menite, da mu bo otrok prostor napravil? Nisem še videl. In če srečaš otroka na ozkem trotoarju, se mu moraš umakniti ti, on se ti ne bo. Ali v šoli res nikdar o takih rečeh nič ne slišijo ali kali?! — Velika surovost »gosposkih« ljudi je tudi ta, da ko pridejo na deželo, cerkve vse počekajo, kmetom pohodijo pa travo in žito, kradejo sadje, lomijo veje in podirajo ograje. Še impertinentnejša brezobzirnost je, ako skozi vas ali sploh vpričo drugih ljudi hodijo skoro docela nagi. Taki ljudje si domišljujejo, kako se postavijo, v resnici si pa dajejo spričevalo, da nimajo ne trohice srčne kulture. Svet brez vere, brez sramežljivosti, se vrača v — divjaštvo. — Javen in jasen znak duševne neotesanosti je tudi, gledati procesije s klobukom na glavi ali celo s cigareto v ustih. Najpriprostejši takt zahteva, da se ne žalijo sveta čuvstva velike množice.

Olika torej ni samo vnanja politura, olika je predvsem olika srca.

Več srčne olike, prijatelji, pa bo vsa sovražnost med nami izginila kakor sneg na solncu! Blago srce ne pozna sovraštva.

Evo, dragi gospodje časnikarji, koliko imate še neobdelanega polja! In koliko bolj koristnega, kakor je prepir, ki ne rodi nobenega dobrega sadu. Časniki morajo ostati na tako visokem stališču, da si morajo šteti pod svojo čast, svojo publiko vabiti in dražiti s stvarmi, ki so morda pikantne, a moralno kvarljive. Nerazsodna masa si pač želi takih dražljivosti, a izobražen mož, stoječ nad to maso, se ne bo tako ponižal, da bi stregel tako nizkim nagonom.

Še enkrat, časnikarji častiti, kako krasen poklic, kako hvaležno nalogo imate: narod buditi, voditi, gojiti v njem vse, kar je plemenito, dvigati in užigati ga za vse lepo in vzvišeno! Če komu, velja Vam beseda: **Sveto služite sveti domovini!**

Kmetskim pokretašem.

Ali smem še Vam, dragi kmetovalci, spregovoriti eno besedo posebej? Saj sem Vam to obljubil v »Kmetskem listu«. Tam sem Vam napovedal tole knjižico in rekel, da bom šele v njej povedal vse svoje misli.

Da sem jaz ves za kmeta, to sem že tam zapisal. In kdo bi ne bil? Saj slovenski narod imenujemo lahko kmetski narod. Gospoda prejšnjih časov je bila večinoma nemška ali nemškutarska. Inteligenca je prišla skoro vsa s kmetov. Če je kmet steber vsakega naroda, je še posebno steber slovenskega.

A kljub temu je bil kmetski stan zaničevan in zapostavljen. Kaj se je že v slovenskem jeziku pisalo zoper kmeta! Pa ne od klerikalne strani. Kogar zanima, naj bere »Zločin nad domovino«, str. 16! Kmetje cele kranjske dežele so imeli še nedavno le 16 poslancev, mesta in graščaki pa 20. Ali Vam ni znano, kdo jim je izvojeval pravico, da so danes enaki drugim?...

V vojni smo se posebno učili spoštovati kmetski stan. Brez njega bi bili vsi pomrli. Takrat je bil kmet dober! — »Kmet«, »kmetavs«, »kmetavzar« so bile nekdanj psovke. Mene so kot študentka »ljublanske srajce« še zmerjale s »kmetom«. Danes, mislim, tega ni več. Kmetski stan je dobil že več ugleda. Vendar še vedno premalo. Kmetski sinovi in

ličere sami premalo cenijo svoj stan. Vedno imamo priliko opazovati, da je skoro vsak rajši kaj drugega kakor kmet. Zato je upravičeno in potrebno, da se goji k m e t s k a s a m o z a v e s t, k m e t s k i p o n o s. Ponos na svoj lepi stan. Treba je samo eno vedeti, namreč da ponos ni — prevzetnost ali nevljudnost. Časih smo na kmetih imeli ta ponos. Cenili smo vse, kar je bilo pristno kmetskega: kmetske navade, kmetsko domačo govorico in tudi kmetsko nošo. Gorenjci smo takrat nosili še »irhaste«. Spominjam se, kako sem otrok z veseljem gledal tako opravljene fante. Kako so bili to zali fantje v kratkih hlačah in pisanih žametastih lajbelcih! Da, ponosni smo bili, da smo bili kmetje. Bilo pa je zraven tudi malo prevzetnosti, ko smo — vsaj mi poredni otroci — govorili o »mestnih lačenbergarjih«, ki so k nam hodili po kruh in mleko. Ta ponos je potem začel zelo giniti. Zato se mora zdaj gojiti. Vendar, če me danes kmet, s katerim sva pred vojno časih prijazno govorila, ko se srečava, zdaj več ne pogleda, ampak glavo pokonci nosi ali v stran gleda, ta ni prav razumel, ko je slišal, da mora kmet biti na svoj stan ponosen. Torej ponos, da, ponos! A z upravičenim stanovskim ponosom je čisto lepo združljiva primerna vljudnost in prijaznost. Ponos! »Kdor zaničuje težavni moj stan, ta nima ali srca, ali nima možgan.«

Če pa polagoma raste ugled kmetskega stanu, pa postaja njegov gospodarski položaj vedno težji. In to po vseh deželah, ne samo na Slovenskem. Tu na Nemškem slišim iste tožbe kmetov, kakor jih imate pri Vas doma. Kmetski pridelki poceni, a potrebščine neprimerno drage. Kmetija in industrija sta v naši dobi v silnem medsebojnem boju. A industrija je močnejša in kmeta na vseh straneh izpodriva. Tod okoli, kjer jaz hodim, po razsežnem industrijskem ozemlju, je bilo pred do-

brimi petdesetimi leti vse kmetsko. Danes stoji le še sempatja kaka redka kmetska hiša z zemljiščem okoli. Vse je pokupil industrijski kapital ter postavil ondi svoje tovarne in dolgočasne delavske kolonije. Cela porenška pokrajina (Rheinland), ki šteje 5 milijonov prebivalcev, šteje samo še 17 (!) odstotkov kmetskega prebivalstva. Na Francoskem je pa še vse huje. Tam vasi izumirajo in razpadajo. In to gre še vedno dalje. Kam bo prišlo?! Kmetski stan je v silnem boju za svoj obstanek. Če kmet propade, bo nenadomestljiva škoda.

Zato je prizadevanje za večji ugled, večje pravice, večje ugodnosti in napredek kmetskemu stanu treba najtopleje pozdraviti. Tudi med drugimi narodi dobimo iste vrste pokret. Pravila Vaše bivše stranke sem pregledal. In reči moram, da jim nimam skoro kaj ugovarjati. — A nečemu drugemu, kar ni v pravilih, ampak je zapisano kakor nekaka deviza, tistemu pa ne moremo pritrditi. »Kmet, ti si moraš in moreš le sam pomagati.« Ta, dragi moji, ta pa ne drži! Gotovo je, da kakor vsak človek tako tudi vsak stan najbolje sam ve, kje ga čevelj žuli. In če ga žuli, si skuša tudi pomagati, da bi ga ne žulil. Vendar pa, če ima kdo trn v peti, mu ga lahko izdere tudi kdo drug. Pri vsej sebičnosti na svetu se dobijo še ljudje, ki so pripravljeni drugemu pomagati. Evo Vam ga: Stjepan Radić ni bil kmet! In naš K r e k tudi ne, ki je spisal »Črne bukve kmečkega stanu«. Menda je zato, da bi pokazal svojo ljubezen do kmeta, nosil tako težke škornje, kakor jih danes nosi še malokateri kmet. Pa jih je še več, ki delajo za kmeta, a niso kmetje. Gotovo pa je, da naj ima v kmetskem gibanju kmet prvo besedo. Prav tako res pa je tudi, kar je v tej knjižici že spredaj napisano: da bo bolj izobraženi vedno duševno vodil manj izobražene. To je tako naraven

zakon, kakor je naravno, da na tehtnici težja stran potegne doli. Manj izobražene bo torej vedno vodil bolj izobraženi: pa naj bo to duhovnik ali kdo drug*. Zato mislim, ako hočete kmetu resnično pomagati, da bi bilo najboljše, če opustite vse morebitne postranske namene, pa se združite vsi, kmetje in Vaši prijatelji, v to svrho, da kmetskemu stanu kar najbolj na noge pomagate. Vsi ste kmetje, vsi Slovenci in kristjani tudi. Vsi želite kmetskemu stanu vse najboljše. Ne vem, kaj naj bi Vas ločilo. Vsaka ločitev je narejena umetno. Čim več se jih združi v dosego enega cilja, tem gotoveje in hitreje cilj do-

---

* P. S. Zato v resnici ne morem razumeti, kaj ima kmetski pokret toliko opraviti z bojem zoper klerikalizem. Gospodje, ne mahajmo po zraku, govorimo konkretno! Povejte in naštejte nam, kaj je »duhovska nadvlada« slovenskemu kmetu toliko škodila! In če nam dokažete škodo, ki jo je kmet imel od duhovščine ali klerikalizma, bom jaz prvi, ki bom zoper tak klerikalizem. — Mimogrede bi pa vprašal, če je gospodom znano, kaj in koliko je bivša »klerikalna« SLS v kranjskem deželnem zboru storila za kmeta? Predvsem je v večletnem trdem boju izvojevala kmetom primerno zastopstvo, to je večino v zbornici. Potem so ji nekateri očitali, da pozna samo kmeta in nič drugega. Ali je gospodom znana knjižica »Dejanja govore!«, ki jo je sestavil sam dr. Krek, kjer našteva nebroj del v prid kmetskemu stanu? In bivši »klerikalni« oblastni odbor je istotako prvo in glavno skrb obračal povzdigi kmetskega stanu. Kako da se kmetski pokret obrača le proti tistim, ki so za kmeta največ storili, to mi je uganka, ki je ne znam rešiti... Če klerikalizem kmetu ni bil v škodo, potem se ne čudim, ako nekateri vidijo za »kmetskim pokretom« druge namene, in ne čudim, če so meni zamerili, da sem pisal v »Kmetški list«. Meni je bila rečeno: »SKS je bila res ustanovljena iz protiklerikalnih namenov, zdaj pa tega ni več, ampak nam gre samo za povzdigo kmetskega stanu.« Za to sem pa jaz tudi sem vzkliknil, in se odločil sodelovati pri »Kmetškem listu«. In če je ta trditev resnična, potem nisem storil nič napačnega. Če pa ni resnična, marveč ima kmetski pokret proticerkveno ost, potem sem se zmotil in moram svoje mnenje in svoje ravnanje spremeniti. Pridimo o tem do jasnosti!

sežejo. Kako boste to naredili, tega jaz ne vem. To je stvar Vaša in drugih. Moja stvar ni tukaj delati politiko, ampak mir. Rekel sem že spredaj, da politika vobče ni poklic duhovnikov, da se bavimo ž njo v toliko, v kolikor se čutimo dolžne, čuvati tudi v politiki pravice cerkve. Če bi pa Vi to storili brez nas, potem bomo mi mogli mirno prepustiti politiko Vam. Znebili bi se prav neprijetnega bremena. Kako bi se to dalo narediti, premišlujte! Če imate dobro voljo, se bo že naredilo. **Bodite prepričani, če ima kmetski pokret namen povzdigniti kmetski stan — in nič drugega! — boste imeli vse za sebe.**

Da naj bo kmet napreden, če napredovati hoče, to je gotovo. Napredovati pa mora, sicer bo ostal za drugimi stanovi. Dasi tudi konservativnost v nekem oziru ni napačna. Po svoji naravi je kmetski stan najbolj konservativen. Zvezan je z materjo zemljo, ki je tudi konservativna; od pamtiveka ima iste navade. In za en del je to dobro. Stare dobre navade naj se ohranjajo, kolikor morejo! In na kmetih so še najbolj ohranjene. To pa ni v nobenem nasprotju z res koristnim napredkom. Poznam kmete, ki so starim tradicijam zvesti in so vendar najbolj napredni. Letos v poletju sem bil v kmetski hiši, ki je bila tako pospravljena, tako snažna, tako lična, da sem jo kar občudoval. Pa nič nepotrebne navlake, le vse tako snažno in lično.

Tukaj na Nemškem nimam s kmeti prav nič opraviti, a vendar sem bil že večkrat v kmetski hiši. Vleklo me je noter, da vidim, kako je tam in da primerjam z našimi razmerami. Velika razlika. Že po vnanje. Vse hiše z gospodarskimi poslopji vred so rdeče, neometane (Ziegelbau), kakor vidite cerkev Jezusovega Srca v Ljubljani. To je tukaj narodni slog, v navadi deloma tudi po mestih. Tudi notranja razdelitev in oprava je vsa drugačna. V vsaki hiši

imajo po eno gosposko sobo, kamor so peljali mene in mojega spremljevalca. Napredni so pa kmetje tako, da ne le s stroji orjejo, sejejo, kosijo in žanjejo, marveč tudi že piške valijo in — krave molzejo. V cerkev pa letijo mladi večinoma s kolesi, stari pa s kočijami. V nedeljo vidite okoli cerkve polno kočij, — a le na dve kolesi, kakor je tukaj splošno navada. Tudi tovorni vozovi so le na dve kolesi. Na oko so videti zelo nerodni; a pravijo, da so veliko lažji kakor štirikolesni.

Skoro vsak kmet ima tudi svoj dnevnik. Pri vsem tem so pa enega duha. Bil sem pred dvema letoma nalašč v župniji Gescher v Münsterlandu v soboto in nedeljo, da sem tam cel dan kmete in življenje na kmetih opazoval. Župnija je velika 6000 duš. Vasi so tam vse drugačne kakor pri nas. Farna vas je kakor velik trg na Slovenskem. Celo par manjših tovarn je tam. Kmetje pa so raztreseni okoli »vasi« po eno uro naokoli, vsak sam zase. Svet je raven in zemlja kmetova okoli njegove hiše vsa njegova. Nekateri imajo po 200 juter zemlje. — Popoldne smo šli obiskat eno teh hiš. — Že prej sem pa vprašal duhovnike: Ali imate tukaj kaj ljudi, ki ne hodijo v cerkev in k spovedi? »Ne poznamo nobenega.« In drugi dan, ko so domači duhovniki spovedovali, sem jaz obhajal, v presledkih vsega skoro poldrugo uro, med temi nad sto fantov. Vprašal sem tudi: Ali imate kaj ljudi, ki so cerkvi ali duhovščini nasprotni? Odgovor: »Ne, nimamo, se z vsemi dobro razumemo.« Tu torej ni nobene sledi o boju zoper »klerikalizem«. To jim je neznana stvar. In po drugih župnijah je podobno kakor v tej.

Evo Vam najnaprednejših kmetov, pa vsi enega, krščanskega duha! Krščanstvo in naprednost sta tukaj najlepše združena. Kdo more reči, da nista prav dobro združljiva? Moja

srčna želja je, da bi tudi na Slovenskem vsi kmetje in kmetski prijatelji stopili v eno vrsto in z združenimi močmi storili vse, kar se da, za povzdigo, za ugled in napredek častitega kmetskega stanu!

Naj živi slovenski kmet! Naj živi in cvete slovenska vas!

Socialistom.

Tudi z Vami bi rad spregovoril posebno besedo, — dasi se zelo bojim, da boste mojo ponudbo, mojo dobro voljo, odklonili. Vi imate namreč v svojem programu razredni boj. Boj stanu zoper stan. In boj pa ljubezen se dasta nekako tako združiti kakor ogenj in voda. Da bijete boj za svojo existenco, za svoje zboljšanje, za svojo ravnopravnost z drugimi stanovi, to razumem. To je tudi popolnoma v redu. Ne razumem pa, zakaj bi morali zaradi tega biti nasprotni drugim stanovom in drugim ljudem. Ali ni kmet, ki se ima boriti z vremenskimi neugodami, z raznimi uimami in svojimi dolgovi, če je tudi velik posestnik, enak siromak kakor delavec, časih še večji? In tudi mnogi drugi stanovi nimajo tako z rožicami postlجانo, kakor se od daleč vidi.

Dalje ne morem uvideti, odkod in zakaj Vaša mržnja do cerkve. Kaj Vam je ta žalega storila? Kaj ima to opraviti z zboljšanjem Vašega stanja? S kapitalisti drži, pravite. Kdo Vam je to povedal? Iz vode ne rešiti, se še ne pravi v vodo pahniti. Če Vas cerkev ni potegnila iz Vaše bede, Vas vendar vanjo ni pahnila, kakor Vas je pahnil kapitalizem. In odobraval ta cerkev tudi nikdar ni.

Vera je privatna stvar, pravite. Če je privatna stvar, zakaj je ne pustite v miru? Kako gre

to skupaj? Zakaj jo skušate iztrebiti, kolikor se največ da? Poglejte na Dunaj, kaj se tam godi! In tudi v slovenščini smo že brali, da so grozili Vaši ljudje, iti nad cerkve s krampom in gorjačo.

Berite evangelij, kako grmi Jezus nad bogatini, kako jim grozi z kaznimi! Ali ne poznate zgodbe o bogatinu in ubogem Lazarju? In berite apostola Jakoba, kaj ta pove bogatašem: »Glejte zdaj bogatini, jokajte in plakajte v težavah, ki pridejo na vas! Vaše bogastvo je sprhnelo, vaša obleka je od molov snedena, zlato in srebro vaše je snedla rja in njih rja bo spričevalo zoper vas in bo jedla vaše meso kakor ogenj. Nakopičili ste si jezo za poslednji dan. Glejte plačilo delavcev, ki so poželi vaše polje, pa ste jim ga vzkratili, kriči in njihov krik prihaja v ušesa Gospoda vojnih trum. Mastili ste se na zemlji in v svojem razkošju ste nasitili svoja srca za dan sodbe. Tlačili in ubili ste pravičnega in ni se vam ustavljal« itd.

Res pa je, da smo mi na nauke evangeljske preveč pozabili. Preveč ležijo pozabljeni na strani. Svet se ne ravna po evangeliju. In zato toliko bede in nezadovoljnosti. Sicer cerkev sama ni poklicana in nima niti pravice, urejevati in reševati gospodarska vprašanja. Njeno polje je duhovno polje, ona ima voditi ljudi k večni sreči. Pač pa je njena naloga, svetu in mogočnjakom oznanjati nauk evangelija, nauk o ljubezni do bližnjega in zoper zatiranje siromakov. In to je vedno delala, a je niso poslušali. Morda je pa res še premalo klicala. Mi katoličani smo časih res počasni in potrebno je, da nas kdo od časa do časa podrega. Počasni v svojo lastno škodo. Poglejte Hrastnik! Kdaj bi bila doli že morala stati cerkev, pa šele zdaj zbirajo zanjo! Kdor pozna Hrastnik in ve, kako je oddaljen od svoje fare

in kaka pot vodi tja, se mora čuditi, kako je moglo tako dolgo tako biti. Pogledajte Dunaj! Sredina mesta ima polno cerkva, na periferiji, kjer stanujejo delavci, pa strašno pomanjkanje. Odtod tak odpad proletariata od cerkve. Čas nas je prehitel. Industrija je šinila tako hitro kvišku, da se nismo pravočasno zavedali svoje dolžnosti, da nismo šli vstric z razvitkom razmer.

In kakor v cerkvenem, tako tudi v socialnem oziru. Sicer imamo »magno karto« rešitve socialnega vprašanja: papeža Leona XIII. okrožnico »Rerum novarum«. A tudi ta je preveč pozabljena. Nauki, tam razviti, so še danes v polnem obsegu veljavni. Samo uveljaviti bi jih bilo treba! — Resnica pa je, da socialno vprašanje pravilno in zadovoljivo rešiti je jako težko. Kdor ima vpogled v to, ta ve. Z revolucijo, kakor v Rusiji — po zverinsko, s pomorom milijonov ljudi — tako mi socialnega vprašanja ne bomo reševali! Z evolucijo gre pa težko in počasi. Kapitalizem je taka sila, da jo je silno težko premagati. Saj ima v pesteh cel svet. Tudi vlade in države morajo plesati, kakor on piska. On dela vojne. — Vendar so pa katoličani vedno sodelovali pri preureditvi socialnih razmer in zboljšanju delavskega stanu. V Nemčiji je najnaprednejša socialna zakonodaja, in centrum ima pri tem velik delež. Delavski minister, ki je to delo vodil, je bil po vojni vedno centrumaš, celo duhovnik, dr. Brauns. Celó socialisti si niso želeli drugega. Danes je Stegerwald, tudi centrumaš.

Pri vsem tem pa ostane res, da nas je čas prehitel in da smo za socialno vprašanje premalo storili. In kar smo zamudili, se moramo žuriti, da dohitimo!

Po vsem tem bi pa tudi Vas, ljubi moji socialisti, prosil dveh reči: 1. Če Vam je vera res privatna stvar, potem bodite sami sebi dosledni

in jo lepo pri miru pustite ter dovolite, da vsak tudi izmed Vaših pristašev veruje in verske reči izpolnjuje, kakor mu drago! Ne kažite sovražnosti proti cerkvi ob vsaki dani in nedani priliki! Sicer bi bila Vaša deviza — očitna laž, ki bi se je kot dostojni ljudje morali sramovati. 2. Bodite tako prijazni, pa tudi nas drugih, ki nismo ravno ročni delavci, ne imejte za svoje sovražnike! Tudi z Vami želimo živeti strpno in kolikor se da prijazno, — samo, da naše svetinje v miru pustite. Pri Vaših naporih za izboljšanje Vašega položaja in za premago kapitalizma Vas hočemo v bodoče podpirati z vsemi močmi ter Vam želimo najsijajnejših uspehov!

Ostanejo nam še **komunisti**. S temi se mi pa ni treba šele prerekati. Smo si že stari znanci in prijatelji. Na sv. Jurija dan leta 1920. so me na Zaloški cesti tako fletno položili na mehko, me božali s pestmi in palicami in me tudi živordeče po glavi po-barvali. Na kar sem se jim zahvalil pošteno po kranjsko: Bog lonej! — Vidite, da se lepo razumemo. Kadar zavladajo ti, dobimo nebesa na zemljo, — ruski paradiz...

Mir! Mir! Mir!

Kako? Ali bo kaj? Ali bo moj klic »Mir Vam, Slovenci!« zadel na voljna srca, ali na zaprta? Ali je morda moja želja — utopija?

Vse je mogoče. Ko je nekdo prečital »Primate tatu«, knjižico, ki je z žarko lučjo osvetlila bedastočo, da so duhovnikom podtikali vojno, je nekdo rekel: »Zdaj jih bomo pa še bolj dajali — farje!« Tudi taki ljudje so na svetu. Saj so tudi Judje, ko so videli

neutajljive čudeže Jezusove, rekli: »Sedaj ga pa moramo spraviti izpod nog!« Morda kaj podobnega reče kdo tudi o tej knjižici: Zdaj pa nalašč ne! Tistega naj g. A. P. zopet zapiše med »pokvarjene duše«.

Toda ne! Takih ljudi ne bo veliko. S stališča zgolj človeškega, stališča olike, stališča domoljubnega smo videli, da je mir med nami potreben in da prepir nikomur nič ne koristi. Kdo, ki ima nekoliko dobrega srca in dobre volje, bi tega ne priznal? Kdo bi si ne želel miru? Kdo bi ga iz srca ne pozdravil? In da se razmere ublažijo, je treba samo enega: dobrega srca, dobre volje. Mir ljudem, ki so dobre volje!

Ali pa je še toliko dobre volje med Slovenci? ...

Da odkrito povem: Slišim glasove, ki mi pravijo: Le poskusi, a opravil ne boš nič, ali vsaj ne veliko. Sovraštvo je že pregloboko zajedeno v srca ... Mržnja medsebojna in mržnja do cerkve še posebej. — Ali res? Mogoče. Potem bo torej vojska trajala do sodnjega dne! Oziroma dokler bosta živela dva Slovenca, bosta gledala, kako bi drug drugega uničila ... Ali res?! Ali je potem tak rod vreden, da živi?! ... Pa ne! Jaz pa še nisem popolnoma obupal nad dobro voljo ljudi.

Da se bomo vsi naenkrat objeli, da se bomo združili pod eno streho, tega pač ne pričakujem. Bilo bi prelepo! Pri takem malem narodu, kakor je naš, ko lahko zažvižgamo od enega konca do drugega, bi bilo to še najlažje. A tega si ne upam pričakovati. Tudi če bi se »zlimali«, bi začelo kmalu zopet pokati in narazen lezti. Stranke so pač povsod, je že tako v človeški naravi, da se — kakor je nekje zapisano — »razodenejo misli iz mnogih src«. A če tudi hodimo vsak po svojem potu, ni treba, da mečemo kamenje drug na drugega.

Morda se bo na »nasprotni« strani zdelo, da sem pisal preenostransko. Uvažujte še enkrat, da

vsak človek gleda svet s svojimi očmi! Morda pa tudi moji ožji somišljeniki z menoj ne bodo zadovoljni. Skušal sem biti kar moč objektivni, — kolikor znam biti. Ako pa nisem prav pisal, popravite me! Če imate kaj povprašati, povprašajte me! Če sem koga nehote razžalil, odpustite mi!

Da, prosim, le prav gotovo mi povejte, česa nisem prav zapisal! Zavrnite vsako mojo trditev, ki ne drži! Pripravljen sem preklicati vsako napačno, tembolj še vsako krivično besedo, ki se mi kot taka dokáže. Stvar, enkrat načeta, naj se dožene do konca in naj se razčisti dodobra! Ne bilo bi odveč, ko bi se o tem otvorila javna anketa. Nevem, katera stvar bi bila bolj vredna in potrebna razpravljanja in razčiščenja kakor je narodna sloga. Ako pa ne, tedaj tudi dobro! Potem po pravilu »qui tacet, consentire videtur«,* sklepam, da sprejmete moja izvajanja, kakor so pisana. Kar me bo seveda zelo veselilo.

Jaz sem po svoji naravi, kakor tudi ta knjižica priča, strog. In če mi ni kaj všeč, tudi naravnost povem, časih precej po gorenjsko. Ko pa povem, kar me tišči, ko se odkašljam, sem takoj dober. A kadar sem hud, sem hud samo na hudobijo, na laž, na krivico, na nerodnost, na lenobo in zanikarnost; sovražim greh, grešnika pa ne. Najhuje pa sovražim sovrašтво. Nikdo me ne more tako razžaliti, da bi mu zlahka ne odpustil in da bi ne bil ž njim dober brž, ko mi privošči dobro besedo. Mislim, da ni tako hudo, če človek malo zaropota, kadar je treba. To je človeško. Jezo držati, nespravljiv biti — pa že veste, čegavo je. Je pa veliko ljudi, ki

* Kdor molči, pritrdi.

ne znajo odpustiti, tudi — kristjanov. Pozabili so na božje naročilo: »Če prineseš svoj dar pred oltar, in se spomniš, da ima tvoj brat kaj zoper tebe, pojdi in spravi se prej s svojim bratom, potem šele pridi in daruj!«

Veselje imam pa tudi, razprte ljudi med seboj spravljati. To je časih nehvaležno delo: ker navadno nobenemu prepirajočih se ne moreš dati popolnoma prav, se utegneš obema zameriti. Pa kak neuspeh me ne zadržuje, da bi tega dela ne nadaljeval. Tu na Nemškem imam obilo prilike za to. — Pa zakaj je ljudi med seboj spravljati dobro delo? Zato, ker prepira čestokrat ni toliko kriva hudobija kakor nespোরазumljenje. Le poslušaj dva, ki sta med seboj sprta! Vsak ima popolnoma prav. Ali ste že kdaj koga slišali, ki nima prav? Seveda je ta prav časih narobe-prav. Gotovo je, da dela večkrat kdo drugemu vedoma in hotoma krivico. Še večkrat pa je vzrok prepira le nespোরазumljenje. Ker se dodobra ne razgovorita, ker eden drugega dobro ne razumeta, zato eden drugega huje sodita, kakor v resnici je. Kolikokrat grešimo vsi s prenaglo in preostro sodbo! Kolikokrat sem bil jaz krivo sojen, kolikokrat sem se pa tudi sam v sodbi zmotil! Vzrok je ta, ker sodimo hitro, po videzu. Ko sem slišal razloge kakega na videz napačnega ravnanja, ki sem ga obsojal, sem rekel: A tako je ta stvar! Če je tako, to je pa nekaj drugega! Zato sem sklenil, ne soditi, dokler nisem dotičnika zaslišal ali se kako drugače prepričal o razlogih njegovega ravnanja. — Vsi preveč pozabljamo na nebeško-lepo besedo našega božjega Vzornika: Oče odpusti jim, saj ne vedo, kaj delajo! Marsikdo, ki nima prav, misli, da ima prav in dela v dobri veri. In če le ni zle volje, s takim človekom se da govoriti in se je mogoče sporazumeti. Zato, da se izognemo

krivim sodbam in nepotrebnim preprirom, le z besedo na dan! Povej ti, kaj imaš zoper mene, potem pa dovoli, da povem, kaj imam jaz zoper tebe! Na ta način bi se mnogo vozlov razvozlalo, mnogo grdogledanja in sovraštva odpravilo. Zakaj bi se ljudje medseboj grdo gledali, zakaj se sovražili? Komu je s tem kaj pomagano? S tem le sami sebi življenje grenimo, drugega nič. Kaj ni življenje že samo po sebi dovolj težko? Ali je treba, da ga še eden drugemu težimo? Zakaj bi se sovražili, ko se da z dobro besedo marsikako nesoglasje poravnati in ublažiti! —

Iz želje po miru v našem javnem življenju sem povabil po končani vojni enkrat zastopnike obeh glavnih strank na razgovor. Od nas smo prišli štirje, od druge strani pa samo dr. Tavčar, s katerim se je dalo takrat v resnici jako prijetno govoriti. Bil je dober kakor med. Odločno je bil za to, da se sporazumemo in živimo v lepšem razmerju med seboj kakor dotlej. Drugih merodajnih mož pa ni bilo. Ali niso bili prijatelji miru, ali pa jim je bila moja oseba preneznatna. Seveda jaz nič ne reprezentiram. Kdo se bo razgovarjal s takim prostakom! Za to morajo biti generali. Toda ne meni na ljubo, ampak razlogom na ljubo, ki govorijo za mir, in domovini na ljubo naj se sklene premirje!

Ako se, onda dobro. Ako se ne, bo tale knjižica obtožnica proti tistim, ki miru nočejo. To pa ne bo domoljubje, ne narodnost, ne naprednost, ne državnost, ampak — zločin nad domovino.

Sovraštvo je od hudiča, mir od Boga. Nikdo nima dobička od prepira in sovraštva, kakor edino peklenšček. Sem že večkrat rekel: Ves ta prepir med nami je od hudiča, on se nam

v pest smeje. Kdor ta prepir seje, kliče prekletstvo nad Slovenijo.

Ljubezen pa je najdragocenejša, kar ljudje med seboj imamo. Kakor nam je solnce v naravi najdražje in najljubše, tako ljubezen med ljudmi. S krščanskega stališča nam mora biti ljubezen celó nad vse. Kak slavospev ljubezni poje sv. Pavel v 13. poglavju 1. pisma do Korinčanov. »Ko bi človeške in angelske jezike govoril, če bi poznal vse prerokbe in skrivnosti, če bi imel vero, ki gore prestavlja, če bi dal svoje telo, da zgori, če pa ljubezni nimam, nisem nič. Ljubezen vse prenese, vse upa, vse pretrpi.« Itd. Nekje pa beremo: »Ako bi ti kdo rekel, da se posti, mu lahko rečeš: ne morem; ako bi zahteval, da dajaj ubogim miloščino, lahko odgovoriš: ne morem; ako ti pa kdo reče, da ljubi, ne moreš reči, da ne moreš. Za ljubezen ni treba nobenih težav, nobenih darov, nobenih žrtev; treba je samo dobrega srca in nič drugega.« — Pred seboj imam knjižico Angleža Faberja »O dobroti«, kjer pravi: »Človek je silno slabotna stvar, a eno moč ima, katero ve premalo ceniti. To je moč ljudi osrečevati. Največje in najhujše zlo prihaja od tega, ker nismo eden drugemu dobri. Nesrečni smo, ker je svet nedober svet. Svet je pa nedober, ker smo mi njegovi prebivalci nedobri. Ko bi mi naše razmerje do drugih uravnali po postavi dobrotljivosti, bi se iz dna vse prenaredilo in sedanje stanje sveta bi se spremenilo v njega nasprotje. Dobrota je plemstvo človeka. Ona prinaša veselje; kjer se pojavi, napravlja življenje znosnejše. In kaj nas stane dobrota? Nič drugega kakor malo dobre volje!«

In klic po miru med Slovenci naj bi bil utopija?! Naj bi bilo med njimi tako malo srčne izobrazbe in srčne dobrote, da bi ne mogli nehati vihrti orožje

drug proti drugemu? Da bi ne mogli ustaviti streljanja in bombardiranja z ene strani na drugo?

In to v sedanjem času! Pomislite, da imamo društvo narodov v Ženevi in mednarodno razsodišče v Haagu, ki skušata preprečiti vse prepire med različnimi narodi. Poleg tega se dela za pacifizem na vseh straneh. Vsak narod ima že pacifistično društvo in vsi skupaj imajo pacifistično zvezo. Neprestano se dela za razoroževanje. Macdonald je potoval v Ameriko, da se prepreči vojna na morju. Celo Nemčija in Francija, od nekdanj si sovražni, se zblížujeta in sprijaznujeta. Pa Evropa se bliža počasi, a vedno bolj svojemu uresničenju. Vse se zblížuje, združuje, razorožuje. Samo ta mala Slovenija naj vztraja trdovratno v medsebojni vojni in uničevanju? Ne! V tem oziru mora tudi pri nas nastopiti nova doba!

Pa čemu hoditi po zglede pomirjevanja in pomirjenja po širokem svetu, ko imate doma dovolj glasen opomin, da naj premine vsaka sovražnost in zavlada mir! Ali ni Nj. Veličanstvo kralj Aleksander zato vzel vajeti državnega vodstva drugim iz rok in jih sam vzel v roke, ker ni mogel več prenašati tega medsebojnega sovraštva in preganjanja? V intencijah Nj. Veličanstva je brez dvoma — kakor se iz njegovih proklamacij jasno vidi — da ostane ta mir trajen. Zato ni dosti, da se tozadevnim ukazom ukлонimo samo po vnanje, prisiljeni, ampak da se jim ukлонijo tudi naša srca. Da medsebojni mir spoznamo za edino pravo in da ga držimo tudi, ko se bodo razmere spremenile. Srca je treba demobilizirati, razorožiti, razlediniti, otajati, ublažiti, pomiriti. Le če bojno orožje enkrat za vselej pokopljemo, bomo ravnali po vladarjevih željah in bomo resnično državotvorni.

»Pax huic domui! Mir bodi tej hiši!« reče duhovnik, ko stopi v hišo bolnika s svetotajstvi. »In vsem, ki v njej prebivajo!« odgovori strežnik. **Mir bodi tej hiši in vsem, ki v njej prebivajo!** kličem jaz danes vsej Sloveniji, vsem rodnim bratom. Nehajte enkrat za vselej z ostudno in nepotrebno medsebojno vojno! **Mir slovenski zemlji!** Ta beseda naj doni od enega konca Slovenije do drugega!

Mir! Mir! Mir! Mir, prijateljstvo, ljubezen! Poljaki imajo klic »Kochaime się!« Ljubimo se! To bodi tudi naš klic! Ljubimo se po srcu, prizanašajmo eden drugemu, ker grešimo vsi. Ljubimo se pa tudi **d e j a n s k o**, pomagajmo drug drugemu, kar moremo! Saj je svet že sam na sebi dovolj težav in tuge poln. Čemu pomnožujemo težave in tuge še eden drugemu? Pomagajmo rajši drug drugemu nositi breme življenja! Lajšajmo si bedo, utirajmo si solze, zmanjšujmo si gorje! To bo resnično in pravo domoljubje.

Apeliram še posebej na inteligenčno **m l a d i n o**. Ne vem sicer, za kaj vse se sedaj mladina navdušuje. Vem pa, da ima mladina gotovo svoje ideale, kakor smo jih imeli nekdam mi. Mladine brez idealov si ne morem misliti. Gotovo pa je, da sovraštvo ni noben ideal. Ljubezen med rojaki pa je ideal, ki mora dvigati in užigati vsakega inteligentnega mladca, pa naj bo sicer mišljenja kateregakoli. Če drugi nočejo razumeti klica po miru, mladina, ti dvigni nad Slovenijo zastavo miru! S tem boš najbolj »**s v e t o s l u ž i l a s v e t i d o m o v i n i**«.

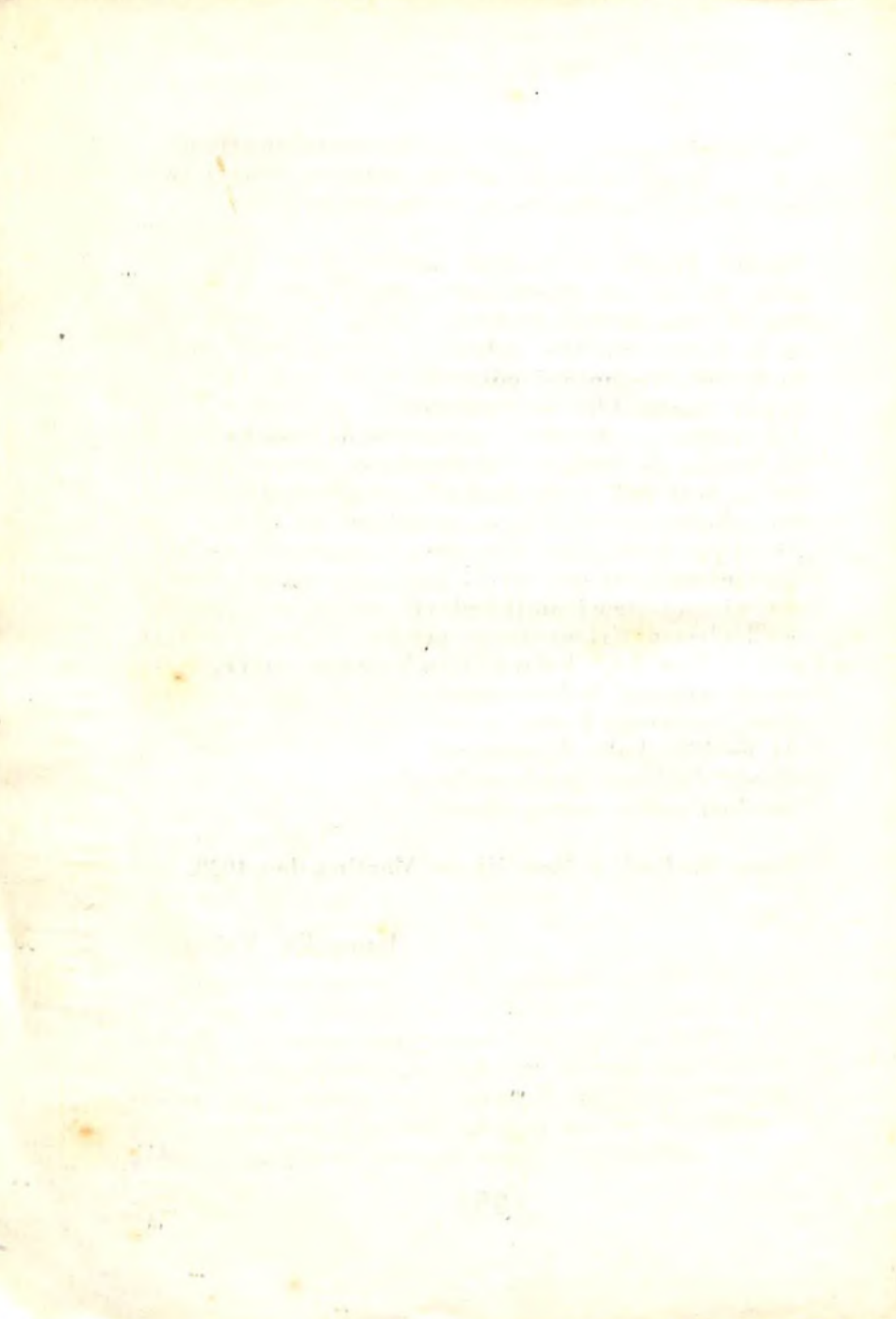
Pesem sovraštva, grda pesem, umolkni! Pesem ljubezni se razlegaj po Sloveniji! »Ljubite se med seboj!« Najlepša vseh pesmi. Pojte jo po dolih in bregovih, po logih in livadah, po mestih in vaseh! In potem jo ponesite med svoje brate, med Hrvate in Srbe, med vse Slovane, med vesoljno človeštvo! In pekel na svetu se bo spremenil v zemeljski raj.

Naj bo sklenjen ta apel s kratko pesmico-prigodnico, ki jo je ob sestanku bivših sošolcev spesnil in spregovoril svojim tovarišem S. Sardenko:

Bratje! Včasih so pa tudi sanje
take, da se rad spominjaš nanje.
Sanjal sem, da bilo bi lepo,
če bi brate združilo nebo:
če bi bili vedno vsi edini
kakor danes: blagor domovini!
Ah, nesite to edinost — nič ne stane cvenka —
ah, nesite jo domov v družino,
da jo čuti tudi vaša ženka!
To edinost v občino nesite,
bratje bratom vsepovsod bodite!
To ljubezen širimo v državi,
vsi, ki smo otroci majki Slavi!
To ljubezen širimo čez meje:
srca žanje, kdor ljubezen seje.
Živeli zakonci kakor samci,
živela prosveta kakor vera,
da ne bila kaka bi zamera!
Živela družina! Živela država!
Idealom našim večna slava!

Essen-Borbeck v Nemčiji, sv. Martina dan 1929.

Janez Ev. Kalan.

Kako sem pisal.

Pisal sem tole knjižico v največjih težavah. Pisal jo s svojo srčno krvjo. Ko sem bil sredi pisanja in mi je glava bila polna misli, ter sem hitel, da jih spravim na papir, se je razvila v meni bolezen, ki se je že dolgo nabirala. Vse moči so mi odpovedale. Nekaj časa sem se silil, malo polegal, malo pisal. Nazadnje sem mogel samo še diktirati. Nisem pa mogel nehati prej, dokler ni bilo vse na papirju. Par dni potem so me odpeljali v bolnico. Tri mesece sem lovil zdravja po zdraviliščih in ga še nisem popolnoma ujel. V teh mesecih so mi še vedno blodile misli po glavi, kaj bi se dalo še povedati, da bi držalo in bolj gotovo izdalo. Bili so strašno dolgi dnevi brez dela in še daljše noči brez spanja. Rekel sem si pa: Če dosežem, kar želim, je vredno za to tudi — umreti. Bil sem pripravljen na vse.

Nobena knjižica mi še ni dala toliko misliti, kako bi povedal, da bi zadel pravo, kakor tale. Tehtal sem stavke in besede in vpraševal za svet, kako naj zapišem, da bi povedal resnico, kakor jo gledam, da bi pa vendar nikogar preveč ne bolelo. Tudi zdaj, ko je že vse postavljeno, še mislim, če je vse prav. Še vedno bi rad pilil in popravljaj. A kar je še pomanjkljivega, prosim, naj popravi in dostavi kritika. Priznajte mi samo dobro voljo! Sicer pa, če Vam drago, mene razcefrajte, — a med seboj se pomirite!

Smrt me pa še ni marala. Lahko in rad bi torej še gledal in užival tega svojega truda sad, — če ga bo kaj.
Quod Deus benedicat!

Spisal in založil Janez Ev. Kalan.
Za Jugoslovansko tiskarno v Ljubljani: Karel Čeč.